

SEÇİM 2018

EKONOMİ

4

24 Haziran sonrasında acı reçete kader mi?

38

Taşra finansı: Oylar AKP'ye, paralar altına

Ekonomik kriz 'tehdidi' ile seçim kazanılabilir mi?

AKP kazanırsa ekonomik istikrarsızlık biter mi?

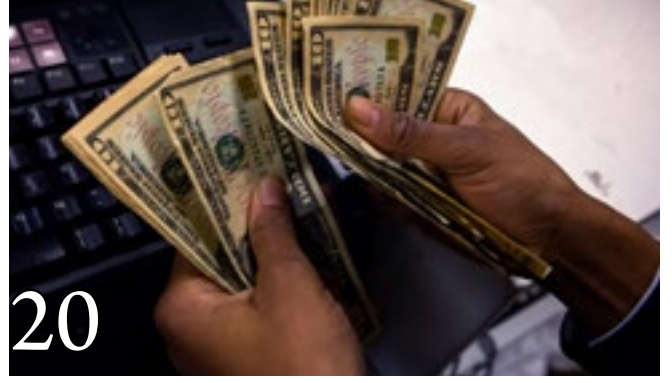
Ekonomide çözüm: Neoliberal patikadan çıkış

Bir performans olarak 24 Haziran sonrası

IMF partisi mi alternatifler mi?

Erken seçim: Bu gelen bambaşka bir kriz

AKP'nin omurgası çatladı!

20

Ekonomide çözüm: Neoliberal patikadan çıkış

49

TL neden dolar karşısında eriyor?

10 soruda 2018 ekonomik krizi

Yeni yönetim ve ekonomik gidişat

Baskın seçim sürecinde madde madde yapılacaklar

Seçim sonrası sert iniş senaryosu güç kazanıyor

Nihayet decoupling ya da bir gün kavuşur muyuz?

'Uzay-zaman bükülmesi'...

Kabinede köstebek mi var?

Yalancının mumu dolara kadar yanar!

Türkiye tarihinin belki de en kritik seçimini geride bıraktık. 16 Nisan 2017 referandumuyla başlayan süreçte, 24 Haziran 2018 seçimiyle kritik bir eşik daha aşılmış oldu. Hem referandum hem de genel seçim, rejim değişikliğinden yeni devlet kuruluşuna kadar farklı adlandırmalar altında hararetli tartışmalara yol açtı. Gazete Duvar olarak yaşanan sürecin bu kritik dönemecinden önceki tartışmalara alabildiğine geniş çerçevede katılım sağlamaya çalıştık. Hem Gazete Duvar'ın yazarları hem de Forum sayfalarına katkıda bulunan dostlar tartışmalara aktif olarak katıldı. Seçimler geride kaldı. Sıradan bir seçim olmaması hasebiyle, seçim önce-

sinde ve hemen sonrasındaki tartışmalara ilişkin ürettiğimiz içerikleri bir araya toplamaya karar verdik. Maksadımız çok basit: internet içerik sunma konusunda sağladığı yeni imkanların yanı sıra, içeriklerin arşivlenmesi ve okurun bu arşive ulaşması bakımından önemli güçlükler getiriyor. Günde 200 kadar içeriğin girildiği bir sitede, eski metinleri derli toplu bir şekilde bulabilmek hayli zahmetli olabiliyor. Biz de bu güçlüğü aşmak için seçim dönemindeki tartışmaları birkaç kategori altında ve e-kitap ya da e-dergi denilebilecek biçiminde bir araya getirdik. Her zaman dediğimiz gibi: Gayret bizden taktir okurdan. İşe yaraması umuduyla herkese iyi okumalar...

© 2018 Gazete Duvar

Yayın Tarihi: **Temmuz 2018**

Genel Yayın Yönetmeni: **Ali Duran Topuz**

Yayına Hazırlayan: **Cennet Sepetci**

Kapak Tasarım: **Ersan Uğur Gör**

AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi: **Vedat Zencir**

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: **Ömer Araz**

Katkıda Bulunanlar: **Ümit Akçay, Ali Rıza Güngen, Bahadır Özgür, Mustafa Murat Kubilay, Emel Gülcan**

Yönetim Yeri: Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635

E-mail: info@gazeteduvar.com.tr

Seçim 2018 Ekonomi'de yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

24 Haziran sonrasında acı reçete kader mi?

Ümit Akçay

Güncel olarak Türkiye’de izlenen birikim modeli tıkanmıştır. Bu anlamda bir birikim rejimi krizinden bahsedebiliriz. Bu krizin yapısal biçim alması, ancak bir resesyonun yaşanması ile gerçekleşecektir.

ERDOĞAN KAZANSA DAHA MI İYİ OLACAK?

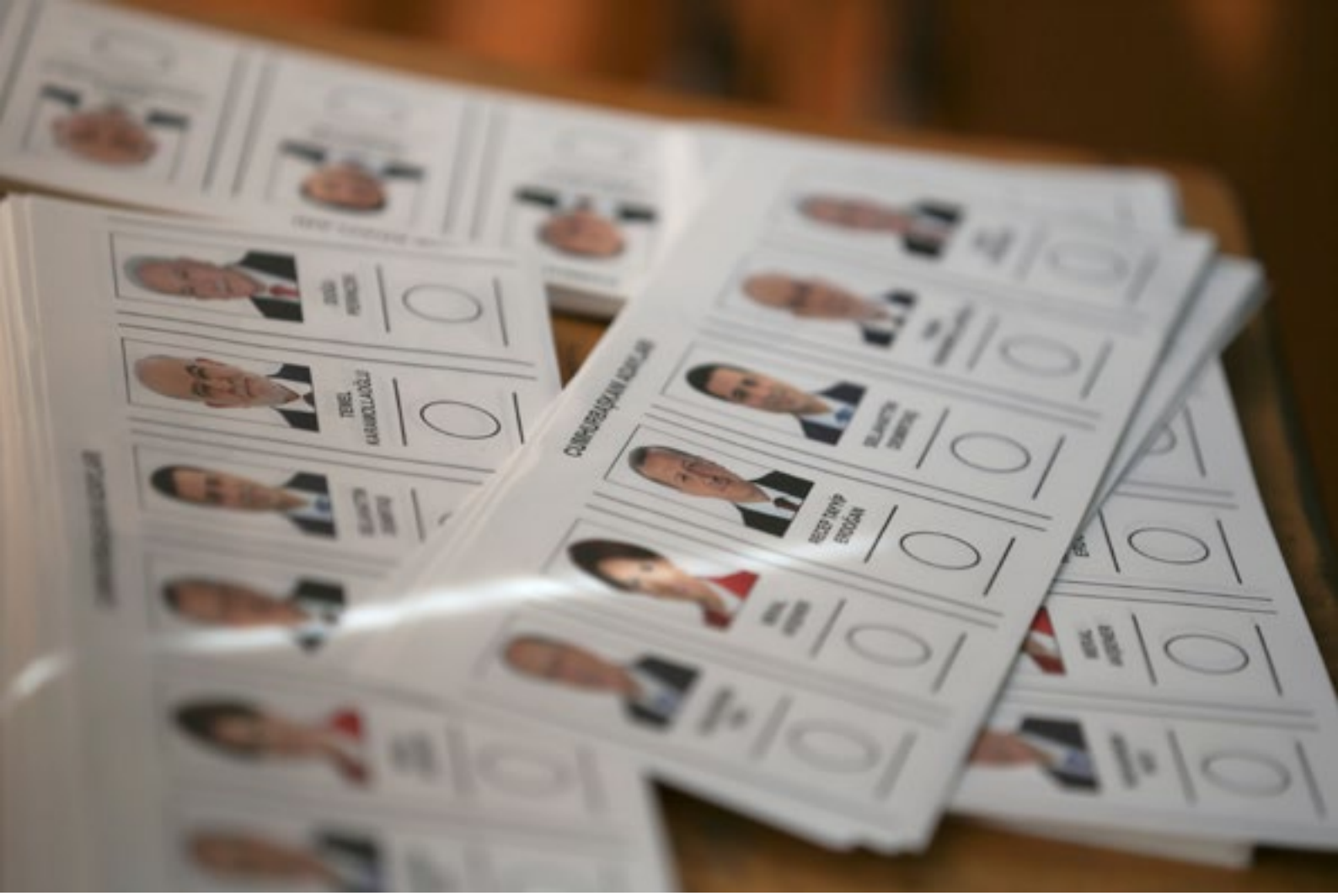
Geçtiğimiz hafta Korkut Boratav, Türkiye ekonomisindeki güncel gelişmeleri değerlendirdiği “2019’da ekonomiye IMF programı” başlıklı [yazısında](#) 24 Haziran seçimleri sonrasında kimin seçileceğinden bağımsız olarak ekonomik sorunların daha da yoğunlaşacağına işaret etti.

Cumhuriyet’ten Aydın Engin ise, “Acep seçimi reis kazansa daha mı iyi?” başlıklı [yazısında](#) bir süredir konuşulan bir konuya dikkat çekmiş. Başlıktan da anlaşıldığı gibi Engin, Türkiye ekonomisinde yaşanan zorlukların seçim sonrasında da süreceğine, hatta katmerlenerek artacağına işaret ediyor. Bu ortamda ekonomik zorluk-

lar nedeniyle oluşacak siyasi bedeli kimin ödeyeceği sorusu kritik hale geliyor.

SENARYOLAR

İlginç bir noktaya geliyoruz. Bir yanıyla İrfan Aktan’ın işaret ettiği gibi “[Yine gitmeyecekler](#)” [duygusu](#), muhalefetin önündeki en önemli engellerden biri haline geldi. Diğer yandan da olası krizle bağlantılı “gitseler de yine gelebilirler” duygusu giderek daha çok dile getirilir hale geliyor. Buna göre, muhalefet partileri başkanlığı ve parlamento çoğunluğunu aldığı dahi, olası bir kriz nedeniyle müstakbel yeni yönetim zora düşecek. Hatta sert ekonomik tedbirleri, “acı reçeteyi” uygulamak zorunda kalacak. Senaryo şöyle devam ediyor:

Bu ortamda, muhalefete düşen AKP, sanki olanlarda kendi sorumluluğu yokmuş gibi ekonomik zorluklar nedeniyle yeni hükümeti ve başkanı suçlayacak ve Mart 2019 seçimleri, yeni bir erken seçim ile birleşerek Recep Tayyip Erdoğan'ın bu sefer bir kurtarıcı olarak yeniden seçilmesiyle sonuçlanacak. Bu senaryolar ile ilgili görüşümü aşağıda söyleyeceğim ama önce buraya nasıl geldiğimizi kısaca hatırlatmak istiyorum.

DÖNÜM NOKTASI 2016

Türkiye ekonomisi 2016'nın 3. çeyreğinde ekonomik daralma yaşadı. Bu 2008 krizinden beri ilk kez oluyordu. Aslında Türkiye ekonomisinin 2000'li yıllarda takip ettiği büyüme modelinin

sonuna o zaman gelinmişti. Ekonomik daralma ortamında hem enflasyon hem kur hem faiz hem de işsizlik artıyordu. Kitlesele firma iflasları kapıdaydı. Stagfasyonist dinamikler [yoğunlaşmıştı](#).

GELECEĞE KAÇIŞ PLANI

Bu ortamda devreye sokulan "[geleceğe kaçış planı](#)" ile yaklaşık 30 bin firma kurtarıldı, borçlar yapılandırıldı, 2017'de yüksek büyüme oranı yakalandı. Bu sayede 16 Nisan 2017'deki referandum sırasında ekonominin olumsuz basınç yaratması kısmen önlemlendi. Ancak alınan önlemlerin hiçbiri sorun çözmek için kurgulanmamıştı. Amaç sorunları ileri ertelemek idi. Ancak gerek küresel konjonktürdeki gelişmeler,

gerekse Türkiye ekonomisinden gelen olumsuz sinyaller 2019'daki seçimlerin daha erken alınmasına neden oldu.

KRİZ VAR MI YOK MU?

Bu yazının yazıldığı sırada ABD Doları 4.40 TL düzeyine gelmişken, konu ister istemez kriz var mı yok mu konusuna geliyor. Özellikle ekonomik krizin seçim öncesinde hükümeti olumsuz etkileyebileceği beklentisi, bu konuya ilgiyi daha da artırıyor. Hatta yukarıda işaret ettiğim tartışma ile birlikte düşündüğümüzde, 24 Haziran sonrasında krizin derinleşmesi halinde yeni yönetimin büyük bir sorun yumağı ile karşı karşıya kalacağı düşünülüyor. Kısaca özetleyeyim, şöyle görüyorum: Şu an

Türkiye’de teknik olarak bir kriz (resesyon) yok ama bir birikim modeli krizi var. Büyük harfle olan “Kriz”, bu ikisi eşleştiği zaman ortaya çıkıyor. Açıklayayım:

BİRİKİM REJİMİ KRİZİ

Ekonomik kriz ya da resesyon, dar anlamıyla, ekonominin iki çeyrek üst üste (yani 6 ay) daralması durumunda kullanılıyor. Bu kriz tanımını, bir başka tanımla birleştirmediğimizde eksik bir açıklamaya sahip olmaktan kurtulmamız zor. Bu tanım ise sermaye birikim rejiminin krizi. Birikim rejimi ile de, sermaye birikim sürecinin uzun bir süre içinde gösterdiği düzenlilikler, birikim gerçekleştiği temel sektörler ve bu birikim rejimi ile uyumlu olan ekonomi politikalarını kastediyoruz.

Bu çerçeveden bakarsak, her sermaye birikim rejimi krizi, resesyonla birlikte sonlanır ve yeni bir birikim rejimi kurulur diyebiliriz. Ancak her resesyon, bir birikim rejimi krizine tekabül etmeyebilir. O nedenle krizleri niteliklerine göre incelemek daha verimli olabilir.

HANGİ KRİZ?

Ekonomik krizleri durumsal (contingent) ve yapısal olarak ikiye ayırabiliriz. Belirli bir birikim rejimi sürerken, dönemsel tıkanıklıklar nedeniyle resesyonlar yaşanabilir. Bu durumsal bir krizdir. Ekonomik daralmaya neden olan unsur(lar) geçici olduğu için birikim rejiminin sürmesini tehlikeye atacak büyüklükte krizler oluşmaz. Yapısal krizler ise, resesyonların birikim rejimi krizi ile birleştiği zaman ortaya çıkar. Türkiye’nin yakın geçmişinden örnekler vermek gerekirse 1971 krizi durumsal iken 1978-1980 krizi yapısaldır. Ya da 1994 krizi durumsal iken 2001

krizi yapısaldır. Yani, yapısal krizleri durumsal krizlerden ayıran, sermaye birikiminin koşullarının dönemsel kesintilerin ötesinde, köklü bir şekilde tıkanmasıdır.

YAPISAL KRİZDE İKTİDAR DEĞİŞİMİ

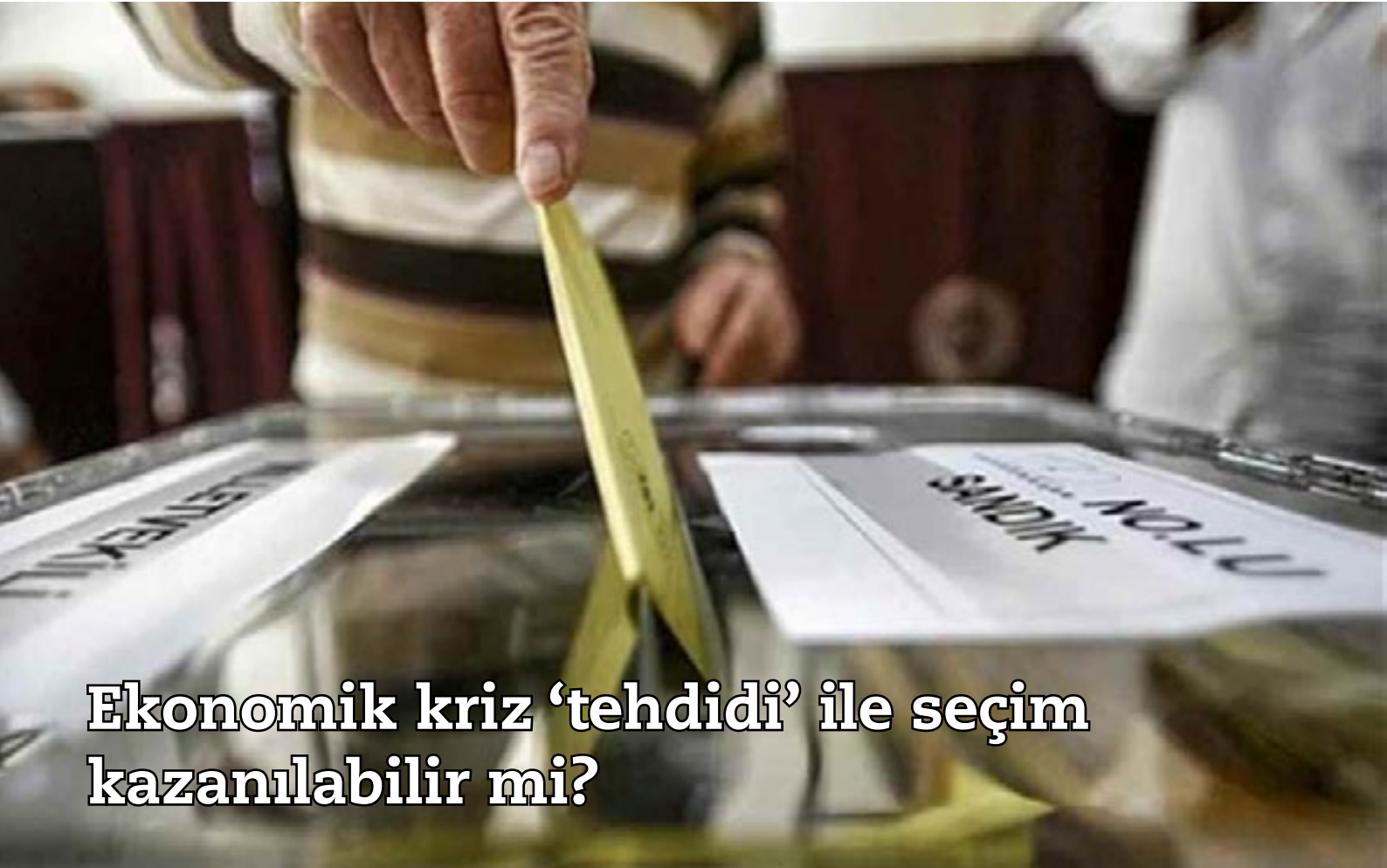
Yine geçmişe baktığımızda yapısal krizde iktidar değişimi olduğunda bunun köklü siyasi ve toplumsal değişimleri de beraberinde getirdiğini görüyoruz. 1960 sonrası oluşan yeni Anayasa ve ekonomik düzen, 1980 sonrasında kurulan ekonomik-politik yapı ve 2001 sonrasındaki neoliberal popülist model bu değişimlere örnek. Bu bağlamda, eğer bir birikim rejimi krizinden bahsediyorsak, 2020 Türkiye’sinin bugününden oldukça farklı olacağını ileri sürebiliriz. Yazının başındaki tartışmaya dönersek, ilk olarak, muhalefetin “kriz gelecek, nasıl olsa iktidardan düşeceğiz” diye iktidara gelmekten geri durma gibi bir stratejisi olamaz. Zaten bu söz konusu da değil.

İkinci olarak, muhalefetin kazanması kurumunda eğer karşılaşılabilecek olan bir “durumsal kriz” ise, bu mevcut ekonomi politikası çerçevesinin çok da dışına çıkılması gerekmeden atlatılabilir. Kısa

sürel bir IMF programı ve bunun kısmi olumsuz etkileri ile durumsal kriz aşılabılır.

Ancak çok daha büyük bir sorunumuz var: Güncel olarak Türkiye’de izlenen birikim modeli tıkanmıştır. Bu anlamda bir birikim rejimi krizinden bahsedebiliriz. Bu krizin yapısal biçim alması, ancak bir resesyonun yaşanması ile gerçekleşecektir. Eğer karşı karşıya olduğumuz bu ise, muhalefeti bir IMF programı kurtaramayacaktır. Tam da bu nedenle muhalefet partilerinin ana akım neoliberal reçetelerin dışına çıkacak bir çerçeveye sahip olmaları hayati derecede önemlidir.

Üçüncü olarak, eğer başkanlık ve parlamento çoğunluğu mevcut iktidar tarafından alınırsa, 2019-2020 dönemecinde yapısal bir krizle karşı karşıya gelme ihtimalimiz çok yüksek. Son olarak başkanlığın ve parlamento çoğunluğunun aynı partide olmaması durumunda (ki şimdilik bu ciddi bir olasılık gibi görünüyor) seçimlerin kısa süre içinde yenilenmesi gündeme gelebilir. Bu nedenlerle, 24 Haziran bir yanıyla çok önemli ama diğer yanıyla sadece bir başlangıç.

Ekonomik kriz 'tehdidi' ile seçim kazanılabilir mi?

Ümit Akçay

Hükümetin elindeki "istikrarı koruma" kozu, AKP'nin alternatifsiz olduğu durumlarda seçmenler tarafından "satın alınırken" yeni getirilen seçim sistemiyle birlikte alternatiflerin de olabileceği olasılığının artmasıyla bu koz etkisini yitirebilir.

İLETİŞİM KAZASI MI?

Geçtiğimiz hafta, AKP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Londra seyahati sırasında bir röportajında "Faiz Sebep, Enflasyon Netice" (kısaca FSEN teorisi demeyi tercih ediyorum) teorisini dile getirmesi, uluslararası finans basını ve yatırımcıları "şok" etti. Merkez Bankası'nın son dönemde TL'deki hızlı deşersizleşmeye müdahale etmemesinin gölgesinde gerçekleşen bu röportaj farklı şekilde değerlendirildi. Örneğin [Kadri Gürsel](#) bu olayı "ciddi bir iletişim kazası" olarak niteledi. Erdoğan'ın açıklamalarını bir iletişim kazası olarak nitelemenin neden eksik olduğunu aşağıda açıklamaya çalışacağım.

BİLİNÇLİ STRATEJİ Mİ?

Diğer yandan Merkez Bankası eski başkanlarından [Durmuş Yılmaz](#), Kadri Gürsel'in aksine, Erdoğan yönetiminin bilinçli bir strateji olarak ekonominin kötüleşmesine izin verdiğini savunarak, alıcısı çok daha geniş olan bir iddia ortaya attı. Yılmaz'a göre Erdoğan yönetimi, TL'deki hızlı deşersizleşmeye izin vererek tıptı 7 Haziran ile 1 Kasım 2015 seçimleri arasında olduğu gibi topluma korku salarak "istikrar önemlidir" algısını yaratmak istiyor olabilir. Yılmaz'a göre, "aynen 7 Haziran-1 Kasım arasındaki olaylarda, oylar nasıl konsolide edildiyse bugün de bu tür söylemlerle, döviz kurlarındaki sıkıntılarla ve onun yarattığı işsizlik vs hepsi, öyle zannedi-

yorum aynı yöntem uygulanarak bir siyasi proje uygulanıyor döviz kuru üzerinden”.

Son olarak, aynı konu üzerine yaptığı değerlendirmede [Fatih Yaşlı](#) da, Yılmaz gibi, Erdoğan’ın İngiltere konuşmasının bir tesadüf olmadığını düşünüyor. Yaşlı, “Reis neden döviz kurunun yükseleceğini ve bunun Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerini bile bile böyle konuşmaya devam ediyor?” sorusunun farklı yanıtları olabileceğini belirterek şu seçeneğin de ihtimaller dahilinde olduğuna işaret ediyor: Erdoğan yönetimi, “Türkiye’nin kaderiyle benim kaderim ortak, ben gidersem Türkiye de gider” tarzı bir mesaj vermeye çalışmakta, seçime bir tür ‘ekonomik şiddet’le gitmeye ve toplumu bunun üzerinden terbiye etmeye, rehin almaya çalışmaktadır.”

BORÇLULUK + GÜVENCESİZLİK VE SİYASAL DAVRANIŞ

Biraz daha geniş bir perspektiften bakalım. 2000’li yıllarda uygulanan [Neoliberal Popülist](#) (NP) modelin iki kritik bileşeni, bireysel borçlanmanın artması ve çalışanların güvencesizleştirilmeleri idi. Daha önceki bir yazıda, bu modelin özellikle alt sınıfların siyasal davranışına olası etkileri üzerine şunları [yazmıştım](#):

“Güvencesizlik ortamında artan borçlanma, kişileri ekonomik gidişata çok daha duyarlı hale getirmekte ve deyim yerindeyse ekonomik ve “siyasi istikrar talebini” artırmaktadır. Dolayısıyla mevcudun muhafazası isteği, işlerin bozulmaması talebi ve iktidar değişikliği gibi belirsizliklerin olmaması düşüncesi, artan bireysel

borçlanmanın yansımaları olarak görülebilir. Yani borçlanma arttıkça, insanların bireysel gelecekleri giderek daha fazla piyasaya bağlanıyor. Bu “aman işler bozulmasın” ruh halinin siyasete yansımaları tahmin etmek güç değil. Bu ruh halinin yaygınlaşması, hâlihazırda iktidarda olanların işine gelen bir durum.”

Ancak bu genel tespitin istisnaları olabilir. Yine aynı yazıda, 16 Nisan referandumu ile ilgili DİSK’e bağlı Birleşik Metal-İş Sendikası’nın kendi üyeleri ile yaptığı bir çalışmada yukarıdaki genel tespitin aksine, “hayır” oyunun daha borçlular arasında daha yüksek olduğu görülmüştü. Buradaki anahtar değişken, çalışanların örgütlü olup olmamaları olarak yorumlanabilir. Bu tartışmayı 24 Haziran seçimleri bağlamına taşıdığımızda şunu

söyleyebiliriz: Hükümetin elindeki “istikrarı koruma” kozu, AKP’nin alternatifsiz olduğu durumlarda seçmenler tarafından “satın alınırken” –ironik bir şekilde- yeni getirilen seçim sistemiyle birlikte alternatiflerin de olabileceği olasılığının artmasıyla bu koz etkisini yitirebilir.

‘İSTİKRAR KOZU’ ZAYIFLARKEN

Yukarıdaki tartışmaya dönersek, Yılmaz’ın son dönemdeki ekonomik kötüleşmenin, AKP tarafından bilerek ve isteyerek, suni olarak, halkı korkutmak için oluşturulduğu iddiasına iki nedenle katılmıyorum. İlki bu görüş, iktidara olduğundan daha büyük bir kudret atfetmiş oluyor. Hiçbir hükümet böylesine riskli bir deney yapamaz. Hele az önce işaret ettim gibi, “siyasi istikrarı koruma” kozu iktidar için bu sefer işlemeyecekse, böyle bir deney iktidardan düşmeleri ile sonuçlanabilir.

İkincisi, Yılmaz’ın iddiasının temelinde, ekonomideki mevcut sorunların nedeni olarak yöneticilerin aldığı “yanlış kararların” olduğu düşüncesi yatıyor. Eğer sorun bu kadar basitse, çözüm de yanlış kararların “doğuları” ile değiştirilmesinden ibaret olacaktır.

Yani somut olarak, bu yaklaşıma göre faiz artırınca sorunlar çözülecek! Bu da, en az “iletişim kazası” argümanı kadar eksik; birikim rejiminin krizini, Türkiye ekonomisinin [dolar-faiz kaskacına](#) girdiğini görmeyen bir açıklama.

BİRİKİM REJİMİNİN KRİZİ

Erdoğan’ın FSEN teorisini yatırımcıların önünde dile getirmesi, konuya biraz daha yakından baktığımızda, esasında şaşkınlık yaratmamalı. Bunun temel nedeni, AKP hükümetlerinin uyguladığı neoliberal popülizm modelinin düşük faize dayanmasıdır. Erdoğan, FSEN teorisini ilk kez dile getirmiyor, aksine iktidarının bizzat düşük faize dayandığını biliyor ve bunu korumak istiyor. Ancak karşı karşıya olduğumuz basitçe bir kredi çevrimi sonu değil de, [neoliberal popülizmin krizi](#) ise, ekonomi yönetiminin yapabilecekleri zaten sınırlı.

Daha da somutlaştırmak gerekirse, Erdoğan yönetimi için hem seçimlerde yüzde 50+1 almak hem faiz artışı yapmamak hem de TL’nin değersizleşmesini önlemek aynı anda mümkün değil. Bir başka ifadeyle, birikim rejiminin krizi ekonomi politikasını kilitlenmiştir. Bu yazı yazılırken ABD doları TL

karşısında 4.55 düzeyindeydi ve Merkez Bankası büyük olasılıkla müdahale etmek zorunda kalarak faiz artışı yapacaktır ancak bu, kilidi açmaya yeterli olmayacak. 24 Haziran sonrasında da bu durum sürecektir.

Bunun iki nedeni var. İlki, NP modeli, sadece düşük faize değil, düşük faiz ile değerli TL’nin aynı anda olabildiği özgün koşullara dayanıyordu. Bu sayede, 2001’den beri, finansal kapsayıcılığı arttırmak ya da yoksulları da borç ilişkisine dahil etmek için faizlerin düşürülmesi zorunluluğu, TL’nin değersizleşmesi baskısı ile karşılaşmıyordu. Bunun nedeni uluslararası konjonktürün elverişli olmasıydı.

Dolayısıyla, ekonomi yönetiminin son dönemde bocalamasının ve bir “kontrol kaybı” görüntüsünün oluşmasının nedeni, ne bir iletişim kazası ne de ekonominin bilinçli olarak kötüleştirilmesi ile açıklanabilir. Bunların ötesinde, yaşadığımız yönetimin elindeki seçeneklerin daralması, bugüne kadar işleyen iktidar mekaniğinin ilk kez işlemiyor hale gelmesidir. Haftaya, NP modelinin krizi ile oluşan alternatifleri ve olasılıkları tartışmaya devam edeceğim.

10 soruda 2018 ekonomik krizi

Ümit Akçay

Türkiye hızla bir ekonomik daralmaya doğru ilerlerken en büyük risklerden biri de daralmanın yüksek enflasyon ortamında gerçekleşme ihtimalinin yükselmesi, yani stagflasyon riski. Peki bu noktaya nasıl geldik? İşte 10 maddede 2018 krizi...

Türkiye ekonomisi hızla bir ekonomik daralmaya doğru ilerliyor. Resesyonun ne kadar sert olacağı ve ne kadar uzun süreceği henüz netleşmiş değil. Durumu daha da zorlaştıran, daralmanın yüksek enflasyon ortamında gerçekleşme ihtimalinin yükselmesi, yani stagflasyon riski. Bu yazıda ekonomik darboğazı yaratan somut işleyiş mekanizmalarını, son dönemdeki ekonomik ve siyasal gündem ile birleştiren bir değerlendirme yapacağım.

1- 2018, BİR KRİZ YILI OLABİLİR Mİ?

Evet. Özellikle üçüncü çeyrekte itibaren ekonomik daralmanın görülmesi olasılığı

giderek artıyor. Örneğin son yayımlanan Mayıs ayına ait PMI (imalat sanayi satın alma yöneticisi endeksi) verilerinde imalat sanayinin hızla daraldığı [görülüyor](#). 50'nin altındaki değerlerin daralma anlamına geldiği endeksteği Mayıs verisi, Nisan 2009'dan beri görülen en düşük değer.

2 - OLASI KRİZİN NEDENİ NE?

Türkiye ekonomisinin güncel kriz dinamiği, [döviz-faiz kısılacı](#) tarafından şekillendiriliyor. Ana akım yaklaşımlarda bu açmaz, finansal istikrar ile fiyat istikrarı arasındaki gerilim olarak da adlandırılıyor. Bunun temel nedeni, nominal faizlerin düşüş eğiliminde olmasına rağmen TL'nin

değerli kalabildiği 2002-2013 arası küresel konjonktürün sona eriyor olması. 2013 sonrasında Türkiye ekonomisi üç kere stagflasyonist bir krizin eşğine geldi, ikisinde aşabildi, şimdi üçüncüye doğru ilerliyoruz.

3 – DÖVİZ KRİZİ Mİ?

2013'ten beri, ekonomi yönetiminin ekonomik büyümeye zarar vereceği gerekçesiyle faiz artışı yapmakta ayak sürmesi, ironik bir şekilde, 2014, 2017 ve 2018'de üç defa yüklü miktarda faiz artışı yapılması ile sonuçlandı. Bunun nedeni, faiz artışının gecikmesi ile ülkenin döviz krizinin eşğine gelmesi idi. Bir döviz krizinin somut mekanizması ise özel sektörün döviz borcunu çevirmede karşılaştığı sorunlar ve bunun bankacılık sistemine yansması şeklinde işliyor.

Yani döviz krizi aynı zamanda bir bankacılık krizi anlamına geliyor. Hatırlatmak gerekirse, firmaların döviz borçları hükümet tarafından 2008 krizinin etkilerini azaltmak ve büyümeyi desteklemek için özel sektörün döviz biçiminde borçlanmasına olanak veren düzenlemeyi hayata geçirmesinden sonra hızla arttı.

Böyle bir sorun varken, TL'nin hızlı ve büyük oranlı deşersizleşmesine izin vermek, döviz borçlusu firmaların batmasını göze almak anlamına geliyordu. Bunun bankacılık sisteminin üzerinde oluşturduğu baskının yanında ekonomiye maliyeti, enflasyon artışı ve cari açığı tırmanma olarak görüldü. Döviz borcu olan firmaların batmasının önüne geçmek için yapılan faiz artışı ise, genel olarak ekonomik yavaşlamanın yaşanmasını hızlandıracaktır. Bir başka ifadeyle zaten yavaşlayan bir ekonomide yapılan sert faiz ar-

tışının etkisi, yavaşlamanın hızını artırıcı olacaktır.

4 – KRİZ NASIL GELİŞEBİLİR?

Türkiye ekonomisi 15-31 Mayıs 2018 arasında bir döviz krizinin eşğinden döndü. Ancak bu, firmaların zora düşmesini engellemedi. 2018'deki kriz dinamikleri açısından daha kritik olan konu, döviz şoku nedeniyle sallantıda olan firmaların bankacılık sisteminin üzerine yıkılmaları riskidir. Ülker ve Doğu gibi dev grupların banka borçlarının yeniden yapılandırılması ile başlayan bu süreç, geldiğimiz noktada [20 milyar doları bulmuştur](#). İşin daha kötüsü, borç yapılandırması için sırada bekleyen daha kaç tane firma olduğunun bilinmemesi. Geçtiğimiz haftanın ikinci yarısında, kredi değerlendirme kurumu [Fitch](#)'in 25 Türk bankasını "negatif izlemeye" almasında yukarıda açıkladığım "döviz krizi" senaryonun gerçekleşmesi riski büyük rol oynamıştır. Her ne kadar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Ku-

rumu (BDDK) Başkanı Mehmet Ali Akben, "Bankalarımız konjonktürel dalgalanmaya karşı kendini koruyacak yapıdadır" şeklinde [açıklamalar](#) yapsa da, şimdiden 20 milyar doları aşan bir yeniden yapılandırma baskısı altında bankacılık sisteminin dayanabilmesi giderek zorlaşmaktadır. Kısacası, ekonomi yönetimi döviz krizinin eşğinden döndü ancak bu sadece yaklaşan ekonomik daralmayı ortaya çıkaracak mekanizmada değışikliğe neden olacak.

5 – DÖVİZ KRİZİ DEĞİLSE DARALMA NASIL GELECEK?

Ekonomik daralmanın ikinci mekanizması, Mehmet Şimşek'in ifadesiyle "yeniden dengelenme"dir. Bunun anlamı, ekonomi yönetiminin döviz krizinin yaşanmasını engellemek için ekonomik daralmaya gitmeyen bir yavaşlamayı gündemine almasıdır. Faiz artışı ve mali disiplin, bu amaca gitmek için kullanılan iki yol olacak. Ancak meseleyi daha da karmaşıktır, ekonomik daralma

ihtimalinin; kredi genişlemesinin reel olarak durduğu, siyasi istikrarsızlığa bağlı olarak kurun yeniden yükseldiği ve enflasyonun artmayı sürdürdüğü bir ortamda belirmesidir. Yani karşı karşıya olduğumuz, tıpkı [2014](#) ve [2016](#) yıllarında olduğu gibi, [stagfasyonist bir sıkışmadır](#). Ekonomik durgunluk ortamında yüksek enflasyonun yaşanması riski artmaktadır.

6 – BURAYA NASIL GELDİK?

2013 yılının Mayıs ayında, dönemin FED başkanı Ben Bernanke'nin ABD merkez bankasının "miktarsal kolaylaştırma" (quantitative easing) uygulamasını yakında sonlandıracağı ve faizlerin aşamalı olarak arttırılacağı açıklaması, esasında 2002-2013 arasında AKP'nin uyguladığı [neoliberal popülist](#) modeli mümkün kılan küresel konjonktürün sonlandığını ilan eden bir açıklamaydı. Bu açıklama sonrası çekirgenin ilk sıçrayışı 2014 sıkışması sırasında yaşandı. Özellikle 17-25 Aralık 2013'te "Yeni Türkiye'nin" en önemli iki bileşenin mutlak devlet iktidarı için yaptıkları mücadelenin daha da şiddetlenmesi, TL'deki hızlı değersizleşme ile sonuçlandı. Yüksek oranlı ilk faiz artışı, Ocak

2014'te merkez bankasının yaptığı olağanüstü bir toplantı ile ilan edildi. Bu faiz kararı sonrasında, stagfasyonist eğilimlerin yoğunlaşması beklenirdi ancak gerek ABD ekonomisinin beklendiği kadar hızlı bir şekilde toparlanamaması, gerekse Avrupa Birliği Merkez Bankası'nın miktarsal kolaylaştırmaya devam ediyor olması gibi etkenlerle, ekonomik büyüme üzerinde çok büyük hasar yaşanmadan bu süreç atlatılabildi. Çekirgenin ikinci sıçrayışı 2016'nın ikinci yarısında gerçekleşti. 2013 sonrası eğik düzlemde hareket eden AKP iktidarının Gülcülerle giriştiği mücadelenin son halkası olan 15 Temmuz'daki başarısız darbe girişimi ile oluşan siyasi istikrarsızlık, 2016'nın III. çeyreğinde ekonomik daralmanın yaşanmasını beraberinde getirdi. 2008-9 krizinden beri ilk kez yaşanan daralma sonrası ekonomi yönetimi tarafından uygulamaya sokulan "[geleceğe kaçış planı](#)" ile çekirgenin ikinci sıçrayışı gerçekleşti.

7 – MADEM KRİZ GELİYOR NEDEN SEÇİMLERİ ERKENE ALDILAR?

Mehmet Şimşek'in deyimiyle "fırtınada çatı onarmamak için".

Bildiğiniz gibi Şimşek, geçtiğimiz Mart ayında, henüz erken seçim gündemi ortada yokken "çatıyı güneşli havada onarmak gerek" şeklinde bir [açıklama yapmıştı](#). Aslında şimdiden bakıldığında, erken seçim startının bu konuşma ile verildiği söylenebilir. Seçimlerin erkene alınmasında MHP'nin inisiyatif alması belki bir etken olarak görülebilir. Ancak temel etken, 2019 yılında ekonominin krize girme ihtimalinin hükümet tarafından tespit edilmiş olmasıdır. 24 Haziran gibi, MHP'nin teklifinden dahi erken bir tarihte belirlenmesi ise ekonomik sorunların giderek ağırlaşacağını görmüş olmasıdır.

8 – NEDEN MÜDAHALE EDEMİYORLAR?

Ekonomi yönetimi 2013 yılından itibaren zaten kriz yönetimi ile ülkeyi yönetiyordu. Şimdi yaşanan [kriz yönetiminin krizidir](#). Kriz yönetiminin krizini niteleyen [denklem](#) şu idi: Erdoğan yönetimi için hem seçimlerde yüzde 50+1 almak hem faiz artışı yapmamak hem de TL'nin değersizleşmesini önlemek aynı anda mümkün değil. Bir başka ifadeyle, birikim rejiminin krizi ekonomi politikasını kilitlenmiştir. "Kontrol kaybı"

görüntüsünün oluşması, ne bir iletişim kazası ne de ekonominin bilinçli olarak kötüleştirilmesi ile açıklanabilir. Yaşanan, yönetimin elindeki seçeneklerin daralması, bugüne kadar işleyen iktidar mekaniğinin ilk kez işlemiyor hale gelmesidir.

9 – KISMİ DÜZELMENİN NEDENİ NEYDİ?

23 Mayıs sonrasında döviz krizinin eşiğinden dönülmesini mümkün kılan gelişme, [Londra Mutabakatı](#) idi. AKP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve ekonomi heyetinin Londra'ya yaptıkları ziyaretin tam bir bozgun ile sonuçlanmasının ardından gerçekleştirilen [II. Londra Seferi](#), küresel finans kapital ile Erdoğan yönetimi arasında bir mutabakat ile neticelendi. Londra Mutabakatı'nın üç maddesi var: (i) Seçimlere kadar kur istikrarı-

nın sağlanması (finans kapitalin taahhüdü), (ii) Bunun bedeli olarak yüksek reel faiz getirisi (AKP'nin taahhüdü), (ii) Seçim sonrası uygulanmak üzere bir kemer sıkma programının hazırlanması (AKP'nin taahhüdü). Tarafların bu anlaşmanın koşullarına riayet edip etmeyeceklerinin test edileceği ilk olay, beklentilerin üzerinde gelen enflasyon verisi sonrasında faiz artışının gelip gelmeyeceğidir. Bu açıdan 7 Haziran'daki merkez bankasının faiz kararının ne olacağı büyük önem taşımaktadır.

10 – SEÇİM SONRASI BİZİ NE BEKLİYOR?

Ne beklemediğini biliyoruz: Seçimlerin geride kaldığı ve ekonomik toparlanmanın yaşanacağı bir dönem bizi beklemiyor. Ne beklediğini ise büyük ölçüde seçimin nasıl sonuçlanacağı belirleyecek.

Ancak sonuç nasıl olursa olsun, Türkiye önemli bir değişimin eşiğindedir. Bunun nedeni, Türkiye ekonomisinin 2013 yılından beri bir yapısal kriz konjonktüründe olmasıdır.

Bu yapısal krizin ekonomik, siyasi ve toplumsal sonuçlarının ortaya çıkabilmesi ise dar tanımıyla bir ekonomik krizin (resesyonun) yaşanıp yaşanmamasına bağlıdır. Bu bağlamda 2018 krizi, sadece ekonomik sorunların ağırlaştığı ve kısa süreli bir ekonomik daralma olarak kalmayabilir.

Bu süreci yavaşlatabilecek temel gelişme ise ABD merkez bankası FED'in ilan ettiği faiz artış takvimine uymayarak parasal sıkılaştırmayı 2019'a sarkıtması ile gerçekleşebilir. Bu ise, Türkiye'deki yapısal kriz konjonktürünün sürmesine ancak sorunların bir süre daha ertelenebilmesine neden olacaktır.

AKP kazanırsa ekonomik istikrarsızlık biter mi?

Ümit Akçay

Olası kriz, (i) iç talebin daraltılması nedeniyle ortaya çıkacak olan ekonomik durgunluk ortamında, (ii) TL'deki değersizleşmenin sürmesi nedeniyle enflasyonun düşürülememesi ile daha da derinleşecektir.

2 4 Haziran 2018 seçimlerine sadece beş gün kaldı. Sonucu fotofiniş ile belirlenecek olan seçimler üzerine muhakkak ki çok sayıda değerlendirme yapılacak. Ancak şimdiden belli olan şu: 2002'den beri ülkede hüküm süren AKP iktidarları dönemi kapanıyor. Bu 24 Haziran'da gerçekleşirse, mevcut ekonomik ve siyasi enkaz daha da büyümemiş olacak. AKP ve cumhurbaşkanı adayı parlamento ve başkanlık seçimini kazanırsa, ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın sürmesi muhtemel.

Bu yazıda, mevcut yönetimin sürmesi durumunda uygulanacağı ilan edilen "yeniden dengelenme" programının detaylarını yazdım. Geçtiği-

miz hafta ilan edilen program, içeriği itibariyle "IMF'siz bir IMF programı" niteliğindedir, o nedenle bunu yeni bir IMF programı olarak adlandıracam.

YENİ IMF PROGRAMININ ADI: 'YENİDEN DENGELENME'

2016'nın üçüncü çeyreğindeki ekonomik daralma sonrası ekonomi yönetiminin uygulama koyduğu [geleceğe kaçış planının](#) Korkut Boratav'ın ifadesiyle "[bir atımlık barut](#)" olduğu ortaya çıktı. Geleceğe kaçış planının faturası, enflasyonun ve cari açığın artması idi. Geçtiğimiz hafta Mehmet Şimşek'in [ilan ettiği](#) "yeniden dengelenme" programı, enflasyonun ve cari açığın düşürül-

mesini amaçlamaktadır. Programın dört ögesi var. İlki, para politikasının enflasyonu dizginlemeye odaklanmasıdır. Bunun araçlarından bir yüksek faiz artışları iken diğeri de sadeleştirme sürecidir. Amaç, geleceğe kaçış planının en temel ögesi olan yüksek tempolu iç talep büyümesinin dizginlenmesi, hatta daraltılmasıdır. İç talebi daraltacak bu politika, çalışanlar için alım güçlerinin daralması anlamına gelecektir. “Yeniden dengelenme” programının ikinci ayağı, tipik bir IMF programında olduğu gibi, kamu için harcama azaltıcı ve gelir artırıcı önlemler oluşturmaktadır. M. Şimşek’in ifadesiyle “kalıcı harcamaya kesintileri” ve “verginin tabanaya yayılması” suretiyle vergi gelirinin artırılması, iki önemli maliye politikası aracı olacaktır. Vergi yü-

künün yaklaşık üçte ikisinin zaten “tabanın” üzerinde olduğu mevcut yapıya ek olarak, yeni vergiler anlamına gelecek olan bu uygulama, iç talebi daraltacak ve geniş kesimlerin alım güçlerini azaltacak etki yapacaktır. Programın üçüncü ayağı, makro ihtiyati tedbir paketinden oluşmaktadır. Paketin içeriği, döviz borçlusu firmaların özellikle bankacılık sistemi için oluşturdukları riskin azaltılmasıdır. Buna göre paket ile döviz riski, döviz geliri olan firmaların üzerine aktarılmaktadır. Son olarak, OHAL’in kaldırılması, “yeniden dengelenme” programının siyasi ayağını oluşturacaktır. Bu şekilde uluslararası yatırımların yeniden Türkiye’ye gelmesi sağlanacak ve dış finansman ihtiyacı bu şekilde karşılanacaktır.

‘YENİDEN DENGELENME’NİN AÇMAZLARI

Şimşek’in ilan ettiği “yeniden dengelenme” programı, tipik bir kemer sıkma programıdır. Zira Türkiye’de enflasyonun ve cari açığın bu kadar kısa sürede düştüğü yıllar genellikle ekonomik daralmanın yaşandığı kriz yılları olmuştur. Ekonomi yönetimi krize, yani sert çakılmaya varmadan “yumuşak iniş” senaryosunu hayata geçirecek önlemler almaya çalışıyor. Ancak iki nedenle “yumuşak iniş” senaryosunun hayata geçmesi zor. Bunlardan ilki “güven krizinin” sürüyor olması. [I. Londra Seferi](#) sonucunda Mayıs 2018’de ortaya çıkan ve “[güven krizi](#)” olarak adlandırılan bu sürecin iki yönü var. Bunlardan ilki, küresel finans

kapitalin hükümetin ekonomi politikalarına güvenidir. Bu sorun, Ortodoks ekonomi politikalarına dönüş konusunda tavizsiz çağrılardan anlaşılabilir. İkincisi yönü ise, Türkiye'deki yurttaşların hükümetin para politikasına güven duymamaları sonucunda oluşan "dolarizasyon"dur. TL'deki değersizleşme rekorlar kırarken dahi yabancı para mevduatının artmaya devam etmesi bunun en önemli göstergelerinden biridir. Dolayısıyla "güven krizi", döviz talebinin artmaya devam edebileceğini ifade ediyor.

İkinci olarak, küresel konjonktürdeki [değişim](#), karşı karşıya olduğumuz sürecin bir "yumuşak iniş" değil, yapısal kriz olduğu ifade ediyor. ABD merkez bankası Fed'in geçtiğimiz hafta faiz artışına devam etmesi ve Avrupa Birliği Merkez Bankası'nın 2019 itibariyle parasal genişlemeye son vereceğini ilan etmesi, AKP'nin 2002-2013 arasında cömertçe yararlandığı bol ve ucuz döviz döneminin sonlandığını ifade ediyor. Bu nedenle, önümüzdeki dönemde TL'deki de-

ğersizleşmenin önlenmesi oldukça zordur ve bu ancak daha yüksek faiz ile mümkün olabilir.

KRİZİN ÖZELLİĞİ VE 24 HAZİRAN

Yukarıda sıraladığım iki özellik, dövizin değerlenme eğiliminin sürmesi nedeniyle enflasyonun "yeniden dengelenme" programında öngörüldüğü gibi düşmeyebileceğini göstermektedir. Zaten yapısal olarak ithalata bağlı üretim yapısı nedeniyle firmaların döviz ihtiyacı artmayı sürdürürken, buna ilave olarak TL'nin değersizleşmesi eğiliminin durdurulmaması, yaşadığımız [stagfasyonist sıkışma](#) nedeniyle, içinden çıkılması oldukça zor bir yapısal kriz halini almaktadır.

Uzun lafın kısası, "yeniden dengelenme" programı bir stagfasyonist sıkışma ile sonuçlanabilir. Olası kriz, (i) iç talebin daraltılması nedeniyle ortaya çıkacak olan ekonomik durgunluk ortamında, (ii) TL'deki değersizleşmenin sürmesi nedeniyle enflasyonun düşürülmemesi ile daha da derinleşecek-

tir.

Programın uygulanması sonucunda ekonomik büyüme yavaşladığı ortamda, TL'nin hızla değersizleşmeye devam etmesi, ekonomi yönetiminin krize müdahale seçeneklerini sınırlandıracak ve bir kere daha "kontrol kaybı" durumunun ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bunun nedeni, TL'deki değersizleşmeyi durdurabilmek için faiz artışı yapılması durumunda, zaten duraklamış olan ekonominin daha da sert bir şekilde daralmasını göze almanın, Mart 2019'daki yerel seçimler nedeniyle siyaseten mümkün olmamasıdır.

Kısacası, mevcut iktidar 16 yılın sonunda gerek siyasi gerek ekonomik olarak sorun çözme kapasitesini yitirmiştir. Hatta eğitimden dış politikaya, pek çok alanda bizzat AKP iktidarlarının kendisi, mevcut sorunları daha da derinleştiren bir faktör haline gelmiştir. 24 Haziran'da yeniden kazanmalarının tek sonucu, ekonomik ve siyasi istikrarsızlığın sürmesi olacaktır.

Yeni yönetim ve ekonomik gidişat

Ümit Akçay

Mehmet Şimşek'in seçim öncesi açıkladığı ve "yeniden dengeleme" olarak adlandırılan "IMF'siz IMF programı" mı, yoksa Erdoğan'ın ifade ettiği faizi düşürmeyi öncelleyen bir politikayı izleneceği, önümüzdeki dönemde kritik belirleyen olacak.

Seçimlerden önceki [son yazımın](#) başlığı "AKP kazanırsa ekonomik istikrarsızlık biter mi?" idi. Seçimler, AKP'nin parlamento çoğunluğunu MHP ile kuracağı koalisyon sayesinde, başkanlığı ise kendi adayıyla kazanması ile sonuçlandı. [Kemal Can](#)'ın vurguladığı şekliyle, seçimlerin AKP için sonucu MHP ile kurulacak bir "zoraki koalisyon" ve yeni iktidar yapılanmasının MHP'nin gündemine bağlı olarak şekillendirilecek olması oldu. Bu ilk izlenimlerin ötesinde seçim sonuçlarını, siyasi partilerin ve başkan adaylarının performanslarını hakkıyla değerlendirmek için ileride zamanımız olacak. Bu yazıda, yeni yönetimin kısa

ve orta vadede karşılaşacağı üç önemli [açmaza](#) değineceğim. Ekonomi yönetimi, özellikle küresel ekonomik konjonktürün değiştiği 2013 sonrasında doğruyu belirlemede zorlanıyor. Bu zorlanma, birikim rejimi krizi, kurumsal dizayn sorunları ve "güven krizi" gibi farklı düzeylerde incelenebilir.

BİRİKİM STRATEJİSİ SORUNU

Türkiye ekonomisinde 2013'ten bugüne üçüncü defa görülen stagflasyonist sıkışma, 2002'den itibaren süren sermaye birikim rejiminin yapısal bir krize girdiğini gösteriyor. 2014, 2016 ve 2018'de ikişer yıl arayla yaşanan ekonomik darboğazlara bir başka yazıda [değirmiştikim](#), o nedenle bura-

da detaylandırmayacağım. Ancak altını çizmemiz gereken husus şu: Seçim sonrasında oluşacak yeni yönetimin karşılaşacağı en önemli açmaz, birikim rejimi krizi ile nasıl başa çıkılacağı ve bu bağlamda tıkanan birikim modelinin yerine ne konacağıdır. Yönetimin seçenekleri [“utangaç kalkınmacılık”](#) ile yeni IMF programı arasında şekillenecek.

DEVLETİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI

24 Haziran sonrasında hayata geçecek rejim değişikliğinin en kritik konularından biri, gerek devletin kurumsal mimarisinin, gerekse ekonomi yönetiminin nasıl şekillendirileceğidir. Ancak burada vurgulanması gereken, devletin yeniden yapılandırılması ya da kurumsal dizayn sorununun, basitçe bakanlıkların görevlerinin değiştirilmesi ya da sadeleştirilmesi olmadığıdır.

Bakanlıkların azaltılması ya da yürütme gücünün “tek adam” merkezli temerküzü, kurumsal

dizayn sorununu çözemez. Bunun nedeni ekonomi yönetiminin kurumsallaşma biçiminin, sermaye birikim rejimi ile uyumlu olması zorunluluğudur. Dolayısıyla ekonomi yönetiminin doğrultusunun ne olacağı belli olmadan, kurumsal düzenlemelerle mevcut krizi çözmek mümkün değildir. Örnek vererek açıklayayım:

Türkiye’de 1960’lı yıllarda uygulanan ithal ikameci birikim stratejisi, devletin kurumsal mimarisinde Devlet Planlama Teşkilatı gibi bir pilot kurumun oluşturulmasını zorunlu kılmıştı. 1980 sonrasındaki neoliberal döneme geçerken ekonomi yönetimi açısından borç çevrimi kritik bir konu haline geldiğinde Hazine Müsteşarlığı kamu bürokrasisinde kilit kurum haline gelmişti. 2001 krizi sonrasında yapılan kurumsal düzenlemeler sonucunda ise Merkez Bankası, ekonominin yönlendirilmesinde kamu bürokrasisi içerisindeki hakim kurum haline gelmişti. 2001 sonrası oluşturulan birikim rejiminin tıkanıdığı 2013 sonrasında ise, ekonomi yönetiminde

ana doğrultu kaybolmuştur. Buna bağlı olarak da kamu bürokrasisi içerisinde yönlendirici kurumun hangisi olduğu muğlaklaşmıştır. Merkez bankası bağımsızlığı üzerine yapılan tartışmalar esas olarak, mevcut birikim rejimi krizi ve bu krizin devletin kurumsal mimarisine yansımaları olarak okunmalıdır.

GÜVEN KRİZİ

Dolayısıyla birikim rejimi krizi sürerken, kurumsal dizayn sorunlarının çözülmesi olanaksızdır. Mevcut yönetimin karşılaştığı bu açmaz, önümüzdeki dönemde de, AKP Genel Başkanı ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın ifadesiyle “küresel yönetim ilkelerine bağlı kalmak” ile “küresel yönetim biçimlerinin ülkemizi bitirmesine müsaade etmemek” arasındaki [gerilim](#) ile sürecektir. Bu gerilimin kısa sürede, özellikle de mevcut birikim rejimi krizi henüz sonlanmadan çözülmesini beklemek gerçekçi değildir. Dolayısıyla gerek oluşturulacak

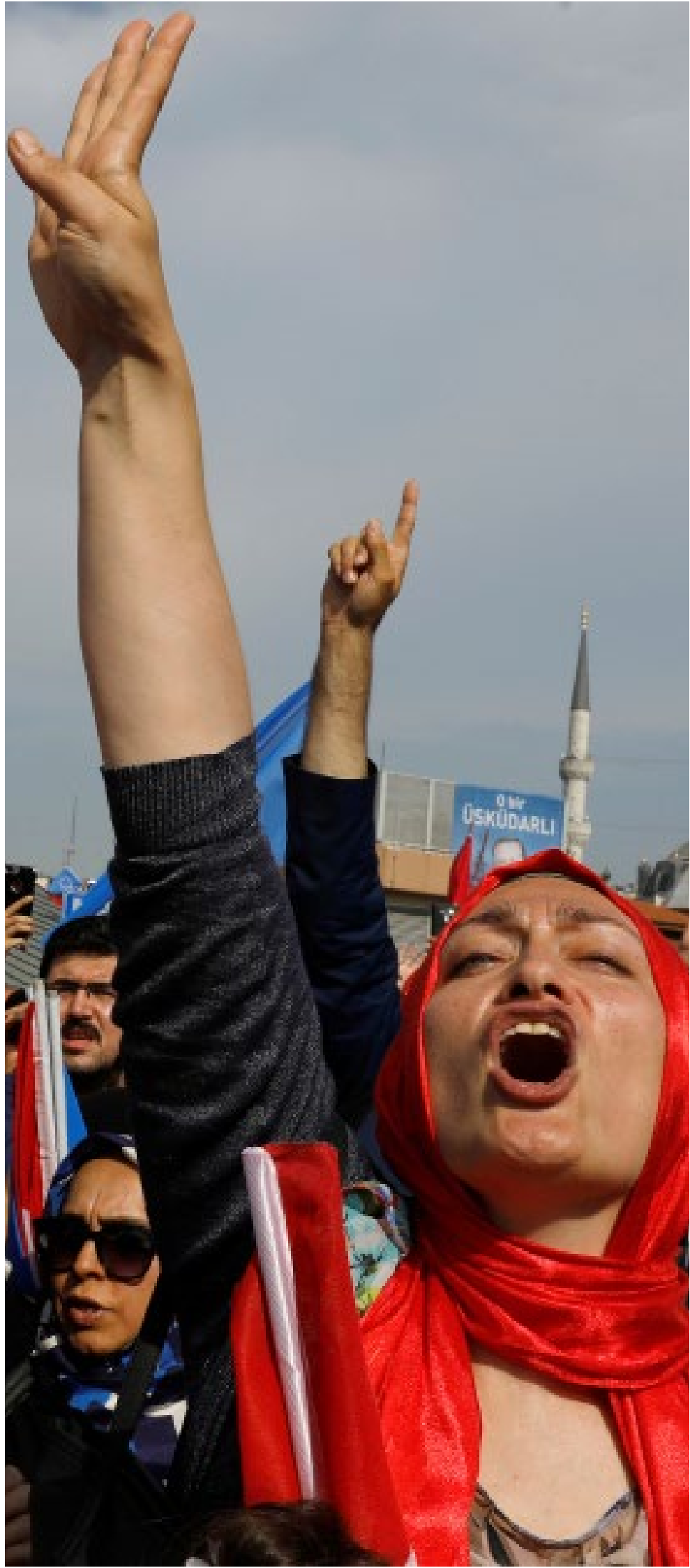
yeni kabinenin bileşimi, gerekse ekonomi yönetiminde yapılacak kurumsal değişimler, yukarıda sözünü ettiğim gerilimin çözülmesini değil, yönetilmesini amaçlayacaktır.

Bu vesile ile tekrar altını çizmekte fayda var: Piyasa ekonomisi ile demokratikleşmenin el ele gideceğini varsayan liberal siyaset bilimi ve iktisadi görüşlerin aksine, kapitalizm otoriter yönetimler altında da rahatlıkla işleyebilir. Dolayısıyla sermayenin tek adam rejimi ile ilişkisi, sermaye birikiminin ve kârlılığın sürmesine bağlı olarak değişecektir. Bu bağlamda, önümüzdeki dönemde yeni yönetimin sermayenin güvenoyunu alması zorunluluğu, Erdoğan'ın ekonomi yönetimi tercihlerini de sınırlandıracaktır.

Seçimlerin hemen ardından 25 Haziran'da yaptığı 8 maddelik "reform talebi" [açıklaması](#) ile TÜSİAD, ekonomi yönetiminin "küresel yönetişimin kurallarına" tabi olmasını isteyerek, Mehmek Şimşek tarafından seçim öncesinde açıklanan ve daha önceki Londra Mutabakatı'nın bir parçası olarak formüle edilen "IMF'siz IMF programı" seçeneğine destek vermiştir.

KRİZ YÖNETİMİNİN KRİZİ

Daha da somutlaştırırsak, Mehmet Şimşek'in seçim öncesinde açıkladığı ve "yeniden dengelenme" olarak adlandırılan "IMF'siz IMF programı" mı, yoksa Erdoğan'ın ifade ettiği faizi düşürmeyi önceleyen bir politika mı izleneceği, önümüzdeki dönemdeki kritik belirleyen olacak. Bu anlamıyla, 2018'in ikinci yarısından itibaren yoğunlaşacak ekonomik sorunlar ile nasıl başa çıkılacağı, kriz yönetiminin krizinin nasıl çözüleceğine bağlı olacak.

Ekonomide çözüm: Neoliberal patikadan çıkış

Ali Rıza Güngen

Son çalkantı ile şunları söyleyebilir hale geldik: Türkiye'deki rant koalisyonunun söylemi OHAL dönemindeki yüksek enflasyon, yüksek işsizlik, yüksek kur ve yüksek faizlerle çöktü, ama çökenin yerine geçirilecek olan henüz ortaya çıkmadı.

Türkiye'de ekonomi yönetiminin tepesinde yer alan Cumhurbaşkanı danışmanları yeni bir hikâye yazmanın peşindedir. Olaylar, Türkiye ve IMF arasındaki anlaşmanın sona erdiği 2008'den itibaren liranın değer kaybını sıcak paraya bağımlı ekonomik yapıdan ve IMF darboğazından kurtulma adımı olarak görmeye başlıyor. Ana çatı, Türkiye'nin sürekli olarak yüksek büyüme temposu gerekliliğine atıfta bulunuyor. Para ve maliye politikası bu amaca hizmet edecek şekilde biçimlenirken, enflasyonun bu dönemlerde dünya ortalamasının 4 ila 5 katı civarında seyretmesi önemsizleştiriliyor. OHAL'de üretici fiyatları enf-

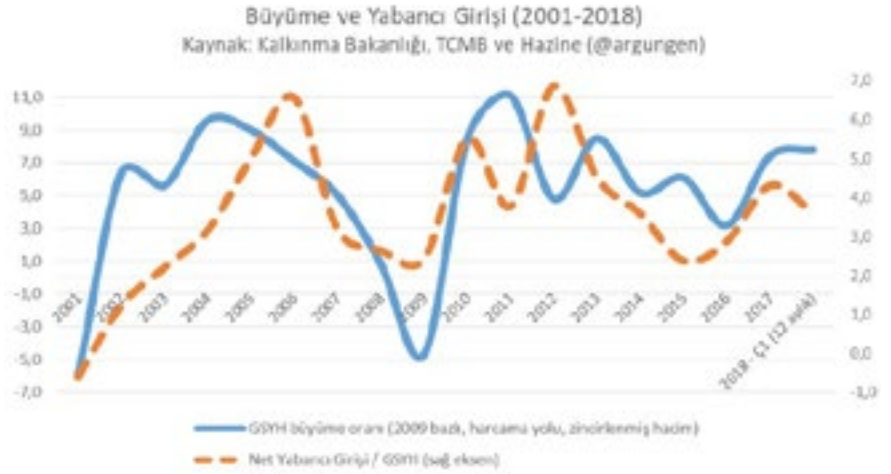
lasyonunun fırlaması ve kur baskısına karşın yüksek faiz talebine direnmek, bu nedenle ekonomiyi durgunluktan kurtarmak anlamına geliyor. Örneğin Cumhurbaşkanı Danışmanı Cemil Ertem gibilerinin kaleminden okuduğumuz anlatı, frene basmanın boyun eğmek anlamına geldiği, yüksek büyümenin yakalandığı 2010-11 ve 2017 gibi yılların gösterdiği üzere Türkiye'nin bir borç ekonomisi olmaktan çıktığı vurgusuyla sona eriyor. 2018 yılı ilk çeyreğinde Türkiye ekonomisi TÜİK'e göre yüzde 7,4 büyüdü. Hane halkı tüketimi ve yatırımda artışla yakalanan yılın ilk ve son yüksek büyüme oranı yukarıdaki anlatıda son aşama ve başka bir başarı göstergesi

olarak yorumlanıyor. Türkiye'ye geçirilmiş olan deli gömleğini ipek kaftan göstermeye kalkan ekonomi yönetiminin tepesindekilerin bazı ayrıntılarda farklılaştığını biliyoruz. Ancak Erdoğan'ın ısrarla dillendirdiği "faiz sebep, enflasyon netice" yaklaşımının arka planında yatması nedeniyle öne çıkartılan bu hikâyeye yi deşmeye devam edelim:

YENİ HİKÂYE BU MU?

Yukarıdaki ekonomi okumasını sunanların üç temel yanlısını şöyle sıralayabiliriz: Türkiye'yi anlayamıyorlar, dünyaya baktıklarında onu okuyamıyor ve kısa vadeli politik hesapları kuramsallaştırmak gibi bir yanlısı sürekli tekrarlıyorlar. Birinci yanlısı, Türkiye 2008-09 sonrasında yeni bir patikaya oturdu ve yapısal sorunları aşıyoruz düşüncesi. Aksine Türkiye ekonomisi içinde yer aldığı patikaya daha derinlemesine gömüldü. Aşağıda, Türkiye'ye yapılan portföy yatırımları, doğrudan yatırımlar ve mevduatlar toplamını ifade eden net yabancı para girişini ve büyüme temposunu derledim. 2010-12 yabancıların Türkiye piyasasına girişinin hızlanmasını temsil ederken, 2013-15 bu radaki duraksamaya işaret ediyor. Yoğun sermaye girişi ekonomiyi canlandırıyor, liranın değer kaybını yavaşlatıyor, ancak cari açık ve finansman zorlukları kısa bir süre sonra sermaye girişlerinde yavaşlamaya ve sorunların ağırlaşmasına neden oluyor.

Mayıs ayında görülen Türkiye'den hatırı sayılır para çıkışı ve 2018'in ikinci yarısında çöküş beklentisinin arkasında da neoliberal patikaya gömülme bulunuyor. Merkezden çevreye ve tabii Türkiye'ye para akmazsa IMF'nin kapısı çalınacak, özel sektör iflaslarının ertelenmesi, şirketlerin zararlarının toplumsallaştırılması yolları aranacak. Fazlasıyla net.

İkinci yanlısı dünya okumasından kaynaklanıyor. Bir örnek, IMF ve "faiz"çilerin Türkiye gibi ülkelere değerli para politikasını dayattığı düşüncesi. Her koşulda böyle bir dayatmanın olduğunu söylemek mümkün değil. Son örnek, Arjantin'de serbest düşüşe geçen pesoya müdahale etmeye IMF'nin engel olması. Üstelik bu düşüş, Arjantin'in borç sorununu ağırlaştıracak ve tasarlanan stand-by'nin kapsamının genişlemesine yol açacak kadar şiddetli olsa da... Eğer kur kaynaklı rekabetçiliğin önemli olduğu düşünülürse, ülkeyi IMF ve uluslararası yatırımcının insafına daha da mahkûm hale getirme ihtimali varsa, yerli para biriminin değersizleşmesi IMF açısından doğrudan müdahale unsuru yapılmayabiliyor. Ya da krizle baş etmede kamu harcamalarının etkili olduğunu 2015 yılından beri aktaran IMF uzmanları Türkiye'de son yıllardaki bazı uygulamaları olumluyor, dertleri ise kriz ihtimalinin artmakta olması ve "politika seti"nin zayıflığı. Türkiye'nin Arjantin'i takip etmesi ve bunların katkısıyla bir çevre ülkeler krizinin patlak vermesi olasılığı, IMF'yi düşündüren. Üçüncü yanlısı, kısa vadenin kuramlaştırılmasıyla ilgili. Hükümet Türkiye'yi içine soktuğu

cenderede yüksek büyüme oranı yakalamak zorunda olduğu için frene bas(a)madı. Sonra, Cumhurbaşkanı danışmanlarının bir kısmından takip edilebileceği üzere durum normaleştirildi. Aslında sorun kısa vadede politik getiriyle bağlantılıydı: 2016'daki çöküşü engellemek, 2017'de referandumu kazanmak ve bunları Türkiye'deki üretim ve bölüşüm ilişkilerinde radikal bir dönüşüm olmadan gerçekleştirmek için düşük faiz gerekiyordu. Faiz yeterince düşürülemezse de kredi genişlemesinin sürmesi sağlandı, yabancı girişi devam etti. Daha genelleyerek ifade edecek olursak yönetici blokun belirli sermaye gruplarıyla girdiği simbiyotik ilişkinin ifadesi olarak AKP koalisyonunun çimentosunu düşük faiz, harcı ve ihale rantları, sıvasını ise otoriterlik temin ediyor. Bu blokun kısa vadede bir arada kalabilmesi kredi ve rant önceliğinde yüksek büyümeye dayanıyordu.

SEÇİM ÖNEMLİ ANCAK...

Seçim tartışması sırasında iktidar kanadında ağırlıklı Türkiye'nin "gerçekleri" vurgulandı. Türkiye'nin dünyaya meydan okuyarak farklılaşması anlamına gelecek yeni bir hikâyeye yazıldığı dillen-

dirildi. Söylemi halen anlaşılması güç bir şekilde Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan dinliyor, kaba formülasyonları AKP kamuoyunun köşe yazarlarından, daha inceltilmiş bir bulamaç halinde değerlendirmeleri ise Cumhurbaşkanı danışmanlarından okuyabiliyoruz. Ekonomi okuması, yanlış olsa da AKP'ye seçim başarıları temin etti. 2018 seçimlerinde de aynı formül devreye sürüldü ama fazlasıyla yol kazası yaşandı. Formül Türkiye'ye sermaye aktıkça Başbakan Yardımcısı Şimşek ve Cumhurbaşkanı Danışmanı Ertem arasındaki farkları silikleştiriyor. Sermaye

çekilince ne yapılacağı konusunda ise görüş farklılıkları ekonomik belirsizliği artıracak kadar yoğun. Son çalkantı ile şunları söyleyebilir hale geldik: Türkiye'deki rant koalisyonunun söylemi OHAL dönemindeki yüksek enflasyon, yüksek işsizlik, yüksek kur ve yüksek faizlerle çöktü, ama çökenin yerine geçirilecek olan henüz ortaya çıkmadı. Kof bir kalkınmacılığa bulanmış ancak piyasacı olan iktidar koalisyonunun çalkantılara karşın halen dağıtılamamasının nedenlerinden birisi de yeni büyüme hikâyesinin formüle edilememesi. Bunun

müsebbiplerinden olan piyasacı eleştirmenlerden farklılaştığımız nokta, onların yukarıda değindiğimiz deli gömleğinin 2013 sonrasında (ama esasen de 2008-09 sonrasında) biçildiğini düşünmeleri ve kadro değişikliğinin, 2002-07'ye dönüşün ipek kaftanlara sarmalanmak, yani Türkiye'nin gömüldüğü patikadan çıkışı için yeterli olduğunu anlatmaları. Durum öyle değil, son derece gerekli iktidar değişikliği sadece sorunların daha açık bir dille tartışılmasını sağlayacak. Çözüm neoliberal patikadan çıkış olmadan gerçekleşmeyecek.

Hükümetin el kitabından bölümler: Baskın seçim sürecinde madde madde yapılacaklar

Ali Rıza Güngen

Hükümetin elinde, kriz çıkarıcı projeler kadar krizi öteleyici de çok sayıda mekanizma var ve bunlar önceki aylarda olduğu üzere kullanılacaklar.

Türkiye'nin en büyük ticari ortağı olan bölgenin ulusaşan örgütü tarihin en sert değerlendirme raporunu yayımladığı gün, aynı zamanda o ülkenin en tepedeki Güvenlik Kurulu olağan anayasal yollarla işini yerine getiremediğini söylercesine olağanüstü yönetimin devam etmesini salık verdiğinde başka bir şey konuşmaya imkân kalmamış demektir. Ancak Türkiye, Avrupa Komisyonu raporunun açıklandığı salı sabahından sonra sadece iktidar ortağı bir parti liderinin erken seçim çağrısını tartışıyordu. Tartışma çarşamba öğleden sonra seçim kararının açıklanmasıyla devam etti. Olağanüstü hal koşullarında

yapılacak seçimin güvenliği konusuna girmeden seçim (ve referandumu da göz önünde bulundurursak plebisit) eğik düzleminde iktidar partisinin neler yapmayı tercih ettiğine üç maddede değinmek istiyorum.

1- Yeni ekonomik paket açıklamak.

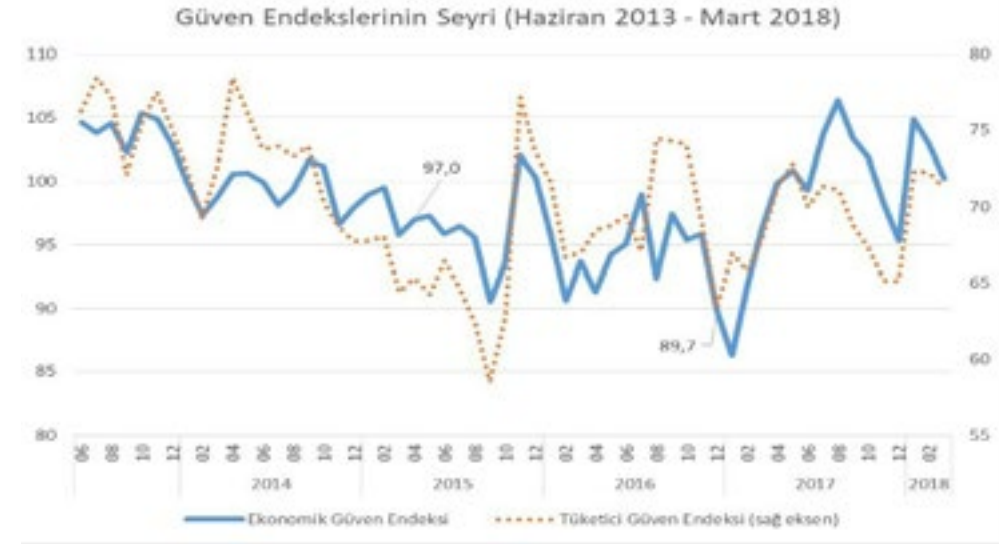
Son on yılda yedi önlem paketi ve çok sayıda istihdam teşvikinin de aralarında yer aldığı 25 kadar kapsamlı düzenleme yapan Adalet ve Kalkınma Partisi nisan ayı içinde de benzer bir paket açıkladı. AKP, 2015 seçim sürecinde nisan ayında İstihdam, Sanayi Yatırımı ve Üretimi Destekleme Paketi'ni, 2017 referandumuna giden yol açılırken (2016 ortasındaki

Ekonomik Müjdeler Paketi'ni atlastaki (dahi) aralık ayında Ekonomik Önlem Paketi'ni açıklamıştı. Piyasacı ufuksuzluk nedeniyle birbirine benzer bu paketler yatırım yapandan vergi alınmamasına, yatırımcılara arsa tahsisine varan kolaylıklar sağlanmasına ve işverenlerin maliyetlerinin bir kısmının devlet tarafından üstlenilmesine yer vermişti. Cumhuriyet tarihinin rakamsal olarak en büyük teşvik paketi olduğu iddia edilen 135 milyar TL'lik nisan ayı paketi de bir avuç şirkete verilecek teşviklerde bu yöntemlerin kapsamını genişleterek benimsedi. Seçim kararı alındığına göre, pek vakit olmasa da yeni birkaç teşvik paketinin açıklanması son derece olasıdır. Bu durumda içerik aynı olacak, gelecekte elde edilecek vergi gelirlerinden feragat ve işverenlerin yükünün hafifletilmesi anlamına gelen önlemler tekrar sıralanacaktır.

2- Ekonomik güven endeksi arzu edilen seviyede tutulamıyorsa dahi düşüşünü yavaşlatmak.

Adalet ve Kalkınma Partisi temsilcilerinin seçim tartışmasının zamanını biraz da ekonomik güven endeksi ve tüketici güvenine bakarak kararlaştırdığı söylenebilir. TÜİK tarafından derlenen bu endeksler ekonomik beklentilere dair genel bir bakış sunmakla birlikte ekonomik beklentilerin en iyi konuma geldiği ya da endeksin rekor kırdığı zamanlarda seçime gidildiğini iddia etmek yanlış olur. (i)

2007'de başlayan ve birbirlerine geçen aşamalarla ilerleyen uluslararası krizin dalgaları Türkiye'ye 2008'in son çeyreğinde vurmuştu. 2013'ten sonra Türkiye çok daha net bir şekilde Türk Lirası'nın değer kaybettiği ve kredi kanallarının kurumaya başladığı bir

platoya oturdu. 2015'te yükselen piyasalardan çıkış eğilimi geride kalsa da, merkez ülkelerdeki finansal sıkılaştırma daha pahalı kredi anlamına geliyor. Finansal sıkılaştırmaya ek olarak darbe girişimi sonrası ekonomik çalkantı, buna mukabil kampanyalar, askeri operasyonlar, jeopolitik gerginlikler güven endekslerini daha oynak bir düzleme oturtmuş görünüyor. Ekonomik güven endekslerine bakıldığında endeksin, Türkiye'deki son demokratik seçim olan 1 Haziran 2015 sonrasında aşırı oynaklığa karşın 90-100 aralığında dolandığını, 2017 Anayasa Referandumu sonrasında da 100'ün üstüne yerleştiğini söylemek mümkün. Görünürde seçim kararı alındığında bu, güven endeksinde gidişat aşağı doğruyken (ancak burnunun nasıl yukarı çevrileceği hesaplanarak) yapılıyor. Çarşamba günü yedi düvele karşı mücadele iddialarıyla alınan kararda da benzer bir seyir gözlemlendi (Nisan ayı verisi açıklanmamış olsa da düşüş görülmesi yüksek ihtimal). Karar sonrasında kamuya iş yapanlara yapılacak ödemelerden, sembolik açıklamalara kadar birçok eylem güven tesisi için ön saflara sürülecek. Hükümetin kendini içine kısırdığı beka sorunu söyleminden dahi kısmen geri

adım atılması söz konusu olabilir.

3- Her hâlükârda kredi genişlemesini teşvik etmek, sorunları ötelemek.

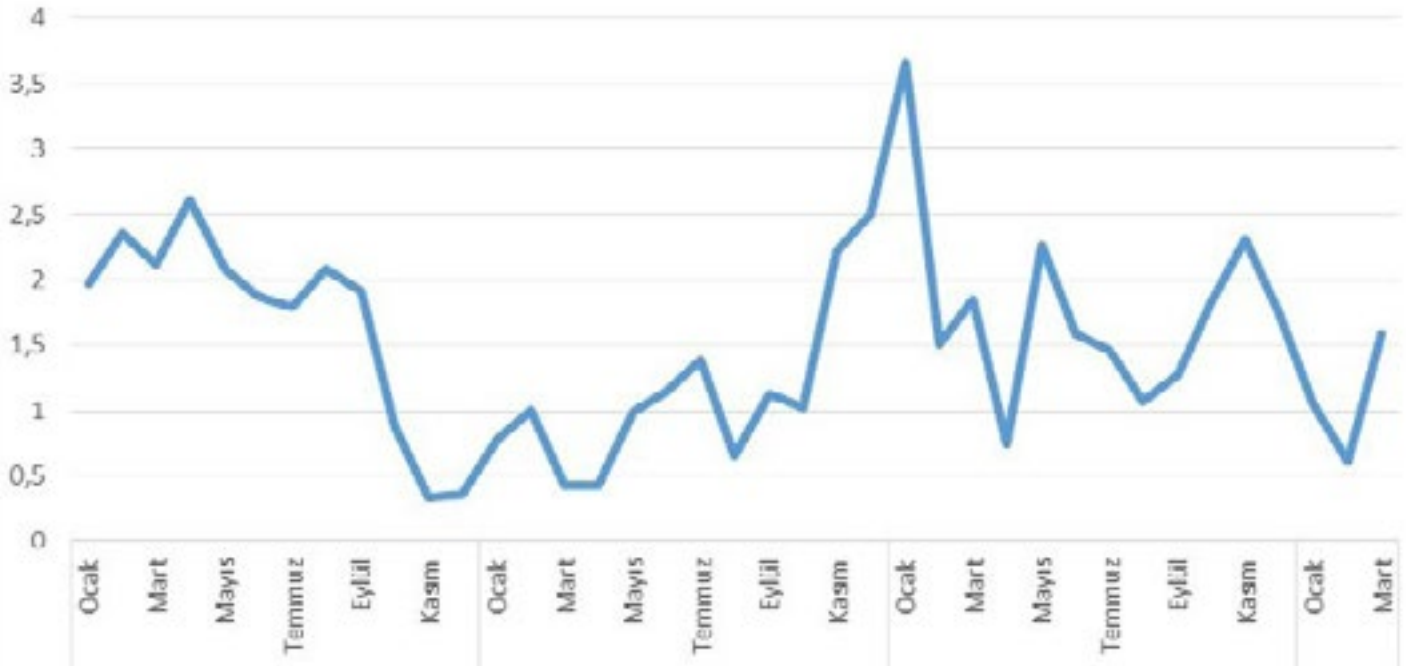
Tantanalı toplantılarla açıklanan dev paketlerin ilan edildiği aylara ekonomik güven endeksi seviyelerini gösteren etiketleri yerleştirdim. Bu paketler tek başlarına gidişatı değiştirmeye yetmeseler de seçim/plebisit düzleminde kredi genişlemesi ile birlikte ele alındıklarında hükümetin ekonomik sorunların ağırlaşması karşısında kredi genişlemesini hızla teşvik ederek sorunları ötelediğini söylemek mümkün.

2015 seçimlerine gidilirken de bu tercih edilmişti. 2016'da ekonomik çöküşü hafifletmek için düzenlenen kampanyalar, vergi indirimleri yılın son aylarında artarak devam eden bir kredi hacmi artışını getirdi. Kredi Garanti Fonu'nun etkisi 2017 boyunca görüldü ancak kredi artış temposu 2018 yılında henüz hükümetin arzuladığı seviyeye çıkmış görünmüyor.

Seçim kararı, kredi hacminde aylık bazda radikal sıçramanın görüldüğü ayı takiben geldi. Önümüzdeki iki ayda da ortalama artış oranının yüzde 1,5 altında seyretmesi engellenecektir. Araç kamu bankaları ya da yeni kampanyalar olabilir, ancak mevcut seviyeleri

Kredi Hacmi Artış Temposu (Üç Aylık Ortalamalar, %, 2015-2018)

daha da yukarı çıkartacaktır.

Soru: Muhalefet ne yapacak?

Toparlayacak olursak seçim kararı öncesinde seçimlerin tekrar tartışılmaya başlanması dahi hükümetin el kitabındaki formata uyan bir öneriyle gerçekleşti diyebiliriz. Bilindiği üzere tepki alabilecek ya da siyasal iktidar temsilcilerinin önceki açıklamalarıyla çelişen siyasi kararlar genellikle birkaç ay öncesinden tartışılıp, sonra

rafa kaldırılıyor, ancak kısa süre içinde tekrar, fakat bu sefer yeni demlenmiş çay gibi servis ediliyordu. 2018 başındaki erken seçim tartışması önce rafa kaldırıldı, sonra ise birden akla gelmiş gibi servis edildi.

Hükümetin yöntemleri ve taktikleri biliniyor. Yeterince tartışılmayan mesele özel sektörün yüksek borç yükü, yüksek enflasyon, yüksek cari açık altında ve neoliberal

kısıtılmışlığa karşı muhalefette yer alanların nasıl bir çıkış yolu önereceği. Hükümetin elinde, kriz çıkarıcı projeler kadar krizi öteleyici de çok sayıda mekanizma var ve bunlar önceki aylarda olduğu üzere kullanılacaklar.

“Piyasa tanrıları”nın birilerini kurban etmesini beklemek, hareketsizliği telkin etmek ve tüm toplumun kurbanlaştırılmasını beklemek anlamına gelebilir.

(i) Tüketici eğilim anketi ile tüketicilerin maddi durum ve genel ekonomiye ilişkin mevcut durum değerlendirmeleri ile gelecek dönem beklentileri, harcama ve tasarruf eğilimleri ölçülüyor. Ekonomik güven endeksi, tüketici ve üreticilerin genel ekonomik duruma ilişkin değerlendirme, beklenti ve eğilimlerini özetliyor. Anket sonuçlarından hesaplanan endeksler 0-200 aralığında değer alıyor. TÜİK'in açıklamalarına göre bu endekslerin 100'den büyük olması beklentilerde iyimserliği, 100'den küçük olması ise kötümserliği gösteriyor. Bu nedenle örneğin tüketici güven endeksinde hızlı yükseliş kötünün iyisinin beklendiğine işaret edebiliyor.

Bir performans olarak 24 Haziran sonrası

Ali Rıza Güngen

Yönetim kademelerindekilerin “biz yaptık oldu” dediklerini engelleyemediğimiz yerde “böyle yaparsak çözülür”-lerinin kofluğunu göstermekten geri durmamaya ihtiyaç var. 24 Haziran sonrasında yeni performanslar ve ağır bir çalkantı arifesindeyiz.

Türkiye’de iki türlü siyasal performansa bakıp göz kamaştırıyoruz. Birincisine fazla takılıp, ikincisini anlamazlıktan geliyoruz.

Birinci tür performansı “biz yaptık oldu” olarak özetlemek mümkün. Popüler ifadesi “atı alan Üsküdar’ı geçti”. Siyasal iktidar öyle olmayan istatistikleri, verileri biz yaptık oldu diyerek yüzümüze vuruyor, manipülasyon yapıyor. Ya da Türkiye’nin küresel bir komplot ile yıllardır uğraştığına yönelik ifadeleri en tepelerden duyuyoruz. Egemene itaat dışında başka seçenek yok deniyor. Baskın söylem sürekli tekrarlanıyor, söylemi tanımayanlar sürekli dışarı itiliyor. Afallamaktan adım atmaya zaman kalmıyor.

İkinci tür performans ve bir türlü tartışmayı taşıyamadığımız kısım eyleyerek icra etmek, bir beklenti yaratarak o eylemi tetiklemek. Kısaca “böyle yaparsak çözülür” ifadesiyle de özetlenebilir. Teknik görünmekle birlikte esasen beklenti yaratmak ve yönetmekle ilgili olan bir performantivite.(i) Örneğin başkanlık ile Türkiye’nin yönetim krizi yaşamayacağını iddia etmek. “İhtiyaç” Türkiye’nin geleneklerine atıfla savunulduğu gibi çağın gereklerine (hızlı karar alma) atıfta bulunulduğu da görülür. Başka bir örnek finansal alandan verilebilir. Yatırımcıların ve uzmanların aldıkları kararlar kendi kendilerini doğrulayan döngüler oluşturabilir. Yatırımcıların uzun bir

süre için liranın değerleneceğine yönelik beklentisi ile Türk Lirası varlıklara yatırımın hızlanması arasında bir bağlantı bulunduğu gibi aslında ilk beklentinin ve buna uygun davranışın ikinci olayı, paranın değerlenmesini temin ve icra ettiği söylenebilir.

Bahsettiğim ikinci tür performans skandallara yol açan örnekler de sahiptir: Büyük finansal çöküşler öncesinde verileri olduğundan farklı göstermek, muhasebe hileleriyle hayali kazançlar sergilemek de performatif bir eylemin sonucudur. Burada yaratılan beklentiye göre hissenin ya da ülke ekonomisinin iyi performans göstermesi gelecekte daha iyisinin gerekçesini oluşturur. Bazı durumlarda yıllarca sürdürülse de nahoş gerçekler genelde kapağı hızla çalar.

REJİM BİÇİMİ DEĞİŞTİ, SONRAKİ PERFORMANS?

Yaklaşık on yılı aşkın bir süredir devam eden rejim biçimi değişikliğinin sonuna 2017 referandumuyla geldik. Şimdi uzatmalardayız. 2007 yılında Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi yönündeki anayasa değişikliğinin oylanmasının üzerinden yaklaşık 11 yıl geçti. Uyum yasalarının tamamlanması ve Türkiye'nin yeni başkanının danışmanlarının akıllarındaki yönetim şemasının hayata geçmesiyle bu rejim değişikliği süreci 2018 yılı içinde bütünüyle tamamlanıyor.

Rejim biçimi değişikliği ifadesini sadece parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş amacıyla kullanmıyorum. Devlet aygıtı içindeki kurumlar arasındaki ilişkilerin ve hiyerarşinin değişimi bağlamında daha genel bir ifade olarak alıyorum. Örneğin 1980 darbesi sonrası Türkiye'de hem devlet-piyasa ve devlet-vatandaş ilişkilerindeki değişim anlamında bir devlet

biçimi değişikliği gerçekleşti, hem de yürütmenin güçlenmesi süreci ve teknokratikleşme eğilimlerinin uzantısı olarak bir rejim biçimi değişikliği görüldü (Bir değini [şuradan](#) okunabilir).

24 Haziran seçimlerinin kendisinde oyların muhasebeleştirilmesine ilişkin sorunlara (kimin oyunun hangi bölgede nasıl sıçradığına ve bazı sandıklarda oyların başka partilere yazılmasına) ve iletişim hatalarına çokça odaklanılmasına karşın genel bir performans krizi (ikinci tür performans bağlamında) arifesinde olduğumuz konuşulmaz oldu.

Soru basit: Rejim biçimi değişikliği istikrar ve büyüme sağlamaya, iktidar blokunun kendisini yeniden üretmesine yeterli olacak mı? Değişiklik Türkiye'nin yönetme krizlerinden muaf bir patikaya oturtulması için tasarlandı. Bu sa-yede iktisadi şahlanışın önündeki engeller de kaldırılacaktı. Parlamantoda çoğunluğu kaybeden partinin başkanı icranın tepesinde yer alıp programını uygulayabilecekti. Ortada iktidarı paylaşmak ya da kaybetmek istemeyenlerin yolunu döşediği "yaptık oldu"cu müdahalelerin katkısıyla sağlanan bir performans olarak rejim biçimi değişikliği mevcut. Belirttiğim üzere sonuna geldik.

Peki, sorun olarak değerlendirilenler rejim biçimi değişikliği ile çözülecek mi, rejim biçimi değişikliği yeterli olacak mı? Kısa cevap, hayır.

NEDEN BAŞKALARINA İHTİYAÇ VAR?

Daha ilk anda sorunlar baş gösterdi. Bunu ifade etmek için söylemlere, siyasi jest ya da mesajlara bakmıyorum, bakmayı da salık vermiyorum. Ekonomik sıkışmışlık ve "yeni" ihtiyacını vurguluyorum: Örneğin piyasa değeri erimiş Türk bankalarına yatırım,

güven vermeyen Türk şirketleri hisselerine yatırım için bir hikâye gerekli. Yeni "performans" ancak değerlendirme beklentisiyle gerçekleşebilir. Türk Lirası'nın daha fazla değer kaybı ancak bu şekilde engellenebilir. Türkiye'ye sermaye girişi ancak bu yeni ve yeniden inşa edilmiş performativite ile sağlanabilir.

Mümkün mü?

Bütün bilgilerin tepedekine ve danışmanlarına aktığı ve bu dar kadronun kararlarıyla adımların atıldığı şemada, piyasa âlimlerinin çok sevdiği bir iş insanının ya da Naci Ağbal gibilerinin bakan ya da yardımcı olması böyle bir hikâye yaratabilir mi?

Kısaca altını çizmek istediğim husus şu: Kazananın her şeyi kazandığı ve toplumu bir karpuz gibi bölme esasına dayalı siyaset varlığını sürdürecektir, ancak siyasal ve iktisadi krizler hayatımızdan eksik olmayacak. Rejim biçimi değişikliği ikinci anlamda performans kriziyle taçlanıyorsa, yönetimdekilerin (birinci ve ikinci türden) başka performanslara ve başka günah keçilerine ihtiyacı ağırlaşarak devam edecek demektir.

ÇÖZÜLMEDİĞİNİ, ÇÖZÜLMEMEYECİĞİNİ GÖSTERMEK

Seçim hileleri biraz “biz yaptık oldu” gibi dile getirerek icra ise, rakam ve istatistiklere karşın “böyle yaparsak çözülür” diyerek gösterdikleri hedefler beklenti yaratarak icra anlamında başka bir performansı işaret ediyor. Birincisi muhalefetin beceriksizliği kadar devlet imkânlarıyla da sağlanıyor. İkincisinde muhalefetin beceriksizliği de devlet imkânları da yetmiyor. İktidar bloku mensupla-

rının kendi inandıklarına, yatırımcıları ve kendilerine karşı olan kesimleri inandırmaları gerekiyor. Ancak 240 milyar dolar finansman ihtiyacı olan, yüzde 10 işsizlik oranı bulunan (gerçek işsizlik oranı yüzde 16), yüzde 12 enflasyon oranına sahip, dolar karşısında bu yıl içinde en kötü performansı sergilemiş olan para birimlerinden birisine sahip olan bir ülkenin mucizevi bir atılımla yatırım programlarını tamamlaması ve dünyanın en büyük ekonomileri arasına girme uğraşında adımlar atması “birlik olursak çözülür”le

sağlanmıyor.

Kriz burada, yanı başımızda, tahvil satışları nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde finansman zorluğu artıyor, bu da yüksek cari açık veren ülkeleri teker teker vuruyor. Sıkı durmaya ve dayanışmaya her zamankinden çok ihtiyaç var. Yönetim kademesindekilerin “biz yaptık oldu” dediklerini engellemediğimiz yerde “böyle yaparsak çözülür”lerinin kofluğunu göstermekten geri durmamaya ihtiyaç var. 24 Haziran sonrasında yeni performanslar ve ağır bir çalkantı arifesindeyiz.

(i) Eleştirel finans alanındaki tartışmaya dayanıyor, psikanaliz ve eleştirel teorideki performans kavramına değinmiyorum. Yine de akrabalıklar görülebilir.

(ii) <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2017/11/08/neoliberal-otoriterlik-ve-igneyle-kuyu-kazanlar/>

Seçim sonrası sert iniş senaryosu güç kazanıyor

Ali Rıza Güngen

Enflasyon tahmini yedi yılı aşkındır tutmayan TCMB ile iflah olmaz kemer sıkmacı IMF'nin gelecek tahminleri, sabit ücretlilerin pozisyonunu aşındıran ve gelir adaletsizliğini derinleştiren yüksek enflasyon sorununun devam edeceğini anlatıyor.

Nisanın son gününde AKP'nin açıkladığı Seçim Paketi sadece seçim sürecini değil sonrasında da belirleyecek bir içeriğe sahip. Paketle başlatılan vaat furyası, artan faiz ve yüksek enflasyon koşullarında neoliberal para politikası uzmanlarının tercih edeceği politika yapma atmosferini ortadan kaldırmakla kalmadı, aynı zamanda takip eden aylarda da çok zorlu mücadelelerin yolunu döşedi.

ENFLASYONUN KENDİSİ DE BEKLENTİSİ DE YÜKSELDİ

Uluslararası Para Fonu'nun 4. Madde gereği hazırladığı Türkiye Konsültasyon Raporu Seçim Paketi'yle aynı gün yani 30 Nisan'da [açıklandı](#).(1) De-

ğerlendirmede Türkiye'de siyasi iktidarın verdiği destekler ve olumlu küresel koşullar nedeniyle yüksek bir büyüme performansının gözlemlendiği ancak aşırı ısınmış olan ekonominin yeni kırılma noktaları beraberinde getirdiği belirtildi. Kamuyu halen düzgün bilgilendirilme de Türkiye'de kamu özel işbirliklerinin bütçeye getirdiği yüklerle yönelik hesap hazırlıklarının IMF heyeti tarafından olumlu karşılandığını anlıyoruz. Ancak IMF heyeti, öngörülerinde Türkiye'nin yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik sorunlarının daha uzun yıllar devam edeceğini belirtiyor. Çareleri ise yapısal reformlar ve emek piyasasında esneklik. Bir de "peşinen" (frontloaded) parasal sıkılaştırma.

Enflasyon Beklenti ve Tahminleri

	2018 Yıl sonu	12 ay sonrası	24 ay sonrası
TCMB	8,4	7,9	6,0
TCMB Beklenti anketi	10,1	9,6	8,6
IMF	11,4	10,5	9,0

Kaynak: TCMB ve IMF 4. Madde Konsültasyon Raporu, IMF verisi 12 ay sonrası için 2019, 24 ay sonrası için 2020 ortalaması tahmini olarak alındı.

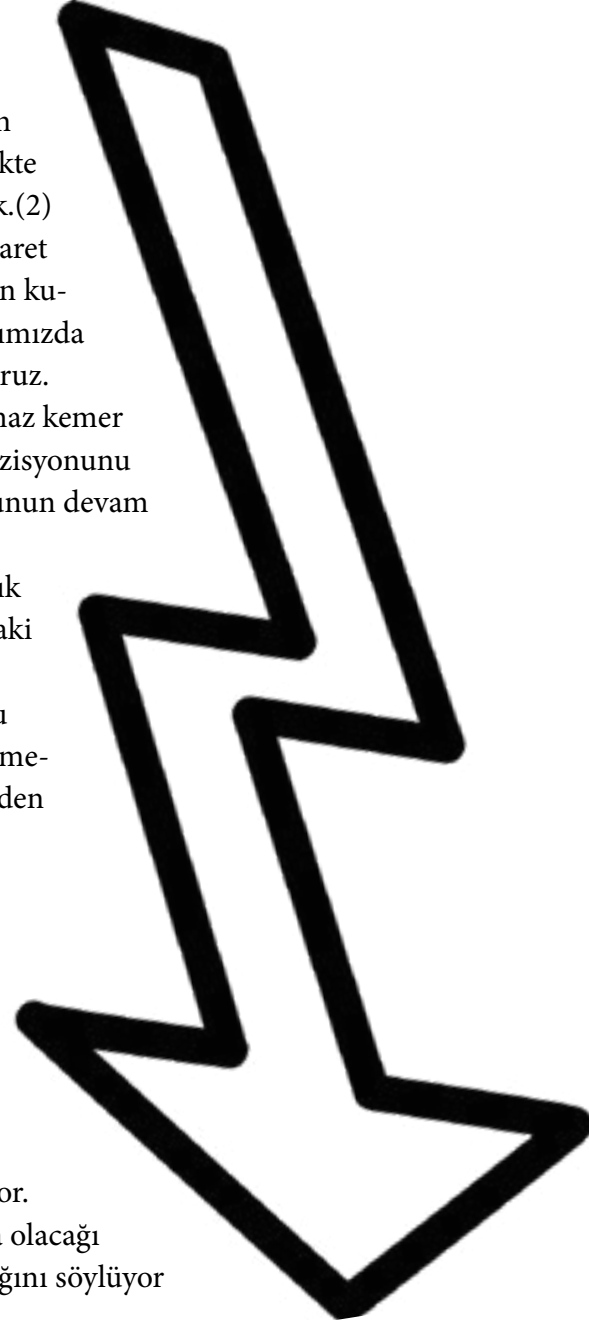
Aynı gün, gün içinde yayımlanan ve parasal sıkılaştırmanın etkilerinin görülmemesini “talep yönlü baskı artışı”na (seçime götüren hükümetin yapıp ettiği diye okuyalım) bağlayan TCMB Enflasyon Raporu ile birlikte enflasyon tahminlerinin de önemli ölçüde yükselmiş olduğunu gördük.(2) TCMB, usulünce, Kredi Garanti Fonu ve mali teşvik uygulamalarını işaret ederek enflasyon konusundaki başarısızlığını örtmeye çalıştı. Merkez’in kurumsal yetersizliğini bir kenara bırakarak öngörülen rakamlara baktığımızda ise TCMB ve IMF’nin bir karabasan resmi çizmekte olduklarını anlıyoruz. Enflasyon tahmini yedi yılı aşkın süredir tutmayan TCMB ile iflah olmaz kemer sıkımcı IMF’nin gelecek yıllara ilişkin tahminleri, sabit ücretlilerin pozisyonunu aşındıran ve gelir adaletsizliğini derinleştiren yüksek enflasyon sorununun devam edeceğini anlatıyor.

3 Mayıs’ta açıklanan nisan ayı verileri bu düşünceyi güçlendiriyor. Yıllık enflasyon tekrar yükselişe geçerek 10,85’e ulaşırken, üretici fiyatlarındaki artış 16,37’ye ulaştı. Lira’nın 2018’deki değer kaybı fiyatlara yansımaya yeni başladı. Son on dört yıldır, on iki aylık ortalamalarda ilk kez bu kadar uzun süre (7 aydır) çift haneli enflasyon görüldü. Bütün bu gelişmeler ışığında, 30 Nisan’da takip eden aylarda ilave sıkılaştırma ihtimalinden özellikle bahsetse de TCMB, topu seçim sonrasına atmış görünüyor.

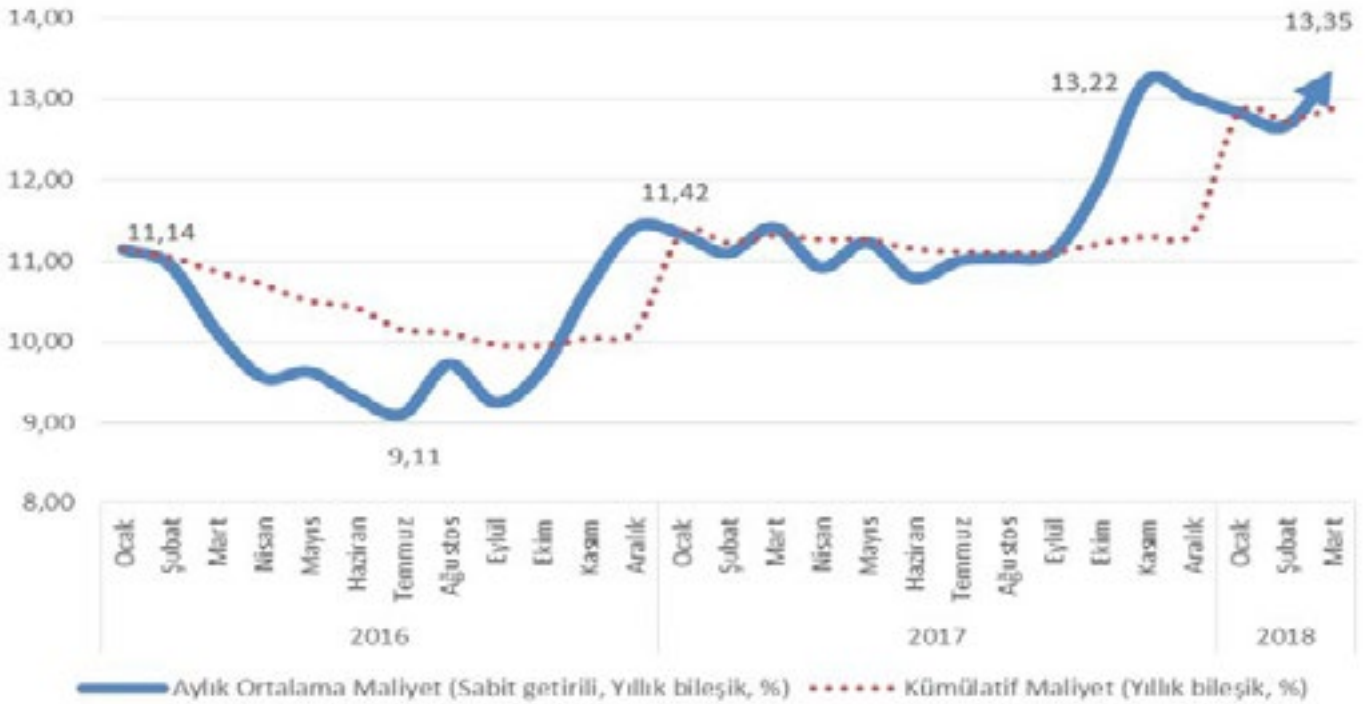
BORÇLANMA MALİYETİ DAHA DA ARTACAK

Enflasyon Raporu’nun 30 Nisan’da açıklanmasından yaklaşık dört saat sonra Başbakan Binali Yıldırım’ın açıkladığı kararlar ile hükümetin fazla beklemeksizin seçim vaatleri açıklamaya başladığını öğrendik. Meclis’e sevk edilen tasarıda öngörüldüğü üzere emeklilere bayram ikramiyesi, GSS borçlarının yeniden yapılandırılması, imar ve vergi düzenlemeleri bütçeye oldukça fazla yük binmesi anlamına geliyor. Resmi kanallardan yapılan açıklama paketin maliyetinin 24 milyar lira olacağı yönünde. Başka bir ifadeyle bütçe açığının en azından yüzde 35 artacağını söylüyor hükümet.

Bahsedilen artış TCMB raporunda işaret edilen teşviklerin sonucunu doğuracak başka bir genişleme hamlesi. Bu koşullar altında yüksek tempolu bir sermaye girişi gerçekleşmez, “olumlu” koşullar devam etmezse Türkiye’de faizlerin daha fazla yükselmesi kaçınılmaz olacak.

İç Borçlanmanın Maliyeti

Yukarıda Hazine verilerinden türettiğim tablo, 2017’de iç borçlanma maliyetinin hızla yükseldiğini gösteriyor. Maliyet artışı, Hazine’nin utangaç açıklamalarına rağmen doğrudan siyasi inisiyatifle alınan borçlanma kararlarının ve dengesiz borçlanma temposunun sonucunda gerçekleşti.

YÜKSEK FAİZ VE SERT İNİŞ SENARYOSU GÜÇLENİYOR

Seçim sonrasında iktidarda kalması durumunda Erdoğan’ın IMF ile masaya oturması ihtimali değilse de, masaya oturmadan IMF tipi bir ekonomik programa sadık hat izleme olasılığı giderek artıyor. Teknokrat bir kabine kurma

istegiinden, ekonomi yönetiminin tek elde toplanması [planına](#) (3) çok emare belirdi. Türkiye’nin uzun yıllar sürdürülemez bir patikaya oturmuş olması, ekonomi yönetimi yapılanması tartışmasını sıcak tutuyor.

Henüz muhalefetin seçim vaatleri ve sonrasına dair öngörülerini netleşmedi. Ancak kısa süre önce açıklanan Seçim Paketi ve mevcut enflasyon birlikte göz önünde bulundurulduğunda, ekonominin seyri açısından seçim sonrasında yüksek faiz ve sert iniş senaryosu ağırlık kazanıyor diyebiliriz. AKP’nin kaybetmesi ya da Erdoğan Cumhurbaşkanı seçilir, ancak AKP Meclis’te çoğunluğu elde edemezse tartışılacak olasılıklar bu sert iniş arka planında ortaya

çıkacak.

Son bir not: Seçim sonrası olası hengâme sırasında kaynak yokluğundan, darboğazdan bahsedilenlere ise ekonomik canlılığı ve talebi desteklemek için hükümetin kullandığı bir başka “hukuksuz” yöntemle işaret etmek fayda sağlayabilir. Hükümet vergiyi gereğince toplamayarak piyasada para bırakmaya ve sorunları ertelemeye çalışıyor. Sadece Dâhilde Alınan Katma Değer Vergisinin tahakkuk tahsilat oranının son iki yılda yüzde 59’dan yüzde 49,5’a düşmesine izin verildi. Bu oran örneğin on yıl önceki rakamlarda olsa, 2018 başındaki operasyon-seçim hazırlığı için 2017 yılı içinde gerçekleştirilen fazladan borçlanmaya dahi ihtiyaç duyulmayacaktı.

(1) <http://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2018/04/30/Turkey-2018-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-Statement-by-the-45822>

(2) <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Enflasyon+-Raporu/2018/Enflasyon+Raporu+2018-II>

(3) <https://www.gazeteduvar.com.tr/ekonomi/2018/05/03/erdoganin-24-haziran-sonrasi-icin-ekonomi-planini-gazete>

IMF partisi mi alternatifler mi?

Ali Rıza Güngen

Yüksek politika faizi ve kemer sıkmayla toparlanmayı kabullenmişlere, yapısal sorunların ancak kapsamlı bir alternatif programla ele alınabileceğini anlatmak zor...

Mayısın ilk yarısında Türk Lirası dolar karşısında sadece yüzde 8 civarında değer kaybetmekle kalmadı, aynı zamanda Türkiye'ye taslağı 30 Nisan'da IMF Konsültasyon Raporu'nda sunulan ancak henüz adı konmamış olan kemer sıkma programı daha fazla alıcı buldu. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İngiltere'de 14 Mayıs'ta katıldığı programda komşu ülkelerle ticarete yerli paranın kullanılmasından, para politikasında başkan olarak ağırlığını koyacağına kadar birçok bilinmezlik barındıran beyanları durumu kötüleştirdi. Aynı gün ödemeler dengesi ve 15 Mayıs'ta işsizlik verileri açıklanırken Türk Lirası'nın çöküşü, faiz artışı ve sert inişin seçim sonrasında kalmadan gerçekleşmesi olasılığını Erdoğan'ın isteği hilafına

artırdı.(i)

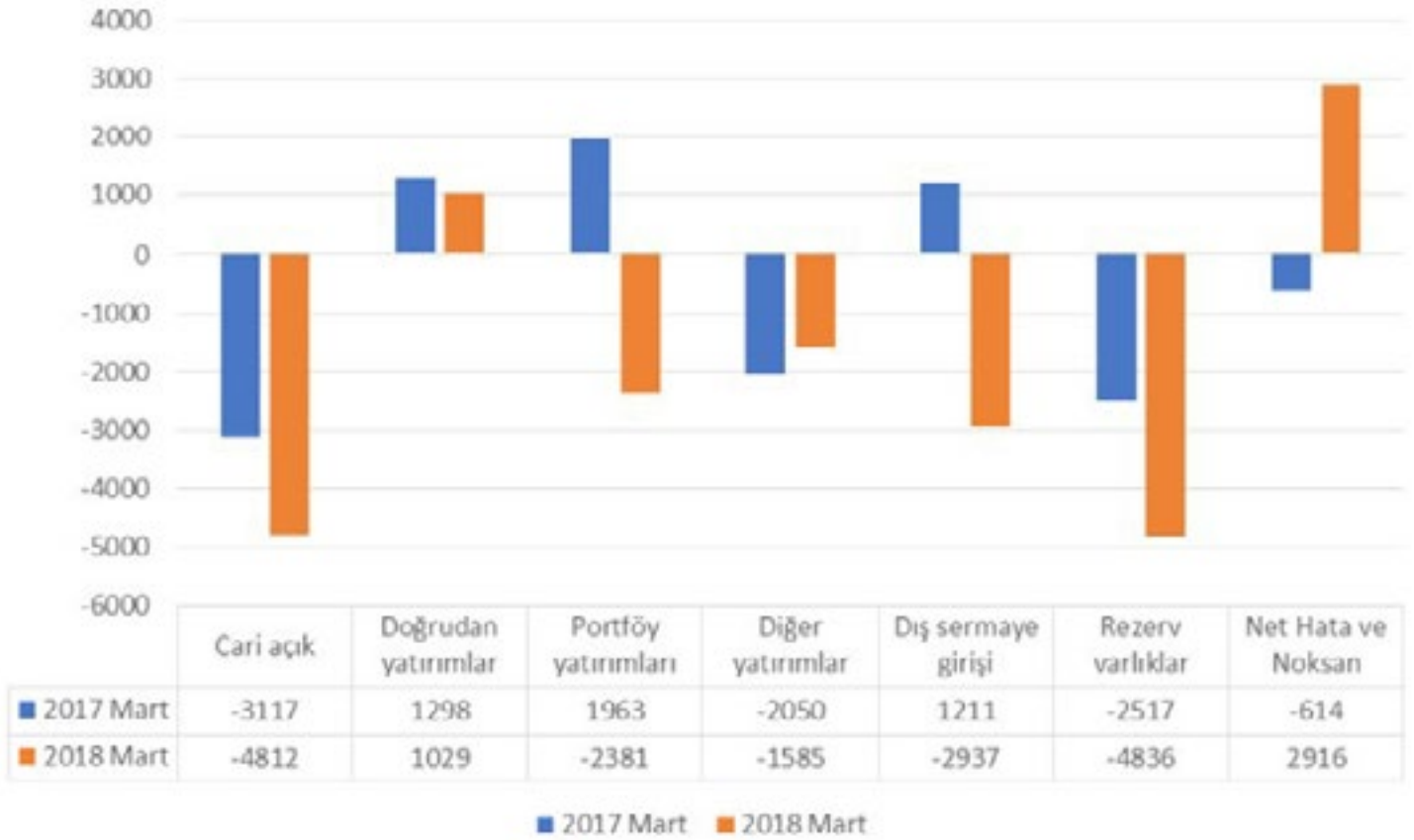
Bu kısa değerlendirmede Türkiye ekonomisini bekleyen zor dönemde yaşanan çalkantının temel nedenleri ve bir alternatif arayışının nereden beslenebileceğini ele alacağım.

DÖNEMİN ZORLUĞU NEREDEN KAYNAKLANIYOR?

14 Mayıs'ta açıklanan mart ayı ödemeler dengesi verileri yıllıklandırılmış cari açığın 55 milyar doları aştığını gösterdi. Mart ayında, bir önceki aya göre doğrudan yatırım artışı olsa da oldukça yüksek bir portföy yatırımı çıkışı görüldü ve cari açığın finansmanında rezervler devreye girdi. Türkiye'de ufak sermaye çıkışlarının dahi büyük sarsıntılara yol açtığını görüyoruz ve son veriler tekrar bu gerçeği teyit ediyor.(ii)

Cari açık Mart ayında rezervler kullanılarak finanse edildi (milyon dolar)

Türkiye’de borç stokunun büyüklüğü ve finansman sorunu belirsizlikleri artırıyor. Özel sektör ve kamu sektörünün bir yıl içinde vadesi gelen borçları ve cari açığı topladığımızda kısa vadede ihtiyaç duyulan paraya ilişkin bir rakam elde ediyoruz. Türkiye’ye önümüzdeki bir yılda girmesi gereken para miktarı 240 milyar dolara yaklaşıyor.

Merkez ülkelerde faiz artarken ihtiyaç duyulan para ancak çok yüksek getiri vaadiyle Türkiye’ye gelir. Bu kadar yüksek finansman ihtiyacı karşısında borçlarını çeviremeyen veya kredilerini yapılandıramayan şirketlerin iflası, reel sektörde başlayan dalganın finans sektörüne uzanarak derinleşmesi ihtimali yaklaşık iki yıldır sürekli olarak artıyor.

İçinden geçtiğimiz ve görünürde bitmek bilmeyen çalkantının temel nedeni budur. Altını çizmek gerek: Politik bir tercihtir ve sorumluluk hükümetindir. Ancak kökü yapı-saldır, kendisi de bizzat politik bir tercih olan, ekonominin neoliberal platoya yerleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

IMF PARTİSİNİN PROGRAMI UYGULANABİLİR Mİ?

Türkiye’nin kısa erimli toparlanmasının, deyim yerindeyse yeni bir çevrim başlatmasının koşulu kuruyan kredi kanallarının tazelenmesi. Aynı kampta yer aldıkları için IMF partisi mensubu olarak nitelendirmeyi tercih ettiklerim açısından kredi temini ve öngörülebilir yatırım ortamı, daha fazla

emeği içine çeken sermayenin yeni bir canlılık evresi başlatmasını sağlayabilir. Adımlar şu şekilde sıralanıyor: Kısa dönemde faizlerin hızla yükselmesi, parasal disipline sadakat, emek piyasasında kıdem tazminatından başlayarak düzenlemeler ve sermaye girişlerinin tempo kazanmasıyla birlikte orta vadede faizlerin ve enflasyonun düşüşünün sağlanması... Ancak bu dizgede bir sorun var.

Türkiye’de sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi sonrasında neredeyse her beş ila yedi yılda bir deneyimlenen çevrimlerden yeni birini bu şekilde başlatmak, merkez ülkelerde 2018-19 öngörülerini gerçekleştirirse daha zor olacak. Toparlanma süresi de, dayatılacaklar listesi de uzayacak. IMF’nin uygun gördüğü ve dayattığı programlar

herkesin bildiği üzere daha önce uygulandı. Örneğin 2002 tarihli AKP Acil Eylem Planı aynı dizgeyi sunmaktaydı. Türkiye’de toplumsal muhalefetin OHAL dönemindeki sindirilmişliği IMF partisinin işini oldukça kolaylaştırıyor. Bununla birlikte hem başlatılacak çevrim önceliklerden daha kısa sürecektir, hem de bu programa ancak gelir adaletsizliği başta olmak üzere Türkiye’nin ağır sorunlarını derinleştirerek sadık kalınabilir.

HAZIR ÇARE YOK AMA ARAYIŞ GEREKLİ

Türkiye’de seçim sath-ı mailinde çoğu önemli karar ertelendiği için sorunlar hafiflemeyecek. (iii) AKP’nin bazen sadık, bazen hovarda da olsa uygulayıcısı olduğu piyasa programının miadını doldurduğunu düşünmekten ziyade

uygulayıcının kötü olduğunu savunanlar ilginç bir pozisyonda kalmaya devam edecekler. İstenilen sonuç elde edilirken makroekonomik kırılmalıkları halı altına süpürüp, işler rayından çıktığında programı tartışılmaz kılan ve uygulamacıyı harcayan bir çizgideler. Yüksek politika faizi ve kemer sıkımayla toparlanmayı kabullenmişlere, yapısal sorunların ancak kapsamlı bir alternatif programla ele alınabileceğini anlatmak zor. Yine de böyle bir programın ilk adımları sıralanabilir: Kısa dönemde politika faizi ayarlaması yaparken bunu sermaye hareketlerinin vergilendirilmesi ve kapsamlı bir vergi reformuyla birleştirmek, zombi firmalarının bilançolarının gözden geçirilmesi ve çoktan batmış olanları yüzdürmekten vazgeçmek, yüksek döviz borçlusunu

şirketleri küçülmeye ve borçlarını yapılandırmaya zorlamak... Orta vadeye uzanan adımlar kamusal istihdam projesiyle işsizlik oranını azaltmak, temel kamu hizmetlerini tamamen parasız hale getirmenin yol haritasını sunmak ve bu sırada kamunun rolünü piyasa kurtarıcı olmaktan çıkartarak ekonomide kamu ağırlığını artırmak olabilir. Bu dizgede sorun olduğunu düşünenlere ve gerçekçi olmama suçlamasını getirecek IMF partisi destekçilerine tekrar sormak gerekli: Her şey kendini bilmez siyasetçilerin ekonomiyi rayından çıkarmasından mı kaynaklanıyor, yoksa her şeyi rayından çıkartan (ve o kendini bilmez siyasetçileri işinin ehli diye yıllarca kutsayan) sizin gözü dönmüş piyasacılığınız mı?

(i) Bu satırlar kaleme alındığında, TCMB olayları yakından izlediğini yazılı olarak açıklamış (16 Mayıs 2018) ancak henüz faiz artırımına gitmemişti. Hazine de kambiyo rejimi ile ilgili yasa çalışmasının sermaye kontrolleri anlamına gelmediğini açıklamak zorunda kalmıştı (14 Mayıs 2018).

(ii) Mart ayında 1,84 milyar dolarlık sıcak para çıkışı gerçekleştiğini gösteren veriler aynı ay içinde 1 doların 3,80 TL seviyesinden 4 TL’ye yükselmesinin nedenlerini de ele veriyor. Dolar bazında gelirin gerilemesi nedeniyle cari açığın GSYH’ye oranının yüzde 6,5’a ulaşması Türkiye’de özel sektörün yüksek döviz borçluluğu olmasa daha hafif atlatılabilirdi. Ancak tam tersi geçerli.

(iii) Konut kredisi faizinin bugüne kadar yedi banka tarafından aylık yüzde 1’in altına çekilmesi inşaat sektörü ve bağlantılı sektörlerin sorunlarını erteleyecek. Meclis’ten 9 Mayıs’ta geçen varlık barışı düzenlemesi ile Türkiye’ye davet edilen kaynaklar ise ancak kısa bir soluk üfleyebilir.

Nihayet decoupling ya da bir gün kavuşur muyuz?

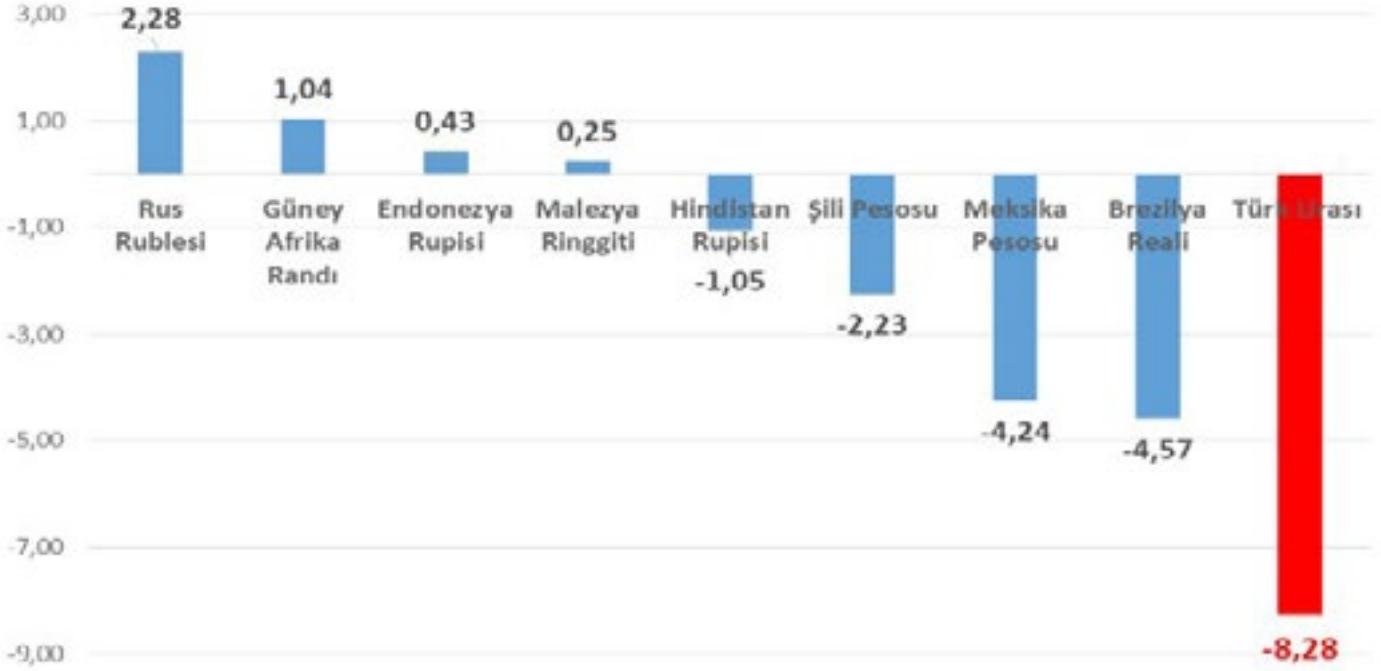
Ali Rıza Güngen

Türkiye ayrışıyor, benzer konumdaki ülkelerden negatif ayrışıyor. Aslında gelişmekte olan ülkelerle kavuşmuş olsa bugününden daha iyi durumda olacağı görülüyor.

Mehmet Şimşek ve Murat Çetinkaya'nın 28-29 Mayıs'ta, Türkiye ekonomisindeki karar alıcıların uluslararası finansal sermayeye olan bağlılıklarını beyan etmek üzere Londra'ya gerçekleştirdikleri sefere Merkez Bankası'nın para politikasını sadeleştirme kararı eşlik etti. Bu adımların etkisiyle ABD Doları 30 Mayıs'ta 4,50'nin altına geriledi. İlginç bir şekilde hem liberal iktisatçılar, hem de AKP kadrolarının aynı anda zafer ilan ettiğini gördük. Nihat Zeybekçi "10 güne rahatlarız" diyeli daha bir hafta geçmemişti üstelik. Türk Lirası'nın dolar karşısındaki değer kazanmasıyla birlikte kanımca Mehmet Şimşek'in en ilginç [tweetlerinden](#) biri de gecikmedi: "nihayet decoupling..." (i) Gelişmekte olan

ülkelerin para birimleri değer kaybederken Lira değer kazanıyordu, Şimşek'in deyimiyile "nihayet ayrışıyoruz", hem de pozitif cinsinden. Finans piyasalarıyla kavga edilmeyeceğinden tutun, sanki bağımsız karar verebilen bir Merkez Bankası kalmış gibi MB'nin geç de olsa doğru adım atmış olduğuna varana kadar çok sayıda değerlendirmede bulunuldu. Türkiye ekonomisinin derin sorunları bir süreliğine rafa kaldırılmış hissi yayıldı. Buna karşın seçim sürecinde iktidar partisinin işinin ne kadar zor olduğuna işaret eden gösterge gecikmedi. 30 Mayıs'ta açıklanan Ekonomik Güven Endeksi, Mayıs ayında bir önceki aya göre yüzde 4,9 azalarak 93,5 değerine geriledi. Tüketici güven endeksinde de yüzde 2,8'lik bir gerileme görüldü.

Gelişmekte olan bazı ülkelerin para birimlerinin Dolar karşısında Mayıs ayındaki performansı (% , veri kaynağı: bloomberg sitesi)

Kısaca Şimşek'in pozitif ayrışma iddiasını ele alıp Türkiye'yi bekleyen sürece dair bir tespitte bulunmak istiyorum.

BU NE İZDIRAP?

Türkiye'nin gelişmekte olan diğer ülkelerden ne kadar ve nasıl ayrıştığını tespit etmek için bakılabilecek çok sayıda gösterge bulunuyor ancak, siyaset yapıcılarının önemseydiği iki alana bakalım. Aşağıda gelişmekte olan dokuz ülkenin para birimlerinin Mayıs ayında dolar karşısındaki performansını hesapladım. Türk Lirası en çok değer kaybeden para birimi olarak duruyor.

Bir başka ayrışma göstergesi olan tahvil faizlerini göz önünde bulundurduğumuzda da Türkiye'deki durumun ciddiyetini görebiliriz. Güney Afrika'dan Meksika ve Brezilya'ya, Hindistan'dan Rusya'ya 1 yıllık ya da 2 yıllık tahvil faizleri önemli değişiklikler göstermekle

birlikte yine de yüzde 8'i geçmezken, Türkiye'de gösterge faizi veren 2 yıllık tahvilin faizi Mayıs ayı sonunda yüzde 17'yi aştı. İç borçlanmanın ortalama maliyeti daha Mayıs çalkantısı görülmeden 2009 yılının Mart ayından sonraki en yüksek seviyeye ulaşmıştı. (ii) Türkiye'nin temel bazı göstergelerde gelişmekte olan ülkelere negatif ayrıştığını görüyoruz. Aksini iddia etmek mümkün değil. OHAL döneminde para birimi dolar karşısında yüzde 35 civarında değer kaybeden Türkiye, ağır finansman sıkıntısı nedeniyle yüksek enflasyon deneyimliyor ve yüksek faizlerle borçlanıyor. FED'in faiz artışı ve merkeze sermayenin çağrılması sürecinde sermaye akışında dalgalanmalardan gelişmekte olan ülkeler bir bütün olarak etkilense de Türkiye siyasi gelişmelerin katkısıyla daha fazla etkileniyor (Bu alanda sadece Arjantin bir istisnadır).

ÖZLENEN AYRIŞMA HANGİSİ?

2018 yılının ilk beş ayında 1 doların karşılığı 3,77 TL'den 4,48'e yükseldi. Türkiye'de özel sektörün 222 milyar dolar civarında net döviz açığı üzerinden bir hesap yapıldığında özel sektörün dış borcu lira cinsinden yaklaşık olarak 158 milyar arttı.

Döviz kurundaki bu artışın etkilerini şimdiden hissediyoruz. Mayıs ayındaki liranın değer kaybı ile birlikte yaz biterken enflasyonun yüzde 14'e yaklaşması bir kader haline geldi. Başka bir ifadeyle dünya ortalamasının beş katı bir enflasyon yetmedi, yedi katı civarında bir enflasyon deneyimleyeceğiz.

Moody's'in Türkiye için büyüme beklentisini 2018 yılı için yüzde 2,5'a düşürmesi de yüksek faiz, yüksek enflasyon altında ekonominin yavaşlayacağı öngörüsüne dayanıyor. Türkiye'yi bekleyen

yüksek enflasyon ve kemer sıkma olduğu görüşü yaygınlaşıyor. 30 Mayıs'ta iftar programında konuşan Erdoğan'ın "kur silahını etkisiz hale getirmeye kararlıyız" açıklaması uyarınca atacağı adımlar ya da Türkiye'nin kırılabilirlikleri nedeniyle sermaye çıkışlarının gerçekleşmesi ise doludizgin bir krizi gündeme getirebilir.

Kısaca, Türkiye ayrışıyor, benzer konumdaki ülkelerden negatif ayrışıyor. Aslında gelişmekte olan ülkelerle kavuşmuş olsa bugününden daha iyi durumda olacağı görülüyor. Bu gidişat karşısında politika yapımcıların isteği liranın değerlenmesi ya da kur çalkantısının durması ile kısa bir süreliğine nefes almak. Bugünün muhalefetinin isteği ise seçim sonrası yeni bir çevrim başlatarak Türkiye'nin ağır açık sorununu sermaye teveccühüyle ertelemek. Ancak farklı bir yol tercih etmek mümkün. Yeni bir üretim ve bölüşüm zihniyetine doğru yol almanın mümkün olduğunu ya da farklı kolektif mülkiyet biçimlerinin uygulanabilir olduğunu hayalcilik suçlamasına aldırmadan gündeme getirmek gerekiyor.

Pozitif ayrışma teriminin kullanımının altını ise piyasa kulları ile farklı düşün-

me cesareti gösterenler arasında bir ayrışmayı çağrıştıracak şekilde doldurmamızda fayda var. İpuçlarını Birleşik Metal-İş'in seçim sürecinde işçilerin isteklerini daha yüksek sesle duyurmak için 28 Mayıs'ta açıkladığı manifestoda bulmak mümkün: "Ekonomik çalkantının maliyeti ve şirketlerin risklerinin toplumsallaştırılması uygulamasına son verilmelidir. 'Kârlar sermayeye zararlar kamuya' zihniyetinin bu süreçte bir kez daha hortlamasına izin verilmemelidir, krizin faturası emekçilerin sırtına yüklenmemelidir. Şirketlerin iflası halinde, üretim ve istihdamın devam etmesinin koşulları aranmalı ve farklı kolektif mülkiyet biçimleri altında emekçilerin yönetim ve denetimde etkin kılınması sağlanmalıdır. Bunun koşulları olmadığı durumlarda işçilere hem istihdam olanakları konusunda hem de mali hakları konusunda öncelik verilmelidir." (iii)

(i) <https://twitter.com/memetsimsek/status/1001543346991652865>

(ii) Sabit getirili borçlanma aracı için aylık ortalama iç borçlanma maliyeti. Diğer araçlar ve borçlanma maliyeti için <https://www.hazine.gov.tr/kamu-finansmani-istatistikleri> adresinden borçlanma istatistiklerine bakılabilir.

(iii) Açıklama metninin tümüne Birleşik Metal-İş sayfasından ulaşılabilir: <http://www.birlesikmetal.org>

Taşra finansı: Oylar AKP'ye, paralar altına

Bahadır Özgür

Altın mevduatındaki iki yıllık artışın, AK Parti'ye yüzde 50'nin üzerinde oy veren illerde rekor düzeyde olması ise dikkat çekici. Peki bu tablo bize ne anlatıyor?

Alan Pakula'nın ünlü filmi 'Başkanın Bütün Adamları'nda, Watergate skandalının karmaşık ilişkilerini çözmeye çalışan gazeteciye 'derin gırtlak' lakaplı ajan, "Parayı izle" der. Ve sıradan bir hırsızlığın örttüğü siyasi çıkar ağı, o andan itibaren görünür hale gelir. Nihayetinde 'fayda' eksenli bir sosyo politik mimaride, basit ama etkili bir formüldür bu. Çıkarların çizdiği harita, toplumsal reflekslere dair çok şeyi anlatır çünkü. Bu formülü, şu sıralar tarihinin en kritik seçimine doğru hızla yol alan Türkiye'ye uyarlasak, acaba karşımıza nasıl bir tablo çıkardı? Mesela; uzun süredir seçim sonuçlarını belirleyen Anadolu'nun ekonomik DNA'sında yaşanan değişim bize neler söylerdi?

Anadolu'nun üretim, kazanç ve tüketim cephesinde durum aşağı yukarı belli zaten: Ticaretin yavaşladığı, tarım ve hayvancılığın bittiği; borçlu, işsiz, yoksul, bıkkın kentler... Ama en fazla Ankara, İstanbul kadar yoksul, İzmir kadar işsiz, daha ötesi değil. Oysa işin bir de diğer yüzü var: Taşranın parası. İşte orada bir muamma gizli. Vatandaşın birikim tercihi ile geleceğe dair beklentileri arasında bir bağ vardır. Gelecek umudu şimdiki siyasi refleksler konusunda önemli ipuçları verir. Öyleyse gelin paranın izini sürelim ve taşranın finansal otopsisini yapmaya çalışalım...

TAŞRANIN FİNANSAL DNA'SI

Şirketler bir tarafa, son genel

seçim yılı 2015'ten bu yana vatan-
daşın parasını yatırdığı döviz, TL
ve altın mevduat hesapları üzerin-
den yaptığımız hesaplama dikkat
çekici sonuçlar ortaya çıkardı.

Madde madde inceleyelim:

* Anadolu'da tam anlamıyla bir
'altına hücum' dönemi yaşanıyor.
2015-2017 kıyaslandığında altın
mevduatı 9 milyar 975 milyon 336
bin TL'den 22 milyar 611 milyon
879 liraya fırladı. 3 yıl içindeki ar-
tış oranı yüzde 55.8. Aynı dönem-
de TL mevduatına yatırılan para
miktarındaki yükseliş yüzde 26.5.
Dövizdeki artış ise yüzde 15'lerde.
Türkiye ortalaması böyle. Tek tek
illere bakıldığında çok daha çarpı-
cı bir değişim var.

* Altın mevduatında rekor kıran
illerin ortak özelliği, AKP'nin 1
Kasım 2015 genel seçimlerinde
çok fazla oy aldığı yerler olması.
AKP'nin yüzde 50'nin üzerinde
oy aldığı 43 ilin içinde Yozgat ve
Kırşehir hariç tamamındaki altın
mevduatı artışı, yüzde 50'den faz-
la. Bu oran Kırşehir'de yüzde 48,
Yozgat'ta ise yüzde 43.

* Altın mevduatındaki rekor,
yüzde 72.8 artışla Kilis'e ait. AKP
burada yüzde 65.5 oranında oy
aldı. AKP'nin yüzde 70'in üzerin-
de oy aldığı Rize, Konya, Kahra-
manmaraş, Bayburt, Aksaray ve
Düzce'de altın mevduatı artışları
sırasıyla yüzde 61, 62, 64, 66, 59 ve
55 olarak gerçekleşti.

BAYBURT TOPTAN ALTINA GEÇTİ

* AKP'nin yüzde 73.3 ile oy rekoru
kırdığı Bayburt tüm iller içinde
çok özel bir yere sahip. Bayburt,
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Er-
doğan'ın "dövizini satın altına, TL'ye
geçin" tavsiyesine, tıpkı verdiği
oyda olduğu gibi sıkı sıkıya bağlı
kaldı. Nitekim döviz mevduatı
artmak bir yana yüzde 48 oranın-
da düştü. Ama Bayburtlu TL'ye de
pek itibar etmedi. Oradaki artış da
sadece yüzde 7.

* AKP'ye yüzde 35-50 arasında oy
veren illerin tamamındaki altın
mevduatı artışı ortalaması da
yüzde 40'tan fazla. Altın mevdu-
atının en az arttığı iller içinde ise
AKP oylarının yüzde 35'in altın-
da kaldığı iller ağırlıkta. Tunceli,
Mardin, Muş, Iğdır altına en az
ilgi gösteren yerler. Büyük kentler-
de ise durum ortalama. İstanbul
genel Türkiye'deki ortalama artışa
yakın. Yani yüzde 52 düzeyinde.
Ankara ve İzmir yüzde 58.

* Gelelim dövizci illere... Kilis
yine lider. Döviz mevduatı bura-
da yüzde 66 artış gösterdi. Onu
yüzde 63 ile Karabük, yüzde 56 ile
Kocaeli takip ediyor. Diyarbakır,
Van, Batman, Hakkari, Gaziantep
ise yüzde 40'ın üzerinde artışlarla
üst sıralarda. Döviz mevduatı-
nın yüzde 30'un üzerinde arttığı
illerin büyük kısmı Orta Anadolu
ve Doğu Anadolu'da bulunuyor.

Büyük illerden bu skalaya sadece
İzmir girebildi.

* Sıra TL mevduatında. Burada da
Kilis yüzde 56.9 artışla ilk sırada.
Onu yüzde 40'ar artışla Gaziantep,
Kocaeli, Van, Manisa takip ediyor.
Diyarbakır, Batman, Şanlıurfa,
Maardin de yüzde 30'luk artış
skalasında yer alıyor.

BU TABLO NEYİ GÖSTERİR?

Bu veriler Anadolu'daki finan-
sal yönelime ilişkin kesin sonuç
sunmasa da iki yıllık süreçteki
rekor artışlar belli eğilimleri işaret
ediyor kuşkusuz. Altına ilginin
geleneksel bir yanı vardır elbette.
Ancak buradakinin fiziki altın-
dan ziyade birikim hesabı olması
önemli. Nitekim 'kara gün yatı-
rımı' olarak bilinen altının her
koşulda değerini koruyacağına yö-
nelik inanç güçlüdür. Görünen o
ki, taşrada büyük kentlere nazaran
ciddi bir birikim artışı söz konusu
ve bunun adresi de altın.

Diğer yandan son yıllardaki siyasi
teşvikler dikkate alındığında bu
eğilimi muhafazakar siyasetin ge-
leneksel altın tutkusunun piyasaya
bir tezahürü olarak okumak müm-
kün. Tabii bu arada, mevduat veri-
lerine bakarken, rekor kıran döviz
ve altının geçmişte alışık olduğumuz
topyekün feryatlara neden
henüz yol açmadığını da aklınızın
bir köşesinde tutun isterseniz...

Erken seçim: Bu gelen bambaşka bir kriz

Bahadır Özgür

Tünelin ucundaki kriz, ne 1994'e ne de 2001'e benziyor. Öyle özelleştirmeye, kemer sıkmayla, bir kesime fatura çıkarmayla aşılabilecek gibi de durmuyor.

Sahi, ne oldu da Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan adeta adı unutulmuş IMF'yi aniden hatırladı? Önce; klarnetçi takımı, sabık arabeskçi ve evlilik programı bakiyesinden oluşan ekiple Hatay'a, Afrin çıkarması yaptığı gün bahsetti. "IMF'ye borç verecektik, baktılar ciddi-yiz, almadılar" türünden tuhaf bir cümle kurdu. Ardından 16 Nisan'da, ülkelerin üzerindeki kur baskısını kırmak için IMF'ye 'altınla borçlanmayı' önerdiklerini söyledi. Borcun son taksitini ödediği 2013'ten beri, Kavuklu'nun Pişekar'ı gibi, seçim sahnelerinde arada bir 'tokatladığı' figür olmaktan öte IMF'yi ciddi cümleler içinde kullanmamıştı. Son günlerde ise o cümleler dönüp dolaşıp IMF'ye bağlanıyor işte.

Erdoğan dikkat çekici bir şeyler daha söylüyor. Merkez Bankası'nın rezervinden, iktidara geldikleri günden beri çektikleri doğrudan yatırımlardan bahsediyor. Öyle muhtarlara yaptığı umumi tuvalet hesabı değil yani, basbayağı makro ekonomik veriler sunuyor.

O SİLAH BİR KERE GÖRÜNDÜYSE EĞER...

Çehov'un popüler sözü, siyasi retoriğin de en güzel metaforlarından biridir. İlk sahnede silah görüldüyse eğer, eninde sonunda patlar. IMF de biraz böyledir. Nerede hakkında konuşulmaya başlanıyorsa, orada beklentiler iç açıcı değildir.

Peki ama beklenen şey ne kadar kötü? En son sözümüzü, baştan söyleyelim. Gelen kriz ne

1994'e benziyor ne de 2001'e. Zira, piyasacıların pek sevdiği, "Çince'de kriz aynı zamanda fırsat anlamına gelir" tevatürü bu sefer geçerli değil. Neden mi? Gelin son iki büyük krizi başka bir açıdan okumaya çalışalım...

1989'da başlayan finansal serbestleşmenin yol açtığı sıcak para akınları kriz tohumunu bünyeye ekti bir kere ancak, 1994'ün tetiğini düpedüz Çiller çekti. Erdoğan'ın tutulduğu 'faizi düşürme hastalığı'nın ilk semptomlarını Çiller sergiledi. Dış borcun iç borçla finanse edilmeye çalışılması nedeniyle yükselen faizleri zorla indirmeye kalkması, dünyada yayılan Meksika krizi fırtınasıyla birleşince ekonomiyi tepetaklak etti. Cazip faize koşan sıcak para aynı hızda kaçtı. Kur, fiyatlar ve enflasyon rekor kırdı. Yarım milyona yakın insan işsiz kaldı.

Krizden nasıl mı çıkıldı? Kamuya ve sosyal güvenliğe 'acı reçete' uygulanarak. İç tüketimi körüklediği düşünülen ücretler devalüasyonla törpüledi, TL'nin değeri düşürülerek ihracat artırılmaya çalışıldı. Borçların asıl kaynağı olarak görülen, kârdan çok sosyal faydayı amaç edinmiş kamu işletmeleri yok edildi. Yani bir bakıma kriz, fırsata dönüştürülüp arkaik olduğu düşünülen kamu sektörü tırpanlandı ve fatura ücretlilere kesildi. Büyük sermaye sahipleri fazla da acı çekmedi doğrusu. Harcamaları kısın iktidar ise hesabına düşen payı sandıkta ödedi zaten. 2001 krizinin esasını ise IMF programları oluşturdu. 1997'deki Doğu Asya krizi dalgalarının Türkiye'yi vurması üzerine imzalanan stand-by anlaşmaları sayesinde, her halükârda kriz üretip duran yapı topyekûn değişimin fırsatı

yapıldı. Bu dönemi ele alırken devasa dış borç, cari açık, Gümrük Birliği ile coşan ithalat gibi iktisadi verileri; 28 Şubat, havada uçuşan anayasa kitapçığı ve 'karanlıklar prensi' misali aniden beliriveren Kemal Derviş'le birlikte düşünmek lazım.

Sonucu hatırlayalım: Acayip patronların acayip bankaları TMSF'ce tasfiye edildi, az çok köklü olanlarsa müsrif ellerden alınıp ehil sayılan köklü şirketlere verildi. Ve bankacılıkta bir yabancılaştırma dönemi açıldı. Tüpraş, Telekom, POAŞ gibi kârlı kuruluşlar özelleştirildi. Asıl olarak da akaryakıttan tütüne, sigaradan alkole, enerjiden endüstriyel değeri olan tarımsal üretime verimli alanlar piyasa tahakkümüne tabi kılındı. Faturaya gelince... Daimi müşteri ücretlilerin haricinde; Ankara OSTİM ve Siteler'deki küçük işletmeler,

orta halli esnaflar, Osmanbey'deki tekstilciler, Aksaray'ın bavul tüccarları zezelenin altında kaldı. Büyüklere yine çok bir şey olmadı. Hatta özelleştirme ve Derviş'in yolunu açtığı yabancı ortaklıklar sayesinde kârlı bile çıktılar denilebilir. Sonuçta 'eski' ekonomik akıl giderken yanına 'eski' siyasi akıl da alıp götürdü ve AKP dönemini açtı...

BUGÜNKÜ TABLO NEDEN FARKLI?

Şimdi önümüzde çok daha kasvetli bir gelecek duruyor. Bu karanlığın bir veçhesinde ekonomik gerçekler 'kutsal ahit' gibi dikiliyor. Türkiye'nin borçlarını ödeyebilmek için her sene 200 milyar doların üzerinde parayı bulması şart. Milli gelirin 800 milyar dolar olduğu düşünülürse durum daha net anlaşılır. Gel gelelim parayı bulacağınız piyasalarda faizler son 9 yılın zirvesinde. İnşaatçıların iflas edip kaçması, en büyüklerin koşa koşa yeniden yapılandırma istemesi boşuna değil yani.

Asıl sorun borcun dağılımında aslında. Krizle şerbetli Türkiye'nin şimdiye kadarki ezberi hep devletin hesabı üzerineydi. Bugün ise sorun hem reel sektörde, hem finans sektöründe, hem de bu hızla gidilirse devletin hazinesinde çıkacak.

Çarpıcı veriler sunulabilir ancak basit bir hesap yaklaşan buz dağını tarif etmeye yetiyor. Finans sektöründeki borçlar 2005'te milli gelirin yüzde 6'sıydı, 2017 sonunda rakam yüzde 27'ye ulaştı. Reel sektörün borcu da 2005'te milli gelirin yüzde 20'siydi, 2017'de oran yüzde 69'a çıktı. Sonuçta toplam borçların milli gelire oranı yüzde 141'i geçmiş durumda. Kısaca Türkiye'nin bankaları dahil en büyük şirketleri, fabrikaları, holding-

leri borç içinde. Bakkalı, marketi, perakendecisi de borçlu. Çiftçisi, halcisi, emeklisi de...

Karanlığın diğer yüzünde ise her şeyi 'politik ikbal' terazisinde tartan anlayış bulunuyor. Seçime kadar ekonomiyi 'yüzdürme' umuyla kamu bankalarının üzerine bindirilen yükler hayli ağır. Cengiz İnşaat'ın ruhunun üflendiği 'süper teşvikler', iç talebi kısmamak adına izlenen popülist uygulamalar neredeyse 20 yıllık vergi gelirlerine şimdiden temlik koydu. Teşviklerin bütçeye sadece KDV yükü 70 milyar lira olacak.

Merkez medyadan dışlanmış birkaç ekonomist ve KHK ile atılmış akademisyenler dışında, ilkokul karnesi basitliğinde yüzümüze çarpılan yüzde 7.5'lik büyümenin yüzde 3.4'ünün stoktan, kısaca üretilip depolarda duran mallardan geldiğini, bunun 2010'dan beri en yüksek seviye olduğunu söyleyebilen ise kimse yok ortalıklarda.

BEŞİNCİ GÜNÜN ŞAFAĞINDA ERKEN SEÇİM ÇÖZÜM MÜ?

Bu vahim muhasebeyi biz görüyoruz da Bahçeli, Erdoğan görmüyor mu sanki? Fakat onların gördüğü başka şeyler de var. Borç ve iç taleple beslenen büyümenin siyasi açıdan da sürdürülemez olduğunu, yaptırdıkları anketlerde uzun süredir ilk kez ekonominin bir numaralı sorun mertebesine yükseldiğini elbette biliyorlar. Kur ve zamların kaçıracağı seçmen sayısının, büyümeden yarar gören seçmenden fazla olup olmayacağını ince hesabını yapıp duruyorlar. Ve işte sonucu da nihayet açıkladılar. 'Beşinci günün şafağında sandığa bak' dedi, Bahçeli.

Çağrının anlamı açıktır. Ekonomi çarpmak için hızla yol aldığı duruma henüz seçmeni ürkütmeyecek

güvenli bir mesafedeyken siyasi geleceği garantiye alma çabasıdır bu. Ne var ki, seçimden sonra ağır bir faturanın çıkacağı da işarettir aynı zamanda. 1994 ve 2001'den farklı olarak yelpaze geniş, yük ağır, süre de uzun olacak belli ki. Şirketler malvarlıklarından, yabancı ortaklı bankalar karlarından, vatandaş tüketiminden kolayca vazgeçebilecekler mi? Öyle özelleştirmeye, kamunun yeniden yapılandırılmasıyla hesap belli kesimlere kesilerek aşılabilecek türden bir kriz değil çünkü tünelin ucundaki. Yabancı sermaye ülkede özel sektör servetinin 'nihai kullanıcısının' AKP olduğunu çözdü bir kere.

Görünen o ki, Merkez'in faiz silahı kurun ateşi karşısında 'su tabancası'ndan hallice etkide bulunabilir. Faizi artırdığı an enflasyon ve üzerine kredi faizleri de yükselecek. Tüketimin kısılması ve zamların vatandaş, borçların özel sektörü, devasa inşaat projeleriyle dağıtılan ulufelerin de kamu bankalarını vurması sürpriz olur mu?

Dünyada esen gerilim rüzgarları ve beklenen ekonomik yavaşlama da hesaba katılırsa; krizin iç dinamiklerle, güçlü 'Saray koalisyonu'yla aşılabileceğini söylemek hayli zor. Piyasanın kadim güçleri IMF ve Dünya Bankası'nı yardıma çağırmak ve 'yapısal reform' ayinlerine başlamak dışında dünya üzerinde şu anda keşfedilmiş bir alternatif de bulunmadığına göre, 'altınla borçlanalım' türünden utangaç önerilerin esbab-ı mucibesi daha iyi anlaşılıyor.

Tabii şunu da biliyoruz ki, ekonomide alternatif dinamikler aramaya başlarsan eğer, siyasette de alternatif güçleri uyandırma riskini göze almak zorunda kalırsın...

'Uzay-zaman bükülmesi'... Kabinede köstebek mi var?

Bahadır Özgür

Borsada son yılların en hızlı spekülâtif dalgalanması yaşandı. Hükümet S&P'yi suçladı. Oysa ortada tuhaf bir zaman çelişkisi duruyor. İşin şifresi saat 17:30'da açıklanan 'emekliye ikramiye'de saklı...

Bu seçim ileride nasıl anılacak deseler, herhalde bu, GENAR Araştırma Şirketi Müdürü Mustafa Şen'in CNN Türk ekranlarında kurduğu cümleler olurdu: "Politik uzay zaman bükülmüştür, Recep Tayyip Erdoğan tarafından 24 Haziran 4 Mayıs'a getirilip kazanılmıştır." Bugüne kadar vatandaş Mendere'sin 'odunu' aday çıkarmasına da tanık oldu, Bahçeli'nin şahsına münhasır matematik formülüyle yaptığı iktidar hesabına da. Çiller'in "her mahalleye yüz trilyoner" sözünü de duydu, Ecevit'in "erken seçim yapsam 2084'e kadar iktidardım" dediğini de. Ama hiçbirisi Mustafa Şen'inki kadar boyut atlama-mıştı doğrusu. Gel gelelim geçen hafta Türkiye, Şen'in söylediği gibi olmasa

da, gerçekten bir 'uzay-zaman bükülmesi' yaşadı aslında. Nasıl mı? Zamanda yolculukla açıklamaya çalışalım...

ZAMANDA YOLCULUK

Önce 30 Nisan Pazartesi'ne dönelim...

Saat 17:30. Bakanlar Kurulu toplantısı bitti, Başbakan Binali Yıldırım kameraların karşısına geçti ve emekliye bayramlarda 1000'er lira ikramiyenin yanında; ormanlara dikilen villaları, kaçak katlı rezidansları da kapsayan imar affını içeren paketi açıkladı.

Şimdi 1 Mayıs Salı gününün geceyarısına gidelim...

Yerel saat 23:30. Uluslararası derecelendirme kuruluşu S&P, Türkiye'nin kredi notunu 'yatırım yapılabilir ülkeler' seviye-

Mustafa Şen

sinden üç kademe aşağıya indirildiğini açıkladı. Nedenlerini de; makro ekonomik dengesizliklerin artması, enflasyon görünümünün bozulması, Türk lirasındaki değer kaybı ve emekliye verilen ikramiye olarak gösterdi.

2 Mayıs Çarşamba sabahı piyasalar açıldığında dolar hızla 4.20'lere tırmandı. Borsa yüzde 0,42 artışla tamamladı. Gün bittiğinde analistler, S&P'nin not kararına rağmen borsanın fazla etkilenmediğini söylediler. Dolardaki artış ise hükümet cephesinden sert açıklamalarla karşılandı. S&P'nin seçim olduğunu bile bile notu kırdığını, AKP'ye zarar vermek istediğini, hatta not kararının önceden yabancı yatırımcılara sızdırıldığını iddia ettiler.

Burada duralım... Ve yeniden 30 Nisan gününe, ama bu sefer Başbakan Yıldırım'ın açıklamasından 1.5 saat öncesine, saat 16:00'ya dönelim. Bakanlar Kurulu'nda 'seçim paketi' konuşulduğu esnada borsada baş döndürücü bir hareket başladı. Yabancı yatırım bankaları üst üste yerli hisseler için blok satış emirleri yağdırdı. Günün sonunda borsa yüzde 3.10 düştü. Bankacılık endeksindeki kayıp yüzde 4'ü

buldu. Uzun süredir görülen en büyük erimeydi bu.

Üç gün sonra, 3 Mayıs'a gidelim bu kez de... 'Havuz medyası'nda tek kaleminden çıkmış hissi uyardıran şu haberde açıkçası rahatsız edici bir şeyler vardı. Haberi kısaca özetleyelim: "30 Nisan Pazartesi günü Borsa İstanbul sıra dışı bir gün geçirdi... Piyasa uzmanları o günkü düşüşe anlam veremedi... S&P'nin not indirimiyle düşüşün nedeni anlaşıldı. Ortada hiçbir sebep yokken bu kadar sert düşüş olması piyasa koridorlarında 'birilerinin S&P'nin not indirim kararını önceden öğrendiği' söylemine neden oldu."

Haberin iddiası, pazartesi yaşanan borsa çöküşünün S&P'nin raporunun sızdırılması yüzünden olduğuydu. Ne var ki, bir gün önce 'havuz' medyası da dahil pek çok yorumcu S&P'nin borsayı etkilemediğini iddia etmişlerdi.

Peki ne oldu da birden fikirler değişti? Tam burada bir 'uzay-zaman bükülmesi' gerçekleşiyor işte. Haberde art arda dizilen malumatların zaman çizelgesinde tuhaf bir çelişki yüzümüze yüzümüze sırtıp duruyor çünkü.

AKILLARA TAKILAN SORULAR SORULAR...

Olayın düğümü açıklandığı ana kadar kimsenin bilmediği 'seçim paketi'ydi. Nitekim borsada çöküş, paket görüşülürken yaşandı. Diyelim ki, not kararı önceden sızdırıldı. O halde henüz görüşülen paket nasıl oldu da S&P'nin raporuna girebildi? Hadi diyelim ki; Başbakan konuştuktan hemen sonra S&P'nin Levent'teki ofisinde hummalı bir çalışmayla rapor hazırlanıp ABD'ye gönderilerek not kararına 'seçim paketi' de eklendi. Bu sefer de yabancı spekülâtorlerin 'uzay-zamanı bükmesi' ve yazılmamış raporu yaklaşık 9 saat önceden öğrenmesi gerekir.

Çok karışık değil mi? Son bir 'zaman atlaması' daha yapalım ve 2 Mayıs saat 14:00'e dönelim. S&P Kıdemli Direktörü Frank Gill, Bloomberg HT'ye yaptığı açıklamada diyordu ki, "Basın açıklamamızı iyi okuyun. Orada emeklilere yapılacak ödemeler ve vergi affının tüketimi daha da tetikleyeceğini düşündüğümüz için 'acil not kırma' kararı aldık." Yani, S&P de paketi Başbakan açıkladığında öğrendikleri konusunda ısrarcıydı. Öyleyse 30 Nisan saat 16:00'da yaşanan spekülâtif hareketin müsebbibi kimdi?

'Havuz medyası'nın 'üst akıl' aradığı piyasa koridorlarında bambaşka senaryolar gezinip duruyor ki, bunlar S&P'nin kararının da 'seçim paketi'nin de kapalı kapıların ardından bir şekilde 'güçlü' ellere ulaştığı şüphesi uyandırıyor.

PİYASA KORİDORLARINDAKİ DEDİKODU...

Rivayet odur ki, Başbakan Yıldırım'ın Bakanlar Kurulu üyelerine 'seçim paketi' açıklayacaklarını söylemesiyle birlikte, 16 yıldır "popülizme karşıyız" diyen partinin

mensupları olarak, CHP'nin seçim vaatlerinin aynısını duymanın şaşkınlığını yaşayan bakanlardan birisi karşı çıkar. “Bunu yaparsak bütçeyi batırırız” der lakin, “Asıl seçimde batarsak...” cevabını alınca susar. Kulaktan kulağa yayılan fısıltılara bakılırsa, paket açıklanmadan piyasa reaksiyonunu sınırlı tutmak adına ‘bazı yerlere haber verilmesinin’ iyi fikir olacağını söylendiği de iddia ediliyor. Ki, unutmadan ekleyelim; kredi derecelendirme kuruluşlarının not kararlarından her zaman ilk haberdar olan Hazine’dir. Kısaca işin bu cephesinde dolanıp durursak sorular soruları, dedikodular dedikoduları kovalayıp durur... Oysa borsanın karanlık dehlizlerinden elle tutulur kanıtlara dönersek eğer, herhangi bir spekü-

lasyona ihtiyaç duymadan şaşırtıcı gerçeklerle yüzleşiyoruz zaten. Zira, ‘seçim paketi’nin görüşüldüğü 4 Mayıs’taki Meclis Plan ve Bütçe Komisyonu tutanaklarına yansıyan imar affının doğrudan muhatabı Çevre ve Şehircilik Bakanı Mehmet Özhasseki ile CHP’li vekil Mehmet Bekaroğlu arasındaki diyalog, yeterince ibret vericiydi. Buyurun birlikte okuyalım: Bekaroğlu: Sayın Bakanım, niye bugün geldi? On beş senedir yönetiyorsunuz. En önemli soru bu. Özhasseki: İnan ben de soruyorum. Bir senedir çalışıyorum, şu arkadaşlara sorun. Komisyon Başkanı: Sayın Bakanım, biz neden yeni geldiğini kendisine anlatırız efendim. Maliye Bakanı Naci Ağbal: Sorunu olanlar düşünsün arkadaşlar, bizim sorunumuz yok...

Bitirmeden, bir hükmü olur mu bilinmez ama yine de kanunu hatırlatalım... 2499 sayılı Sermaye Piyasası Yasası’na göre; ‘insider trading’, yani “henüz kamuya açıklanmamış bilgileri menfaat sağlamak amacıyla içeriden öğrenmek veya sızdırmak cezai müeyyide gerektirir.” Bir günde şirketlerinin değerini düşüren, sokaktaki vatandaşını daha da fakirleştiren olayın perde arkasında kim olursa olsun yasal olmayan bir ‘sızıntı’ yapıldığı düşünülüyorsa, kanun bellidir. Boş sokaklarda gece yarısı nara atan külhanbeyi gibi davranmaya lüzum yok. Aksi takdirde o kanun işlemediği müddetçe daha çok ‘uzay-zaman bükülmesi’ne tanık oluruz...

AKP'nin omurgası çatladı!

Bahadır Özgür

Recep Tayyip Erdoğan önemli rakamı görüyor; seçim gecesi de dahil o günden beri partisinin omurgasındaki 'çatlağı' işaret edip duruyor çünkü. Peki nedir o çatlak?

Enflasyon zirveye çıktı. 'Oh olsun!'. Zamlar peş peşe geliyor. 'Beter olun!'. Özelleştirilen Kırşehir Şeker Fabrikası'nda işten çıkarma olduğu söyleniyor. 'Az bile, hepsini atın!'. Fark etmişsinizdir mutlaka. 24 Haziran sonrası sosyal medyada bir kesimin derin 'hayal kırıklığı' ifadesini bu öfkeli sözlerde buluyor. Özellikle Anadolu kentlerindeki her soruna dair yorumlar, AKP'ye verilen oy oranı kıstas alınarak yapılıyor. Öyle ki; 41 yıl sonra Kütahya'dan, 40 yıl sonra Kırşehir'den vekil çıkarabilen CHP'nin, şeker fabrikası satıldığı için 'müshak size' diyebilen yöneticisi, o ilin AKP'nin en fazla oy kaybettiği yerlerin başında geldiğinin ve partisinin vekil çıkardığının farkında bile değil. Haritaya

bakıp sarıdan kamaşan gözler tabloyu hiddetle okuduğu vakit, yedi ay sonraki yerel seçim için nasıl bir iddia taşıyabilir ki? Sıcağı sıcağına pek çok öğretici analiz yapıldı elbette ama, üzerinden bir hafta geçip sonuçlar soğumuşken, bazı detaylar kulağımıza farklı hikayeler fısıldayabilir...

PÜRİTENLİKTEN POPÜLİZME...

Seçimlerde rakamlar önemlidir. Lakin önemli rakamları saymayıp, sayabildiğiniz rakamları önemli kılarırsanız eğer, işte o vakit yanılğı da büyür. Recep Tayyip Erdoğan önemli rakamı görüyor mesela; seçim gecesi de dahil o günden beri partisinin omurgasındaki 'çatlağı' işaret edip duruyor çünkü.

Peki nedir o çatlak?

Fransa'nın elit gazetesi Le Monde 2006'da, İç Anadolu'da kümelenmiş sermayeyi AKP'nin ana omurgası olarak işaret ederken, iktisatta sonuna kadar neoliberal kaidelere bağlı, fikriyatta sofı olan bu kesimi bir çeşit 'Anadolu püritenliği' olarak nitelendirmişti. Sosyolog Max Weber'den ilham alan bu tez çok da yanlış değildi doğrusu. Zira, KOBİ'leri şemsiyesi altında toplayan Anadolu Kaplanları'nın siyasi elitler arasında da söz sahibi olma hırsı uzun yıllar Milli Görüş geleneğinin dinamiğiydi. AKP buna çok önemli bir aşu daha yaptı: Ekonomik popülizm. Kendi büyük burjuvazisini yaratmak adına kamu ihalelerini, tabanda görelı

bir refah seviyesi tutturmak için de kamu bankalarını seferber etti. Anadolu'da 2007-2013 arası dikkat çekici bir 'kredili refah' dönemi yaşandı. Ev ve otomobil kredilerinin oranı Türkiye ortalamasının çok üzerinde gerçekleşti. 'Kredili refahın' uzun vadede getirisi elbette ağır borçlanmaydı. AKP'nin seçimde yüzde 50'nin üzerinde oy aldığı özellikle İç Anadolu kentlerinde toplam batık krediler 1 Kasım seçiminden bu yana yüzde 80'in üzerinde arttı. 82 ilin 80'indeki artış yüzde 50'den fazlaydı. İnşaat kredilerinde batık oranı sadece yedi ilde yüzde 30'un altındaydı. Yine ağırlığı İç Anadolu olan 34 ildeki yükseliş yüzde 100'ün üzerindeydi. Tekstil, tu-

rizm, ticaret ve bireysel kredilerde de tablo farklı değildi.

Vatandaş bu tablo karşısında ne mi yaptı? 1 Kasım seçiminden itibaren eline geçen her kuruşu altına ve dövize yatırmaya başladı. 1 Kasım 2015'te AKP'nin yüzde 50'nin üzerinde oy aldığı iller içinde Kırşehir ve Yozgat hariç 43 ilde altın mevduatı artışı yüzde 50'den fazla oldu. Bu iki ildeki oran ise yüzde 48 ve 43'tü. Oy oranı yüzde 70 ve üzeri olan Rize, Konya, Bayburt, Aksaray, Kahramanmaraş ve Düzce'deki mevduat artışı ise yüzde 60'ı aştı. Şimdi gelelim AKP'nin omurgasını oluşturan bu illerin 24 Haziran'daki oy karnesine...

24 HAZİRAN'DA NE OLDU?

AKP, 7 Haziran'a kıyasla 1 Kasım seçiminde 4 milyon 611 bin 647 fazladan oy aldı. İki il hariç tüm illerde oyunu yükseltti. 24 Haziran'da ise seçmen sayısı da artmasına rağmen toplam oy kaybı 1 milyon 623 bin 813'ü buldu. Asıl ilginç olansa bu kayıpların bölgesel dağılımı.

Marmara Bölgesi'nde 462 bin, Ege'de 55 bin 795, Karadeniz'de 246 bin 248, Akdeniz'de 146 bin 393, Doğu Anadolu'da 66 bin 698, Güneydoğu Anadolu'da 86 bin 33 oy yitirdi. En çok kaybı nerede yaşadı biliyor musunuz? AKP'nin yıkılmaz kalesi görülen İç Anadolu'da. Kayıp 560 bin 632. Oy oranındaki erime 10.8 puan ile tüm Türkiye'deki kaybının iki puan üzerinde. CHP'nin etkili olduğu Ege'deki kaybın sadece 3.8 puan olduğu düşünülürse, Erdoğan'ı kaygılandıran çatlağın adresi daha net ortaya çıkıyor.

En çok oy yitirdiği illerin içinde kaleleri sayılan Konya 134 bin 155, Kayseri 85 bin 740, Malatya 43 bin 368 ile ilk sıralarda yer alıyor.

CHP'li yöneticinin öfkeyle görmediği Kütahya'da kayıp 40 bine ulaşıyor. BBP ile ittifaka rağmen Sivas'ta 33 bin oy, Erdoğan'ın mitingde "Tütün zararlıdır" dediği Adıyaman'da 31 bin oy gitti. Binali Yıldırım'ın bir avuç insana konuştuğu, fındıkların yola döküldüğü Ordu'daki kayıp 40 bin 519. Elde silah sandık basılan ve AKP'nin sonsuza dek kaybetmeyeceği hissi uyandıran Şanlıurfa'da da 60 bin 872 oy başka partilere verildi. Her seçim rekor kıran Bayburt'ta oy oranı yüzde 73'ten yüzde 57'ye, Bartın'da ise yüzde 54'ten yüzde 47'ye indi. 'Hani hükümetin Suriyeliler politikasından şikayetçiydiniz' denilen Kilis'te 15 puan, Gaziantep'te 11 puanlık rekor kayıplar var. Özetle 17 ilde 30 binin üzerinde, sekiz ilde 20 binden, sekiz ilde 10 binden, 18 ilde 5 binden fazla oy kaybı söz konusu. Toplam 71 ilde AKP bir şekilde eridi.

ERKEN YEREL SEÇİM KAÇINILMAZ

Muhalefetin bu erimeden tatmin olup olmaması bir yana, AKP'yi

AKP yapan dinamiklerdeki rahatsızlığın akacak kanal olarak şimdilik milliyetçi partileri görmesi, 'pürütenliğin' kalelerinde ciddi bir hasarın alındığının işareti sayılabilir. Dolayısıyla İç Anadolu'da oy oranlarının yanına işsizliğin, enflasyonun, kredi borcunun en fazla olduğu illeri de yazarak seçim sonuçlarını okumak en doğrusu. Aksi halde şeker fabrikası satılan Kırşehir'de AKP'nin yaşadığı 10 puanlık kaybı neyle açıklayacağız? Ha bu arada, 'yandaş ana akım' medyanın yüzde hesabını dahi bilmeyen, ısrarla AKP'nin yüzde 8 oy kaybettiğini gözümüze gözümüze sokan habercilerine ve yazarlarına da pek kulak asmayın. Türkiye genelinde yüzde 17, birçok ilde yüzde 20'leri bulan oy kaybıyla birlikte bu seçimin neden erkene çekildiğini unutmamak lazım. Zira, belediyelerin nasıl birer gayya kuyusuna dönüştüğüne dair ilginin başlamasıyla beraber, yerel seçimlerin de alelacele erkene çekilmesine tanık olacağız yakında.

AKP EN ÇOK NEREDE OY KAYBETTİ?

BÖLGELER	1.Kas	ORAN	24.Haz	ORAN2	FARK
Marmara	7.357.899	49,13	6.895.885	43,17	462.014
Ege	2.551.164	39,19	2.495.369	35,49	55.795
İç Anadolu	4.446.428	57,93	3.885.796	47,05	560.632
Karadeniz	2.895.380	61,51	2.649.132	52,01	246.248
Doğu Anadolu	1.411.923	47,95	1.345.225	42,29	66.698
Güneydoğu Anadolu	1.792.277	45,76	1.706.244	39,96	86.033
Akdeniz	2.504.323	42,98	2.357.930	37,3	146.393

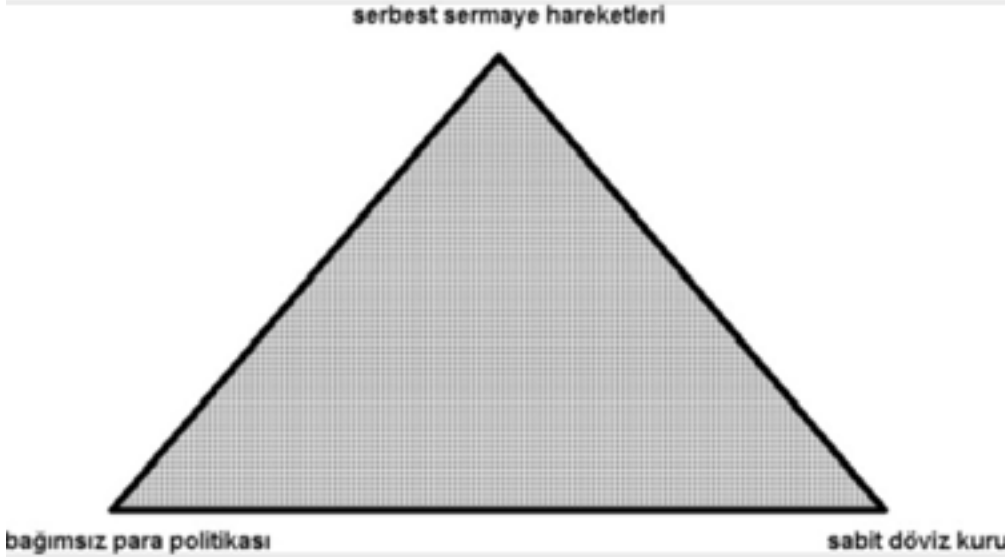
TL neden dolar karşısında eriyor?

Mustafa Murat Kubilay

Bu kriz “kurbağanın tencerede hafif hafif kaynatılması” şeklinde gerçekleşecek. Dibe sürükleniş de dipten çıkış da tıpkı 1994-2001 döneminde olduğu gibi uzun yıllar alacak.

2018 ile birlikte memleketin başlıca gündemi ekonomi. 2008 küresel finansal krizi sonrası hissedilen ilk titreşimler, 2013’te ABD Merkez Bankası’nın politika değişikliği sinyaliyle çalkantıya dönüşmüştü. 2018 yılı da bu çalkantıların sarsıntı şiddetine yükselerek ekonomide deprem etkisinin gözlemlenmeye başlayacağı geçiş yılı olacak. Peki uzunca yıllar iktidar partisi AKP’nin güçlü yanı olarak dile getirilen ekonomi, nasıl oldu da yumuşak karnı haline dönüştü? Bir zamanlar ekonomide istikrarın sembolü olarak gösterilen TL, nasıl her yeni gün rekor kıran doların karşısında eriyor?

Bu sorulara yanıt bulabilmek için temel iktisat derslerinde kullanılan “üçlü açmaz” tanımından faydalanmamız gerek. İktisat bilimine göre dış sermaye akışının yavaşladığı bir dönemde dış finansmana muhtaç bir ekonominin eş zamanlı sabit döviz kuruna, bağımsız para politikasına ve serbest sermaye hareketlerine sahip olması **mümkün değil**. Kısaca bu üç kavramı açıklayalım. “Sabit döviz kuru”, uzun yıllar önce dolar kurunun tamamen sabitlendiği veya 2000’li yıllarda dolar kurunun dar bir bant içerisinde sınırlı hareket ettiği bir durum. “Bağımsız para politikası” ise merkez bankasının yerli veya yabancı

yatırımcılardan bağımsız kendi belirlediği istikamette faiz ve likiditeyi belirleyebilme yeteneği. Burada bahsedilen bağımsızlık tanımının cumhurbaşkanının TCMB'ye (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) müdahale etmesiyle alakalı olmadığını belirtelim. “Serbest sermaye hareketleri” ise kara para aklama ve vergi kaçırma amaçlı durumlar hariç; yatırımcıların paralarını serbestçe Türkiye'deki yatırım araçlarına yönlendirebilmesi veya Türkiye'den yurtdışına çıkarabilmesi demek.

Bu tanımlardan sonra neden eşzamanlı bu üç politikanın uygulanmadığını ve haliyle “üçlü açmaz” şeklinde isimlendirildiğini açıklayalım. Eğer ülkelerde düzenli cari açık varsa, bunun finansmanını yurtdışından sağlamak; dolayısıyla serbest sermaye hareketlerine müsaade etmek zorundasınız. Yatırımcıların güvenle parayı getirebilmeleri için parayı çıkartırken de aynı serbestiyi sağlamanız şart. Bu nedenle Türkiye gibi düzenli ve büyük miktarda cari açık veren ülkelerde sermaye hareketleri serbesttir. Peki dış finansman ihtiyacına rağmen ya o ülkeye yeter düzeyde para gelmezse? İşte o zaman üçlü açmazın sonuçlarına katlanmak zorunda kalırsınız. Ya yabancı fonların gelmesi için kendi para biriminizi daha cazip kılmak zorunda kalırsınız ya da kendi paranızın değersizleşmesine göz yumarsınız. Başka bir ifadeyle ya faizlerinizi arttırırsınız ya da yeni paranın daha yüksek kurdan gelmesini sağlayarak yatırımcıların teşvik edersiniz. **Özetle dış sermayeye muhtaçsanız ve yurtdışından gelen para miktarında yavaşlama varsa ya daha yüksek faiz ödeyeceksiniz ya da paranızın değersizleşmesine göz yumacaksınız.** Peki ya üçlü açmazın Türkiye ile ne alakası var? Türkiye son 10 yılda ortalama 45 milyar dolar cari açık veren bir ülke. Üstelik özel sektörün net dış borcu

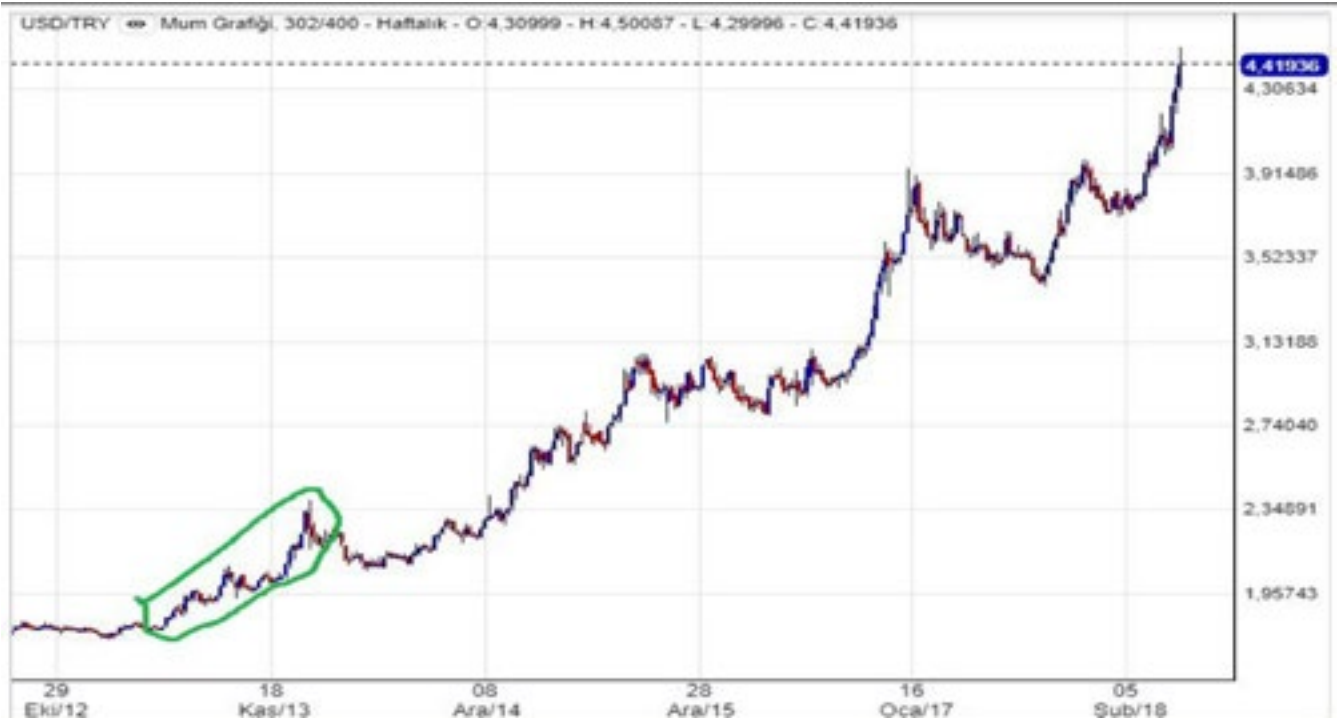
da 2018 yılı itibarıyla yaklaşık 223 milyar dolar. Dolayısıyla Türkiye en üst derecede dış finansmana muhtaç ülkelerden biri. Mayıs 2013'te ABD Merkez Bankası'nın (Fed.) genişleyici para politikalarının sonuna yaklaşıldığı imasıyla birlikte Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye akışı yavaşladı. **Kısacası Türkiye tam anlamıyla üçlü açmazın içerisinde.**

Öyleyse 2013 Mayıs ayı sonrasında Türk Lirası'nın değeri üzerinde ortak sorumluluk sahibi olan hükümetin ve TCMB'nin yaptıklarına kısaca değinelim. Fed Başkanı Bernanke'nin mesajı açtı: Küresel para bolluğu ve doların değersiz tutulduğu dönemin sonuna geldik! Yatırımcıların kısa sürede kapanan risk iştahı neticesinde Türkiye gibi yüksek risk grubunda yer alan ve Kırılgan 5'li ismiyle anılan ülkeler (Hindistan, Endonezya, Brezilya ve Güney Afrika da var) ihtiyaçları olan dış finansmanı bulmakta zorlanmaya başladılar. **Bu ülkeler serbest sermaye hareketleri neticesinde bir karar vermek zorundaydılar: ya daha yüksek faiz verecekler ya para birimlerinin değersizleşmesine göz yumacaklar ya da bu ikisini eş zamanlı yapacaklar.**

KIBİR DÖNEMİ

İşte tam bu dönemde ekonomi yönetimi, 2008 küresel krizi sonrası oluşan yıkımın tüm zamanların en büyük parasal genişlemesi ile kendiliğinden çözümlenmesini kendi başarısı zannedip aşırı büyük güven patlaması içerisindeydi. Öyle ki Nobel ödüllü Stiglitz gibi önde gelen bir iktisatçının “TCMB'nin kendi türettiği politika araçları gerçekten işe yararsa Nobel İktisat Ödülü'ne bile layık olurlar” sözleri Ankara'da yankılanmaktaydı. Halbuki durum çok ciddiydi ve bu sefer 2008 krizinin sonucunda ortaya çıkan sürpriz ödül para bolluğu tehdit altındaydı. Kibir sonucu dönemin TCMB Başkanı Başçı “[Biz bu doların belini kırarız, dolar yıl sonu 1,92'ye düşecek](#)” gibi racon keser tarzda açıklamalarda bulunuyordu. Ancak bu kibrin sonu acı oldu. Mayıs 2013'ten Ocak 2014'e kadar olan 8 ay içinde dolar kuru 1,79'dan 2,41'e kadar çıkıp yüzde 35 değer kazanınca TCMB olağanüstü toplantı

kararı olarak faizleri bir gecede 400 baz puan arttırmak zorunda kaldı. Kibir döneminin bedelini ödemekse vatandaşa kaldı. Dolar kuru faiz artırımına rağmen bir daha 2,07 seviyesinin altına görmedi.

REHAVET DÖNEMİ

Aşırı doz faiz ilacını alan dolar kuru 2014 yılını sakin bir şekilde geçirirken, 2015 yılı ile birlikte azalan yatırımcı risk iştahı nedeniyle sermaye akışında yeniden zorlanmalar yaşanmaya başladı. Bu sefer TCMB geçmişten dersini almış ancak hükümetin aşırı iyimserliği karşısında yetkisiz kalmıştı. Bu ortamda Ocak 2015'ten Eylül 2015'e kadar olan sekiz aylık kısa süreçte dolar kuru önceki zirve noktası 2,41'den yeni zirve noktası 3,09'a çıkarak yüzde 28 değer kazandı. Rehavet döneminin bedelini de ödemek vatandaşa kaldı. Dolar kuru TCMB'nin pasifliği neticesinde bir daha 2,78 seviyesinin altına görmedi.

GEHALET DÖNEMİ

Zorlu geçen yılların ardından Ekim 2015 ve Ekim 2016 tarihleri arasında küresel risk iştahının kısmi de olsa yeniden

açılması Türk Lirası'nın imdadına yetişti. Dış finansman kanallarımız bir nebze rahatlamış ve faiz artırımını yapmadan dolar 2,91-3,09 dar bandına sıkıştırılabilir hale gelmişti. Ta ki yalancı baharın Kasım 2016'da Trump'ın ABD Başkanlığı'na seçilip yeni bir fırtına başlatacağı günlere kadar. Bu sefer TCMB üzerinde hükümet baskısı büyüktü; cumhurbaşkanı 2014 Ocak'taki gibi "faiz lobisine boyun eğilmesine" asla müsamaha göstermeyeceğini söylüyordu. Erdoğan'ın şahsına özel ekonomi teorisi vardı. Enflasyonun genel kabul görmüş biçimde yüksek faizle kontrol altına alınabileceği (dolayısıyla dolar kurunun da) değil, yüksek faizin yüksek enflasyonu yarattığı iddiasındaydı. Bu alternatif ekonomi politikası neticesinde kibrini kaybetmiş ve rehavetten uyanmış TCMB istese de gerekli faiz artırımını yapamıyordu. Yaklaşık dört ay süren bu küresel dalgalanma sonucunda dolar kuru 3,09'dan 3,94 seviyesine çıkarak yine yüzde 28 değer kazandı. Hükümetin cehalet döneminin bedeli de vatandaşın sırtına kalmış oldu. Dolar kuru 3,38'in altını bir daha hiç görmedi.

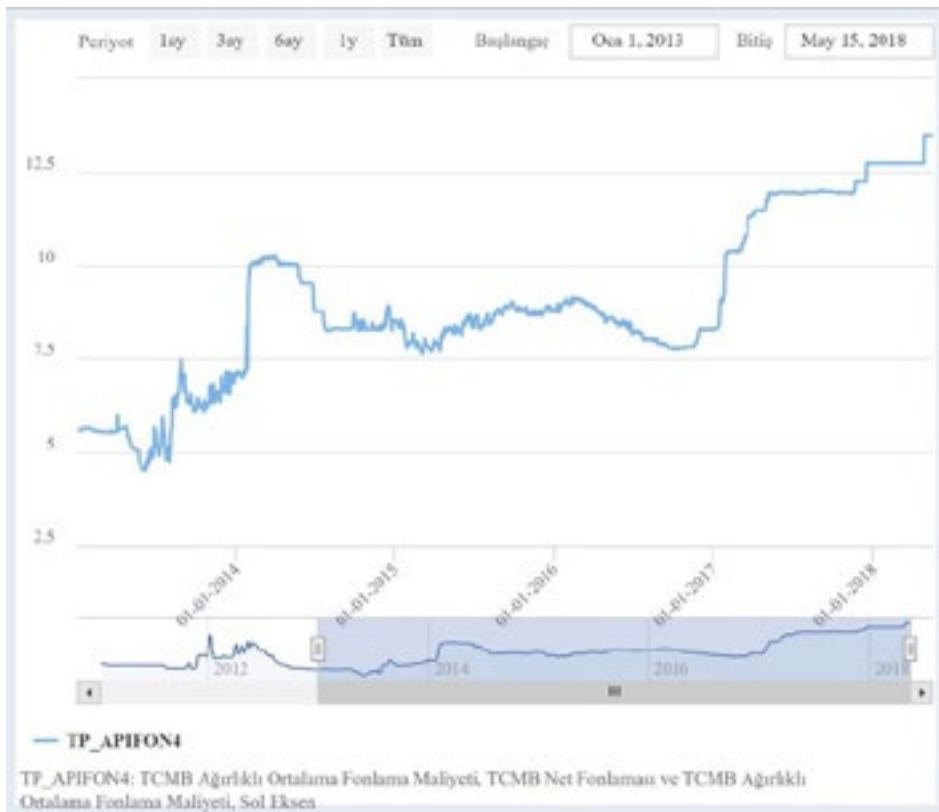
DALALET DÖNEMİ

Ocak 2017 itibarıyla küresel piyasalarda yeni bir bahar oluşmaya başlamış ve gelişmekte olan ülkeler yeniden nefes alabilir hale gelmişti. Bu seferki bahar öyle güçlüydü ki karamsar görüşte olan birçok piyasa oyuncusu dahi varsayımlarını değiştirmeye başlamıştı, ta ki Şubat 2018'e kadar. Küresel piyasalarda büyük bir balonun olduğu endişesiyle yatırımcılar yine risk iştahını kaybetmiş ve dolara yönelmişlerdi. 16 Nisan referandumu sonrası artık hem hükümet hem de TCMB yönetimi baştan sona Cumhurbaşkanlığı'nın kontrolü altındaydı. Saraydan verilen mesaj açıktı: "Her ne pahasına olursa olsun seçimleri kazanmalıyız.". Bu koşullar altında ekonomideki olası ani çöküşü erteleyecek her tip politika uygulanacak ve büyük çöküş mümkünse yerel seçimlerin (2019 Mart) olmazsa da en azından cumhurbaşkanlığı ve genel seçimlerin (24 Haziran) arkasına ötelenecekti. Yatırımların zoraki de olsa devam ettirilebilmesi için tüm kamu olanakları (kamu bankaları ve Hazine dahil) kullanılarak işsizlik mümkün suret düşük gösterilecek, bütçe, borçluluk durumu ve cari denge göz ardı edilecek, dolar kurunun yükselmesi göz ardı edilecekti. **Hükümetin kısa vadeli çıkarıcılığı ile vatandaşın uzun vadeli çıkarlarının tamamen ayrıştığı** bu dalalet döneminin sonucu, Şubat 2018 ile Mayıs 2018 tarihleri arasındaki yalnızca üç ayda dolar kurunun 3,81'den 4,50'ye çıkarak yüzde 15 değer kazanması oldu. Dalalet döneminin ne zaman biteceği belli olmamakla birlikte şimdiden tüm yükün yine vatandaşın sırtına yıkıldığını belirtelim.

Son olarak dolar kurundaki son beş yıldaki büyük patlamaya rağmen faiz lobisine de yenik düştüğünü; eş

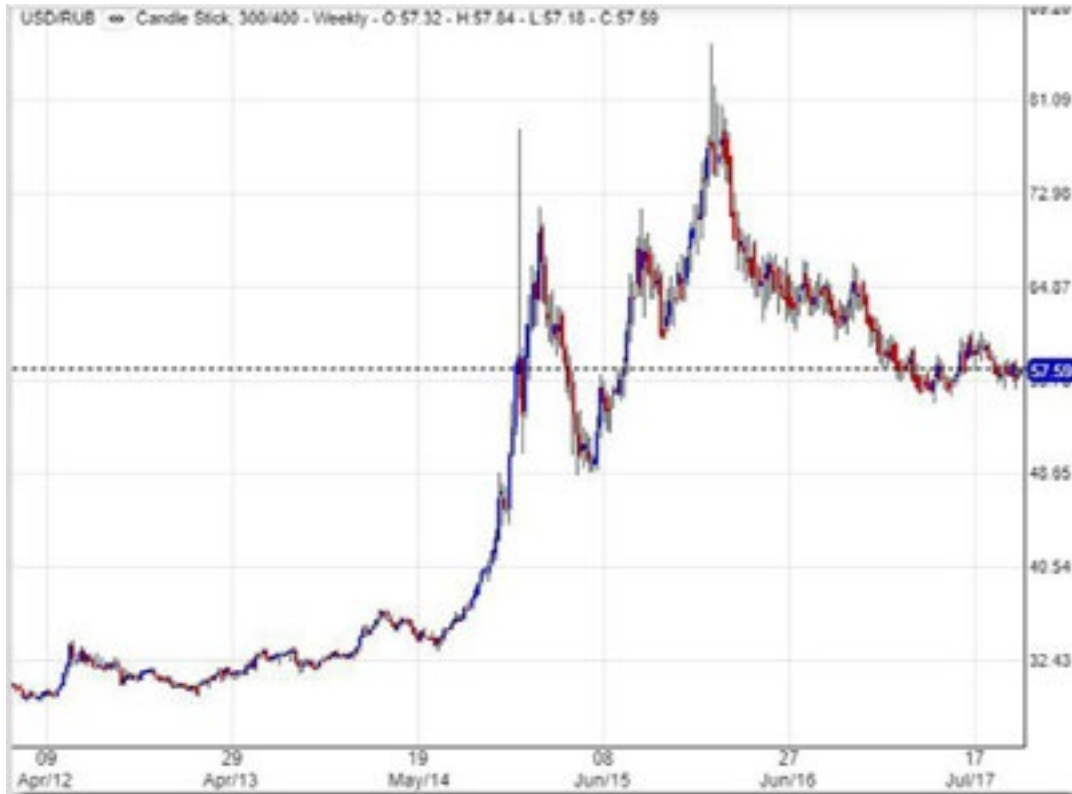
zamanlı hem dolar kurunun hem de faizlerin yükseldiğini TCMB faizleriyle gösterelim.

HÜKÜMETİN KORKULU RÜYASI: ANİ DURUŞ

Peki ama hükümet bu tip ekonomi politikalarıyla işlerin çok daha kötüye gitmesinden endişe etmiyor mu? Elbette küresel risk iştahında olacak sarsıntının büyümesi halinde durumun “sudden stop” yani “ani duruş” şekline dönüşebileceği endişesini yaşıyor. Kısaca bu durumu tanımlayalım: Son beş yıl içerisinde yavaşlayan dış finansman akışının tamamen durması ve hatta net sermaye kaçışının olması. Bu kısımda bir hatırlatmada bulunmak gerekli. Son dönemde özellikle iş insanlarının paralarını yurtdışına kaçırdıkları haberlerine rastlıyoruz. Buna rağmen giriş miktarı hâlâ çıkış miktarının üzerinde. Yalnızca giren para ile çıkan para arasında kalıcılık anlamında bir kalite değişikliği olmakta. **Dolayısıyla şu ana kadar yaşadıklarımız kesinlikle net sermaye kaçışı değil, yalnızca sermaye girişinin yavaşlaması.** Başka bir benzetmeyle durumu daha basitleştirelim: Ani duruş yaşıyorsa istesenez de cari açık veremezsiniz; tıpkı ileri derece akciğer kanseri olan bir hastanın tek nefes dahi sigarayı içine çekememesi gibi.

Peki “ani duruş” gerçekleşirse ne olur? Bu konuyu açıklayan en güzel örnek 2014 Temmuz itibarıyla petrol fiyatlarında büyük çöküş yaşanması sonrası Rusya'nın başına gelenler. 2014 Temmuz ile 2015 Şubat arasındaki yalnızca sekiz ayda dolar/ ruble kuru 34'ten 72'ye fırlamış; doların değer kazancı yüzde 112 olmuştu. İşte en çok endişe edilen durum da bu. Doların 4 liradan 5 liraya çıkması değil, 8 lirayı aşması gibi felaket bir olasılık bu.

Tam bu noktada devreye dış politik ilişkiler giriyor. Rubledeki bu çöküşten yalnızca dört ay önce Rusya, Doğu Ukrayna'ya askeri müdahalede bulunmuştu. Batı'nın Rusya'ya karşı uyguladığı finansal yaptırımlar ülkedeki krizin ani duruş benzeri büyük bir darbe yemesine neden olmuştu. Türkiye, Batı için elbette bir Rusya değil; üvey evlat muamelesine rağmen bir NATO ülkesi.

Türkiye daha önce 2015 yılında benzer bir risk altına girmişti. Dolar kurunun yine o dönem rekor kırdığı ve 1 Kasım yenileme seçimlerinin hemen öncesinde (19 Ekim) Almanya Başbakanı Merkel Türkiye'ye ziyarette bulunmuştu. Altın varaklı koltuklarda ağırlanan Merkel'e sunulan talep muhtemelen “Türkiye'yi ani duruşa itmeyin” idi.

Yine benzer bir riskin yaşandığı Mayıs 2018’te ise bu sefer Erdoğan’ı önce İngiltere Kraliçesi’nin karşısında ve devamında uluslararası yatırımcıları ikna turlarında gördük. Yine seçim öncesine ve dolar kurunun tarihi rekor kırdığı günlere denk getirilen kapalı kapılar ardındaki bu toplantıların gündemini tahmin etmek zor değil. Türkiye’nin jeopolitik önemine karşı Türkiye’nin ani duruşa itilmemesi ricası.

Bununla birlikte siyasilerin etki alanının da sınırlı olduğunu, her tip komplo teorisine ismi karışmış olan [George Soros](#) başta olmak üzere birçok yatırımcının 1992 yılında İngiltere Merkez Bankası’nı

mat ederek sterlini devalüasyona uğrattıklarını hatırlatalım.

ÇIKIŞ YOLU?

Öncelikle bu krizden hiçbir şekilde kaçış yolunun kalmadığını veya İstanbulluların deyişi ile “köprüden önceki son çıkışın” çoktan kaçırıldığını belirtelim. [“Bir Garip Ekonomik Buhran Beklentisi \(4\): Nerede Kalmıştık?”](#) isimli yazımızda açıkladığımız üzere bu kriz “kurbağanın tencerede hafif hafif kaynatılması” şeklinde gerçekleşecek olup dibe sürükleniş de dipten çıkış da tıpkı 1994-2001 döneminde olduğu gibi uzun yıllar alacak. Bugüne kadar kayıt dışı yöntemlerle sallantı dö-

nemlerinde ülke içine sokulmuş, kaynağı muhtemelen Katar gibi Körfez sermayesi olan fonların 223 milyar dolarlık özel sektör net dış borcu karşısında kalıcı bir şekilde yardımcı olması imkânsız. Yaklaşık 30 milyar dolar gibi cüzi bir miktarda olan TCMB net rezervleri nedeniyle faiz oranları ciddi şekilde arttırılmadan kur patlaması durdurulamaz. Sabit kur rejimi gibi tercihler ülkeyi doğrudan krize sokacak büyüklükte faiz artışı yapılmadığı takdirde çalışmaz. Vatandaşın bankalarda tuttuğu dolar mevduatlarına dokunmak gibi uç politika önerileri ise panik yaratarak finansal sarsıntıyı kusursuz fırtınaya çevirmekten başka sonuç getirmez.

Özetle ekonominin mevcut durumu çerçevesinde “dolar duası” hariç hiçbir kurtuluş yolu bulunmuyor. Dolar duasının da tanımını yapalım: Kalıcı bir şekilde küresel risk iştahının artarak 2002-2012 dönemindeki gibi Türkiye’ye sıcak paranın akması.

NE YAPMALI?

Üstte belirtildiği üzere bir kaçış fırsatı artık olmasa da yıkım sonrasındaki süreçte enkazın sırtlanmasında adaletin teşkil edilmesi mümkün. 24 Haziran seçimlerinde herhangi bir iktidar değişimi ekonomik gidişatı kısa vadede düzeltemez fakat oluşacak iktisadi enkazın toplumun yalnızca düşük ve orta gelirli kesimlerine yüklenmesini önlemeyi başarabilir. İş insanlarının şirketlerinin içini boşaltarak servetlerini yurtdışına kaçırmaları; borçlarını bankalara bırakarak bankaların tıpkı 2001 krizinde olduğu gibi batmaları ve nihayetinde ortaya çıkacak yükün devlet eliyle vatandaşın sırtına

bindirilmesine yeni bir iktidar mâni olabilir. Krize girişi olmasa da krizden çıkış koşullarında daha adil yeni bir ekonomik modele geçilmesinin önünü açabilir.

Ekonomi yönetimindeki basiretsizliği yazının başında belirttiğimiz kırılğan 5'li para birimlerinin son beş yıldaki dolara karşı durumlarıyla özetleyelim. Bu süre zarfında Brezilya Devlet Başkanı Rousseff'in Yüce Divan kararıyla görevinden alındığını ve diktatörlük denemesinde bulunan Güney Afrika Devlet Başkanı Zuma'nın zor da olsa devrildiğini belirtelim. Kısacası diğer ülkelerdeki olağanüstü politik risklere rağmen bizim ekonomi yönetimimiz en kötü performansı sergilemiş.

Bu koşullar altında toplum olarak yapılabilecek olan tek şey 24 Haziran seçimlerinde sandığa gitmek ve ekonomiyi bugüne kadar getirenleri cezalandırıp, yeniden toparlanma sürecinde sosyal adaleti göz önünde bulunduracak adayları desteklemek!

Peki mevcut iktidar devam ederse ne olur? İşte o zaman kibir, rehavet, cehalet ve dalalet dönemlerinden sonra gelen "hıyanet" dönemine geçmek durumunda kalırız. Canlandırması daha kolay olan bir örnekle Yunanistan'ın durumuna düşeriz. 2008 yılından beri ekonomik buhran içerisinde çarpınan Yunanistan'ın bu duruma kişi başı yaklaşık 30 bin dolar gelir ile girdiğini; Türkiye'de ise bu rakamın yalnızca yaklaşık 10 bin dolar olduğunu hatırlatalım. **Başka bir ifadeyle bir buhranı kaldıracak gelir ve servet vatandaşımızda yok. Bununla beraber vatandaşın geleceğine yön verebileceği bir seçim var!**

Yalancının mumu dolara kadar yanar!

Mustafa Murat Kubilay

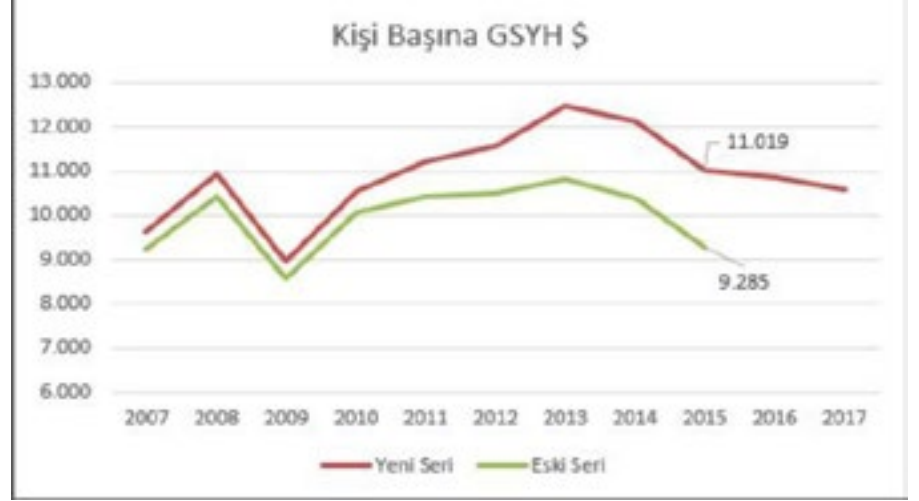
Söz konusu olan bir istatistik değil de dolar kuru gibi bir serbest piyasa fiyatı olduğunda hükümet iktisat biliminin duvarına toslamakta. Kısacası yalancının mumu dolara kadar yanmakta!

İktidar partisinin yöneticilerine göre enflasyon ve işsizlik birazcık öksürtse de Türkiye ekonomisi uçuyor. Diğer taraftan vatandaşın cebine fazla bir şey girmeyince, kimse yüzde 7,4 büyümeye inanmıyor. Enflasyonun yüzde 10,9 olduğuna çarşı pazara giden kimse ikna olmuyor. Kahvehaneler işsiz doluyken yüzde 10,6'lık işsizliğe kimsenin aklı ermiyor. Sokaktaki ekonomi ile resmi istatistiklerdeki ekonomi arasındaki uyumsuzluk had safhada. Öyleyse birileri bize yalan söylüyor. Peki bu yalancının mumu, neden hep doları görünce sönuveriyor? Kısaca üstte ismi geçen verilerin nasıl hazırlandıklarına

değinelim. Büyüme oranının hesaplanabilmesi için iki ayrı döneme ait üretimi ölçmek gerek. Bu ölçümler nasıl gerçekleştiriliyor? Tüm ekonominin kayıt içinde olduğu ve her şeyin bu kayıtlardan faydalanılarak rahatça ölçülebildiği bir durum yok. Hayal kırıklığı yaratmak istemem ama hesaplamaların bir kısmı anketlere dayanmakta. Mesela turizm gelirleri? Elbette her turistin ne yiyip ne içtiğini ve nerede kaldığını tespit edip kesin bir hesaba ulaşmak mümkün değil. Bu nedenle bu noktada TÜİK'in yaptığı "Yabancı Ziyaretçiler Anketi" kullanılıyor. Tahmin edersiniz ki istihdam

istatistikleri de böyle hazırlanıyor. Türkiye’de işsiz olan herkesin devlete beyan verme durumu yok. Bu duruma çalışanların bile sadece yüzde 67,8’sinin kayıtlı olduğu bir ülkede hiç şaşırılmamak lazım. İşsiz sayılmak için çalışma isteğinde olup da iş bulamayanlardan olmanız gerek. Başka bir ifadeyle ev kadınıysanız işsiz sayılmıyorsunuz. Kendi tercihinizle işgücü piyasasının dışında yer aldığınız notu verilere düşülüyor. Size hiç çalışma isteğinde olup olmadığınız soruldu mu? “Hanehalkı İşgücü Anketi” size denk gelmediyse, cevabınız hayır. Hemen belirtelim bu anketin kapsamı hiç de dar değil, her hafta yaklaşık 44 bin kişiye bu sorular yöneltiliyor. Şaşıracaksınız ancak bu temel göstergeler arasında anketlerin en az kullanıldığı enflasyon oranı. Çünkü enflasyon oranı hesaplamasında 81 il ve 73 ilçede birçok ürün fiyatları tek tek kayıt altına alınarak hesaplamalar yapılıyor. Örneğin Migros veya Bim geziliyor; Opet veya Petrol Ofisi’nden fiyat alınıyor. Tabii ki sıra enflasyonun hesaplandığı tüketici sepetini belirlemek olduğunda bu sefer devreye TÜİK’in uyguladığı “Hanehalkı Bütçe Anketi” giriyor. Bu istatistiklerin hesaplanmasında kullanılan yöntemler bilimsel ve evrensel. Başka bir ifadeyle ister İsveç ister ABD olsun istatistikler bu şekilde hesaplanmakta. Fakat her istatistiksel hesaplama belirli varsayımlar gerektirir. Anketin yapılacağı örneklem, soruların niteliği ve anketörlerin dış görünümünün olası etkilerinden bahsetmiyorum bile. Anketlerden çıkan verilerin anlamlı istatistiklere dönüştürülmesi esnasında art niyete açık olan kısımları söylüyorum. Hemen bir örnek verelim. TÜİK, GSYH hesaplama yönteminde

2016 yılında uluslararası standartlara uyum kapsamında önemli bir değişiklik yaptı. [2016 güncellemesi neticesinde](#) aslında olduğumuzdan yüzde 18 daha zengin olduğumuzu öğrendik. Olamaz mı? Elbette mümkün, çünkü [2008 güncellemesinde](#) de meğerse yüzde 31,6 oranında daha zengin olduğumuzu öğrenmiştik.

Ancak hemen ikna olmayıp biraz daha incelemeye devam etmekte fayda var. GSYH hesaplamasında büyümeyi enflasyondan ayırabilmek için baz yıl seçilmesi gerekir. Enteresan bir şekilde TÜİK yeni güncellemeler sonrasında baz yıl olarak 2009 yılını; yani Türkiye’nin 2001 krizinden beri tek daralma yaşadığı yılı seçmiş. Bu durum 2009’un ardından gelen yılların sonuçlarını görelileştirmekte. Peki neden böyle bir seçimde bulunuldu? Bunu bilimsel olarak açıklayamayız, bu yalnızca bir tercih. Yine şüphelerimizi yoğunlaştıran birkaç noktaya daha değinelim. Böylesi değişiklikler yıl sonunda (revizesi tamamlanmış dönemde) yapılması gerekirken; devletin darbe teşebbüsü ardından yarı felç olduğu 2016 yılının 3’üncü çeyreğinde aceleyle yapıldı. Bunun tam da darbe teşebbüsünün etkisiyle ekonominin 2009

yılından sonra daraldığı ilk çeyreğe denk gelmesi tesadüf mü? Devam edelim. Bu tip kapsamlı değişikliklerde tüm veri geçmişe doğru güncellenerek istatistiksel tutarlılık sağlanması amaçlanır. Ancak eski çeyreklik verilerin güncellenmiş hallerini TÜİK ne-dense açıklamadı.

Şu ana kadar olan kısımda aktarmak istediğim istatistik verilerinin güvenilirliği değil; verilerin bilgi haline dönüştürülmesinde “oyunların” yapılabileceği suistimale açık bazı kısımları belirtmekti. Nasıl bir vatandaşın şahsi beyanı ekonomiyi iyi veya kötü göstermezse; resmi istatistiklerde de hesaplama esnasında kritik noktalardaki tercihlerden ötürü gerçekler tam olarak yansıtılamayabilir.

Türkiye’de bu istatistiklerin derlenip analiz edilmesi; yalnızca bilimsel yöntemler ve uzmanların iyi niyetli gayretiyle tarafsız bir şekilde yapılıyor mudur? Bu sorunun cevabı için 16 Nisan 2016 tarihli referandum gecesini hatırlayalım. Referandumun adil bir şekilde yürütülmesinden sorumlu Yüksek Seçim Kurulu (YSK) sizce görevini tarafsızlıkla yerine getirdi mi?

Oylama gecesi Anadolu Ajansı tarafsız bilgilendirmede bulundu mu? Devletin başka bir kurumu olan TRT halk oylaması öncesinde tarafsız haber yayıncılığı yaptı mı? Öyleyse soralım: kamu yönetiminde liyakat ve şeffaflığın şüpheli olduğu bir dönemde başka bir devlet kuruluşu olan TÜİK'in tarafsızlığına güvenebilir miyiz? Bu sorunun cevabını okuyuculara bırakmak istiyorum. Peki her türlü istatistiğe göre "iyi" durumda gözüken, hiç olmadı "fena değil" diyeceğimiz Türkiye ekonomisi; nasıl oluyor da sıra dolar kuruna geldi mi bir anda çöküş vaziyetindeki ekonomi görünümünü alıyor?

[Kibir, Rehavet, Cehalet ve Dalaletin Dolarla İmtihanı](#) isimli yazımızda "üçlü açmaz" kavramından bahsetmiştik. Kısaca belirtmek gerekirse dış finansmana muhtaç olan bir ülkede (Türkiye) sıcak para akışında yavaşlama dahi olsa (2013 sonrası) merkez bankası (TCMB) üçlü açmazın bir koşulundan feragat etmek zorunda. Daha açık bir ifadeyle ya sermaye serbestisini kaldıracak (çok ağır uluslararası sonuçları olur) ya dolar kurunun yükselişini izlemekle yetinecek ya da merkez bankası piyasanın etkisi altına girerek faiz artırımını yapmak zorunda kalacak. Türkiye'de Mayıs 2013 sonrası dönemde yaşanan hem dolar kurunun hem de piyasa faizlerinin yükselmesi oldu.

Sorumuz şu? Bir şekilde büyüme, enflasyon ve işsizliği vatandaşın hissettiğinden daha olumlu gösterebilme kabiliyetine sahip olan hükümet; doları düşürmek veya hiç olmadı düşük göstermek için sihirli bir yöntem geliştirebilir mi? Son dönemde çokça dile getirilen bir yöntem var: "Sabit döviz kuru rejimi". Bu sistemde TCMB'nin

dolar kurunu belirli bir seviyede (örneğin 4,00) sabitlemesi gerekiyor. Asıl sıkıntı ise bu noktada başlıyor. Ya para çıkışı devam eder ve dolar talebi artıp dolar kuru yine yukarı yönlü baskı görürse? Yapılabilecek ilk şey TCMB'nin döviz rezervlerinden satış yapması. Fakat yıllık ortalama 45 milyar dolar ederinde cari açık ve 223 milyar dolarlık özel sektör net dış borcu olan bir ülkede TCMB'nin yaklaşık 32 milyar dolarlık oldukça mütevazı net rezervi ile bunu başarmak mümkün değil. Geriye tek bir yol kalıyor; faizlerin yüklü bir şekilde artırılması. Bu konuda hükümetin kesin bir şekilde isteksiz olduğunu biliyoruz. Öyleyse "piyasa dostu" bir şekilde sabit döviz kuru rejimi uygulamak imkânsız.

Ya sabit döviz kuru rejimi "kanun zoruyla" uygulanmaya kalkılırsa? Örneğin hükümet bir kanun çıkararak dolar kurunu 4,00 seviyesine sabitliyor. Yani herkes doları bu seviyeden alıp satmak zorunda. Ancak piyasanın uygun gördüğü kur bunun üzerindeyse (bu yazı yayına hazırlandığı esnada kur 4,68) kimse elindeki doları resmi kur 4,00'dan satmayacaktır. Bu nedenle dolar ihtiyacı olanlar (dolar cinsi borçlarının vadesi gelenler ve ithalatçılar) piyasada bu fiyattan istediği doları muhtemelen bulamayacaklar; kuru sabitleyen TCMB'nin kapısını çalacaklardır. Toplu bir şekilde taleplerini ilettiklerinde TCMB'nin sınırlı rezervleri nedeniyle talepleri yine karşılanamayacak; 4,00'ın çok çok üstünde bir fiyatla soluğu döviz tefecilerinde alacaklardır. Doların kara borsaya düşeceği bu sistem muhtemelen birkaç hafta içinde çökecektir.

Doları kontrol etme amaçlı sabit döviz kuru rejimi uygulayabil-

menin faiz arttırmadan ve büyük rezervleriniz olmaksızın yapılabileceği geriye tek bir yöntem kalıyor: Sermayenin giriş ve çıkışını sınırlandırmak. Acaba böyle bir durumda neler yaşanırdı? TCMB Mart 2018 istatistiklerine göre vadesi bir yıldan kısa olan borç stokumuz 122 milyar dolar. Başka bir ifadeyle önümüzdeki bir yıl içerisinde yabancılardan aldığımız bu miktarda dış borcu geri ödeme vaktimiz geldiğinde; onlara sermaye çıkışına izin vermediğimizi, paralarını dondurduğumuzu ya da daha açık bir ifadeyle rehin aldığımızı söyleyeceğiz. Türkiye'ye gelen sermayenin neredeyse tamamının ABD, Avrupa ve Körfez ile Uzakdoğu'daki Batı müttefikleri ülkeler olduğunu hemen hatırlatalım. Sizde bu tip çılgın bir tercihin sonucu ne olurdu? Bu sorunun yanıtını okuyucuların hayal gücüne bırakmak istiyorum. Bununla beraber hayal güçlerine yardımcı olmak amacıyla Osmanlı Devleti'nin son günlerini anımsamalarını tavsiye ediyorum.

Elbette ekonomide hâlâ olumlu seyreden göstergeleri bütünüyle şüpheli görmemek gerek. Ancak KGF'ye dayalı büyüme veya KOSGEB'e bağlı istihdam gibi zoraki iteklemeler sürdürülemez; bu politikaların sonucu nihayetinde yalnızca kriz süresini uzatmak ve şiddetini artırmak olur.

Özetle hükümet, kontrolü altındaki devletin yayınladığı istatistiklerle oynama gücüne sahip. Ancak söz konusu olan bir istatistik değil de dolar kuru gibi bir serbest piyasa fiyatı olduğunda hükümet iktisat biliminin duvarına toslamakta. Kısacası yalancının mumu dolara kadar yanmakta!